

**ANEKS NR 13
DO UMOWY NR 00008-6933-UM1040012/15
Z DNIA 17.05.2016 r.**

zawarty w dniu 15.12.2022..... w Białymstoku

pomiędzy :

Województwem Podlaskim

z siedzibą w Białymstoku, ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 1, 15 - 888 Białystok
reprezentowanym przez Zarząd Województwa, w imieniu którego działają:

- 1) Artur Konicki - Marszałek Województwa Podlaskiego.....
- 2) Marek Malinowski - Członek Zarządu Województwa Podlaskiego.....

zwanym dalej „Zarządem Województwa”,

a

Lokalną Grupą Działania "Puszcza Białowieska"

z siedzibą w Hajnówce, ul. Parkowa 3, 17-200 Hajnówka

NIP 6030028845

REGON 200080369

KRS 0000253905

reprezentowanym przez:

- 1) Eugeniusza Kowalskiego - Prezesa Zarządu.....
- 2) Paulinę Monach - Starbownika Zarządu.....

zwanym dalej "LGD",

- razem zwanymi dalej „Stronami”, o następującej treści:

§ 1

Na podstawie umowy nr 00008-6933-UM1040012/15 z dnia 17.05.2016 r. zawartej pomiędzy Zarządem Województwa a LGD wprowadza się następujące zmiany:

- 1) Załącznik nr 1 do Umowy otrzymuje brzmienie określone w załączniku nr 1 do niniejszego Aneksu.

Handwritten signature

§ 2

Pozostałe warunki Umowy nie ulegają zmianie.

§ 3

Aneks został sporządzony w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym egzemplarzu dla każdej ze stron.

§ 4

Aneks obowiązuje od dnia jego podpisania.

Zarząd Województwa

MARSZAŁEK WOJEWÓDZTWA

Artur Kasicki

1)

CZŁONEK ZARZĄDU

Marek Mielnowski

2)

LGD

PREZES
Kowalski

mgr Eugeniusz Kowalski

1)

SKARBNIK

Monach
mgr Paulina Monach

2)

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA
„PUSZCZA BIAŁOWIESKA”
ul. Parkowa 3, 17-200 Hajnówka
tel. 782 770 711
NIP 6030028845, REG. 200080369

STRATEGIA

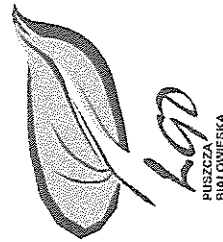
ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO

PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ

LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA

„PUSZCZA BIAŁOWIESKA”

NA LATA 2014-2020

HAJŃÓWKA, 2022r.

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ I. CHARAKTERYSTYKA LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA.....	5
1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia	5
2. Obszar LGD	5
3. Potencjał LGD.....	5
4. Reprezentatywność LGD.....	7
5. Poziom decyzyjny.....	8
6. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym.....	8
7. Zasady funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania.....	8
ROZDZIAŁ II. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	9
1. Dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR wykorzystane do opracowania LSR.....	9
2. Wykorzystanie partycypacyjnych metod konsultacji na kluczowych etapach prac nad opracowaniem LSR11	13
3. Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji społecznych.....	14
4. Podstawowe informacje dotyczące przeprowadzonych konsultacji LSR ze społecznością lokalną	16
ROZDZIAŁ III. DIAGNOZA - OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI.....	16
1. Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup.....	16
2. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości (w tym przedsiębiorczości społecznej), branż z potencjałem rozwojowym.....	22
3. Opis rynku pracy (poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia - liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym, charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy).....	28
4. Działalności sektora społecznego, w tym integracja/rozwoj społeczeństwa obywatelskiego.....	31
5. Wskazanie problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk.....	34
6. Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR (inne niż spójność przestrzenna).....	41
7. Zakres fakultatywny diagnozy.....	42
ROZDZIAŁ IV. ANALIZA SWOT	48
4.1. Opis zastosowanych partycypacyjnych metod konsultacji społecznych.....	48
4.2. Opis analizy SWOT	48
Rozdział V. CELE I WSKAŹNIKI	53
1. Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru.....	55
2. Wykazanie zgodności celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR ..	64
3. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania.....	65
4. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem.....	66

**STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ
LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „PUSZCZA BIAŁOWIESKA”
NA LATA 2014-2020**

Zespół Redakcyjny

Eugeniusz Kowalski- Prezes LGD „PB”
Monika Paulina Monach- Skarbnik LGD „PB”
Karolina Kraśko - pracownik LGD „PB”
Emilia Nazaruk- pracownik LGD „PB”
Walentyna Gorbacz – Przewodnicząca Rady LGD „PB”

Zespół ekspercki

Badania diagnostyczne, ewaluacja:
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, Anna Tomulewicz.
Ośrodek Wspierania Organizacji Pozarządowych w Białymstoku.

Konsultacje diagnozy LSR:
Geoprofit: dr hab. Wojciech Dziemianowicz, dr Anna Dąbrowska,
dr Magdalena Lewandowska, Jan Charkiewicz.

5. Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych wraz z uzasadnieniem wyboru konkretnego wskaźnika w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć..	71
6. Źródła pozyskania danych do pomiaru.....	86
7. Sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru, uaktualniania danych.....	86
8. Stan początkowy wskaźnika oraz wyjaśnienie sposobu jego ustalenia.....	86
9. Stan docelowy wskaźnika oraz wyjaśnienie dotyczące sposobu jego ustalenia.....	86
ROZDZIAŁ VI. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	86
1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze zwiążą informacją wskazującą sposób powstawiania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.....	86
2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.....	87
3. Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji została uwzględniona innowacyjność oraz przedstawienie jej definicji i zasad oceny.....	87
4. Informacja o realizacji projektów grantowych i/lub operacji własnych.....	87
ROZDZIAŁ VII PLAN DZIAŁANIA.....	88
ROZDZIAŁ VIII BUDŻET LSR.....	89
1. Ogólna charakterystyka budżetu w tym wskazanie funduszy EFSI stanowiących źródło finansowania LSR w latach 2014-2020.....	89
2. Powiązanie budżetu z celami LSR.....	89
ROZDZIAŁ IX PLAN KOMUNIKACJI.....	90
ROZDZIAŁ X ZINTEGROWANIE.....	90
1. Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami w szczególności strategiami rozwoju województwa/województw poprzez porównanie celów i założeń tych dokumentów z celami LSR i wykazanie ich spójności.....	90
2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.....	95
ROZDZIAŁ XI MONITORING I EWALUACJA.....	96
ROZDZIAŁ XII STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO.....	96
1. Informacja o przeprowadzeniu analizy LSR pod kątem spełnienia kryteriów kwalifikujących do strategicznej oceny oddziaływania na środowisko i o wynikach tej analizy.....	96
WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY.....	97
ZAŁĄCZNIKI DO LSR.....	98
PROCEDURA AKTUALIZACJI LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU.....	98
PROCEDURA EWALUACJI I MONITORINGU.....	99
PLAN DZIAŁANIA WSKAZUJĄCY HARMONOGRAM OSIĄGANIA POSZCZEGÓLNYCH WSKAŹNIKÓW PRODUKTU105	105
BUDŻET LSR.....	112
PLAN KOMUNIKACJI.....	113

ROZDZIAŁ I. CHARAKTERYSTYKA LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA

1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

Nazwa LGD: Lokalna Grupa Działania „Puszcza Białowieska”

Status prawny LGD: Stowarzyszenie

Data rejestracji w Sądzie Rejestrowym: 12 kwietnia 2006 roku

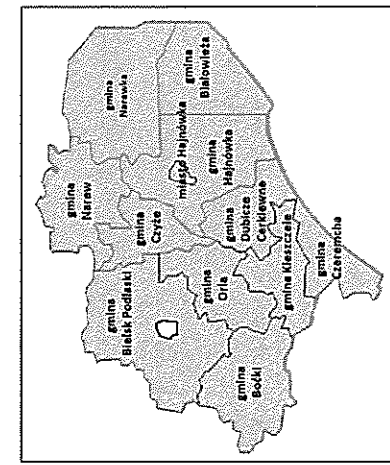
KRS: 0000253905, NIP: 603-002-88-45, REGON: 2000253905

2. Obszar LGD

Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność zlokalizowany jest na terenie województwa Podlaskiego i obejmuje teren dziesięciu gmin wiejskich (7 gmin powiatu hajnowskiego: Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Narewka oraz 3 gminy powiatu bielskiego: gmina Bielsk Podlaski, Boćki, Orla), jednej gminy miejsko-wiejskiej (gmina powiatu hajnowskiego: Kiszczule) oraz jedno miasto (miasto Hajnówka).

Tabela 1. Obszar LGD PB. Źródło: Opracowanie własne na podst. danych GUS

Lp.	Gmina	Typ gminy	Powierzchnia	Liczba mieszkańców Stan na 31.12.2013	Zakres oddziaływania EFSI
1.	Białowieża	wiejska	203,20	2 298	EFSS, EFRR, PROW
2.	Bielsk Podlaski	wiejska	430,14	7070	EFSS, EFRR, PROW
3.	Boćki	wiejska	232,06	4 646	EFSS, EFRR, PROW
4.	Czeremcha	wiejska	96,73	3 404	EFSS, EFRR, PROW
5.	Czyże	wiejska	134,20	2 247	EFSS, EFRR, PROW
6.	Dubicze Cerkiewne	wiejska	151,19	1 661	EFSS, EFRR, PROW
7.	Hajnówka	wiejska	293,15	3953	EFSS, EFRR, PROW
8.	Kiszczule	miejsko-wiejska	142,62	2 722	EFSS, EFRR, PROW
9.	Narew	wiejska	241,79	3 747	EFSS, EFRR, PROW
10.	Narewka	wiejska	339,48	3 824	EFSS, EFRR, PROW
11.	Orla	wiejska	159,68	2 933	EFSS, EFRR, PROW
12.	Miasto Hajnówka	miejska	21,29	21 559	EFSS, EFRR
RAZEM				2 445,53	60 064

Obszar LGD „PB” zamieszkuje łącznie 60 064 mieszkańców (stan na 31.12.2013 r.) z czego 38 505 mieszkańców stanowi ludność wiejska, a 21 559 ludność miejska. Jak wynika z powyższych danych wdrażanie wszystkich dostępnych funduszy (EFSS) możliwe będzie jedynie na obszarze gmin wiejskich. Miasto Hajnówka, które ze względu na to, iż liczba mieszkańców przekracza 20 tys. finansowane będzie jedynie z EFRR oraz EFS. Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju jest spójny geograficznie.

Ryc. 1. Mapa obszaru objętego LSR

3. Potencjał LGD

3.1. Opis sposobu powstania LGD

Proces powstania LGD został zainicjowany w trakcie realizacji projektu „Kraina żubra – zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w regionie Puszczy Białowieskiej w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe” w ramach Schematu i Pilotażowego Programu LEADER+, którego celem było utworzenie LGD jako lokalnego partnerstwa publiczno-prywatnego w oparciu o oddolną inicjatywę społeczności lokalnych zamieszkujących region Puszczy Białowieskiej oraz dokonanie z inicjatywy środowisk lokalnych analizy możliwości rozwojowych terenów wiejskich i opracowanie zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Regionu Puszczy Białowieskiej –

Centralna Część Krainy Żubra. W różnych etapach procesu tworzenia LGD odbyły się spotkania z udziałem osób prywatnych, przedstawicieli sektora prywatnego, społecznego i publicznego. Ostatecznie Lokalna Grupa Działania „Puszcza Białowieska” została powołana podczas zebrania założycielskiego 20.02.2006 roku, w którym uczestniczyli 42 osoby-członkowie założyciele stowarzyszenia.

3.2. Doświadczenie LGD

LGD duże doświadczenie nabyła w trakcie realizacji projektu w ramach Schematu II Pilotażowego Programu LEADER+, „Kraina żubra – zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w regionie Puszczy Białowieskiej w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe” oraz w ramach realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII Promocja integracji społecznej pn. „Szkolenie mające na celu podniesienie poziomu wiedzy o dziedzictwie kulturowo-przyrodniczym regionu Puszczy Białowieskiej”, ukierunkowane na świadczenie usług turystycznych”. W latach 2007-2015 LGD realizowała Lokalną Strategię Rozwoju w ramach osi 4 LEADER objętą Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 łącznie wykorzystując budżet w 82 %. LGD nabyła też doświadczenie podczas realizacji projektów współpracy oraz projektów współfinansowanych ze źródeł zewnętrznych.

Lp.	Źródło dotacji	Tytuł projektu	Numer umowy	Wartość projektu
1.	EFS	Fundusz sołecki integruje wieś w gminie Narew	POKL.07.03.00-20-170/10-00	49 890,58 zł
2.	EFS	Przyjaciele, czyli pies w celi	UDA-POKL.07.03.00-20-197/11/00	49 994,69 zł
3.	EFS	Droga do lepszej przyszłości z językiem angielskim	UDA-POKL.09.05.00-20-C92/13-00	48 820,96 zł
4.	UM Woj. Podlaskiego	Wydanie płyty CD amatorskiego chóru Romanka	218/2010/Ref.K	5 007,90 zł
5.	FIO	Śpiewaj razem z nami	24/POFIO/2014	4 950,00 zł
SUMA				158 664,13 zł

Tabela 2. Projekty zrealizowane przez LGD finansowane ze źródeł zewnętrznych

Lp.	Tytuł projektu	Numer umowy	Wartość projektu	Krótko charakterystyka
1.	"Smaki łączą regiony - festiwal smaków"	00038-6931-UM0600022/11	10 861,44 zł	Projekt realizowany w partnerstwie 6 partnerów
2.	"Obszary leśne - szansą rozwoju regionów"	0004-6931-UM1000004/13	83 604,22 zł	Projekt realizowany w partnerstwie 2 partnerów - LGD koordynujące : Lokalna Grupa Działania „Puszcza Białowieska”
SUMA			94 465,66 zł	

Tabela 3. Projekty współpracy zrealizowane przez LGD

Wiedza i doświadczenie osób zaangażowanych w opracowanie i realizację LSR

Na doświadczenie LGD w wysokim stopniu składa się doświadczenie pracowników biura oraz członków LGD, zdobyte podczas realizacji Schematu i II Pilotażowego Programu LEADER+, programu LEADER 2007-2013 oraz ww. projektów. Wszystkie osoby zatrudnione w biurze LGD „PB” posiadają doświadczenie oraz niezbędną wiedzę istotną dla wdrażania LSR oraz aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu regionalnym/lokalnym. Pracownicy Biura uczestnicząc w szkoleniach, konferencjach podnoszą swoje kwalifikacje, dzięki czemu Biuro funkcjonuje sprawnie m.in. świadcząc efektywnie doradztwo dla Beneficjentów.

Własności funkcjonowanie biura LGD zapewnią osoby zatrudnione na stanowiskach: dyrektor biura/Koordynator EFRR, koordynator EFS, koordynator PROW, specjalista ds. realizacji zadań z zakresu funkcjonowania LGD oraz księgowości i plac, członków Organu Decyzyjnego oraz okresowo zatrudniami eksperci i koordynatorzy do wykonania konkretnych zadań. Zakres wiedzy i doświadczenia został zamieszczony w załączniku nr 16 dołączonym do wniosku o wybór LSR. Każdy pracownik posiada szczegółowy zakres obowiązków na danym stanowisku pracy, a wymagania są adekwatne do przewidzianych obowiązków (szczegółowy opis

stanowisk wraz z zakresem obowiązków określa załącznik do wniosku o wybór LSR). Na stanowiskach związanych z udzielaniem doradztwa określono sposób pomiaru (szczegółową metodę oceny efektywności świadczonego doradztwa opisano w Regulaminie Biura dołączonym do wniosku o wybór LSR). Dla jeszcze większego usprawnienia realizacji zadań wynikających z realizacji LSR określono plan szkoleń dla członków organu decyzyjnego i pracowników biura.

Do obowiązków pracowników biura należy udzielanie bezpłatnego doradztwa oraz jego rejestr za pomocą kart doradztwa. Doradztwo świadczone obejmuje usługi konsultacyjne w zakresie ogłoszonych naborów w ramach LSR. Usługi te dotyczą wsparcia z zakresu zasad wypełniania wniosków o przyznanie pomocy, uzupełnień do w/w wniosku, zasad wypełniania/nanoszenia poprawek do wniosku o płatność. Ponadto Biuro świadczy usługi w zakresie informacyjnym, m.in. w zakresie marketingu, finansów, doboru właściwego źródła finansowania dla przedsięwzięcia, które nie kwalifikują się do wsparcia w ramach LSR.

Zostały wyznaczone zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy oraz przewidziano metody ich pomiaru, a jedną z tych metod będą ankiety. Zadania te obejmują działania opisane w planie komunikacji¹.

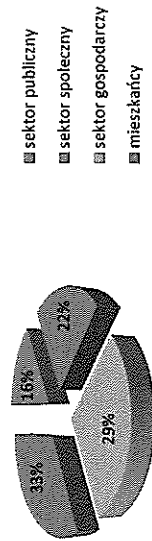
Metodą pomiaru efektywności realizowanych zadań z zakresu animacji lokalnej i współpracy są ankiety wypełnione przez mieszkańców bezpośrednio po uczestnictwie w danym zadaniu, oceniające zadowolenie z organizowanych szkoleń, spotkań, warsztatów itp. Miernikiem efektywności prowadzonych działań będzie również badanie ewaluacyjne LSR prowadzone zgodnie z procedurą ewaluacji i monitoringu LSR.²

4. Reprezentatywność LGD

Według stanu na dzień 28 grudnia 2015 r. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Puszcza Białowieńska” liczy 120 członków, którzy reprezentują między innymi lokalne samorządy i ich jednostki, stowarzyszenia, prywatne firmy i gospodarstwa agroturystyczne. Lokalna Grupa Działania jest partnerstwem trójsektorowym. Członkowie Stowarzyszenia reprezentują 3 sektory, w tym: **sektor publiczny – 19 członków, sektor społeczny – 26 członków, sektor gospodarczy – 35 członków i 40 mieszkańców obszaru objętego LSR.**

Sektor publiczny tworzą wszystkie jednostki samorządów terytorialnych działające na terenie powiatu hajnowskiego: gminy wiejskie Hajnowka, Białowieża, Narew, Narewka, Czyże, Czeremcha, Dubicze Cerkiewne, gmina miejska – wiejska Kleszczele oraz miasto Hajnowka. Powiat Biełski reprezentują: gminy wiejskie Biełski Podlaski, Boćki i Orla. W skład sektora publicznego wchodzi także jednostki podległe gminom oraz Białowieżski Park Narodowy i Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Hajnowce. Sektor społeczny reprezentuje 26 różnych organizacji (w tym NGO i parafie). W skład sektora gospodarczego wchodzi: 34 przedsiębiorców działających na terenie objętym Lokalną Strategią Rozwoju, w tym właściciele gospodarstw agroturystycznych.

Członkowie LGD poruszają się w różnych obszarach działalności. Przedstawiciele sektora publicznego świadczą usługi w zakresie administracji publicznej (gminy), usługi kulturalne (gminne ośrodki kulturalne), zaspokajają potrzeby czytelnicze i informacyjne społeczności lokalnej (gminna biblioteka publiczna), zajmują się ochroną przyrody i edukacją przyrodniczą (Białowieżski Park Narodowy) oraz świadczą usługi doradcze dla rolników (Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Hajnowce). Przedstawiciele sektora gospodarczego są to w większości rolnicy prowadzący gospodarstwa agroturystyczne, a także przedsiębiorstwa działające w obszarze turystyki. Podmioty wchodzące w skład sektora społecznego prowadzą zróżnicowaną działalność, m.in.: prowadzenie działalności na rzecz rozwoju turystyki, wspieranie podmiotów turystycznych i produktów regionalnych, promocja regionu Puszczy Białowieżskiej, podejmowanie działań w celu poprawy materialnego i kulturowego poziomu życia na wsi, rozwijanie i propagowanie inicjatyw sprzyjających polepszeniu infrastruktury kolejowej, podejmowanie wszechstronnych działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego i podtrzymywania tradycji kulturowej regionu. Ponadto Parafie będące członkami LGD poruszają się w sferze religijnej.

Wykres 1. Udział procentowy poszczególnych sektorów. Opracowanie: Źródło własne na podstawie listy członków LGD „PB”

Jak widać na powyższym wykresie w strukturze LGD nie dominuje żadna grupa interesu, tj. żadna z grup zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. nie posiada więcej niż 49% głosów przy podejmowaniu decyzji istotnych dla całokształtu funkcjonowania Stowarzyszenia.

5. Poziom decyzyjny

Organem decyzyjnym LGD jest Rada licząca 15 członków. LGD jest partnerstwem trójsektorowym reprezentującym wszystkie 3 sektory: - sektor społeczny (2 osoby), - sektor gospodarczy (5 osób), - sektor publiczny (4 osoby) oraz mieszkańców (4 osoby). Taki skład zapewnia zachowanie parytetów z uwzględnieniem, że ani władze publiczne ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49 % praw głosu w podejmowaniu decyzji. W skład Rady wchodzi 12 kobiet i 3 mężczyźni, spośród których dwóch członków jest w wieku do 35 lat. Do kompetencji organu decyzyjnego należy przede wszystkim dokonywanie oceny i wyboru projektów, które mają być realizowane w ramach LSR, a także ustalenie kwoty wsparcia.

Zasady i procedury funkcjonowania organu decyzyjnego określa szczegółowo Statut Stowarzyszenia oraz Regulamin Rady Stowarzyszenia LGD.

6. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

W celu spełnienia warunków określonych w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 i ustawie o RŁKS dotyczących oceny i wyboru operacji, LGD opracowało zestaw procedur ściśle określających zasady ustanawiania kryteriów wyboru operacji oraz zasady oceny i wyboru operacji. Zawarte one są w dokumentach przyjmowanych przez Walne Zebranie Członków LGD: Regulaminie Rady LGD „PB”, Kryteriach wyboru operacji z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów, Kryteriach wyboru grantobiorców z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów, oraz Zarząd LGD: Procedura wyboru i oceny operacji w ramach LSR, Procedura wyboru operacji wianych, Procedura wyboru operacji grantowych. Określają one szczegółowo wszelkie działania organów LGD związane pośrednio lub bezpośrednio z oceną i wyborem operacji. Zapewniają spełnienie wszystkich warunków wskazanych w/w przepisach poprzez: bezpośredni udział Członków Rady w posiedzeniach Rady i osobisty udział w głosowaniach, zachowanie bezstronności i przejrzystości procesy oceny i wyboru operacji, oraz zapewnienie parytetu sektorów w poszczególnych głosowaniach organu decyzyjnego, gwarantujący, że żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% głosów. Wszystkie etapy prac związanych z oceną i wyborem operacji są szczegółowo dokumentowane według wzorów zawartych w w/w dokumentach, które stanowią załączniki nr 9, 10, 11, 12 do wniosku o wybór LSR.

7. Zasady funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania

Nadrzędnym dokumentem regulującym szczegółowe zasady funkcjonowania LGD oraz jej organów określa Statut, który jest zatwierdzony i zmieniany przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia. Pozostałe dokumenty regulujące pracę poszczególnych organów oraz biura LGD:

- Regulamin Obrad Walnego Zebrania Członków (uchwalony przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia zaś zmiany mogą nastąpić na wniosek zarządu lub grupy, która musi liczyć co najmniej 10 członków Stowarzyszenia)- regulamin reguluje zasady zwoływania i organizacji posiedzeń WZ oraz kwestię dotyczące głosowania oraz podejmowania uchwał
- Regulamin Pracy Zarządu (uchwalony i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków) określa zadania jakie należą do zarządu oraz ich kompetencje, opis organizacji pracy zarządu
- Regulamin Pracy Komisji Rewizyjnej (uchwalony i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków) reguluje zadania jakie należą do Komisji Rewizyjnej oraz opis organizacji pracy
- Regulamin Rady (uchwalony i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków) reguluje tryb pracy Rady LGD, zasady odbywania się posiedzeń i podejmowania uchwał oraz obowiązki i prawa członków Biura
- Regulamin Pracy Biura (uchwalony i aktualizowany przez Zarząd)- reguluje zasady funkcjonowania Biura Stowarzyszenia, strukturę organizacyjną, zakres działania i kompetencje osób zatrudnionych, zasady zatrudniania oraz wynagradzania pracowników, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD, zasady świadczenia doradztwa oraz opis metody oceny efektywności świadczonego doradztwa.

¹ Opisano w załączniku nr 5 do LSR Plan komunikacji str. 112

² Opisano w załączniku nr 2 do LSR Procedura ewaluacji i monitoringu str. 96

ROZDZIAŁ II. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

1. Dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR wykorzystane do opracowania LSR.

W celu zapewnienia ciągłego i planowego udziału lokalnej społeczności w przygotowaniu i wdrażaniu LSR LGD „PB” do całego procesu zastosowano zmodyfikowany model planowania partycypacyjnego wg ścieżki metodycznej FRDI³. W tym celu utworzono poniżej przedstawioną strukturę organizacyjną.

Lp.	Nazwa struktury/podmiotu	Zadania	Dane pozyskiwane od struktur organizacyjnych
I.	Walne zebranie Członków LGD „Puszcza Białowiecka”	inicjowanie procesu tworzenia LSR, konsultacje LSR, zatwierdzanie LSR, zmiany LSR	Opinie i wnioski odnoszące się do wszystkich etapów tworzenia LSR
II.	Lider / animator - Zarząd LGD „PB”	realizacja procesu tworzenia LSR: przygotowanie planu włączenia społeczności, kreowanie tworzenie zespołów eksperckich, tworzenie innych struktur włączających społeczność do procesu opracowania LSR	Dane LGD z okresu 2009-2015 dotyczące wartości dofinansowania pojedynczych operacji, efektywności kryteriów wyboru operacji, wydolności struktur LGD, efektywności wdrażania LSR.
III.	Zespół zadaniowy / redakcyjny	realizacja zadań wskazanych przez lidera/animatora, inicjowanie i koordynowanie działań związanych z opracowaniem LSR, organizowanie spotkań konsultacyjnych, badań	Aktualne dane statystyk publicznych, dane LGD z okresu 2009-2015 dotyczące wartości dofinansowania pojedynczych operacji, efektywności kryteriów wyboru operacji, efektywności wdrażania LSR.
IV.	Grupa robocza – przedstawicielska.	- aktywizowanie lokalnych społeczności na szczeblu gminy do aktywnego udziału w procesie tworzenia LSR, - aktywny udział w spotkaniach konsultacyjnych prowadzonych podczas opracowywania LSR, - inicjowanie wszelkiej aktywności społeczności lokalnych w celu identyfikacji lokalnych problemów i potrzeb, - utrzymywanie stałego kontaktu z zespołem redakcyjnym	Dane z poszczególnych gmin obszaru LGD dotyczące lokalnych problemów i potrzeb całej defaworyzowanych. Opinie i wnioski odnoszące się do wszystkich etapów tworzenia LSR.
V.	Zespoły eksperckie/eksperti: 1. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku. 2. Ośrodek Wspierania Organizacji Pozarządowych w Białymstoku.	Wsparcie merytoryczne procesu tworzenia LSR, badania, doradztwo, konsultacje strategiczne	Dane i raporty przeprowadzonych badań i analiza statystycznych dotyczące mieszkańców i poszczególnych sektorów ze szczególnym uwzględnieniem grup defaworyzowanych. Opinie i wnioski dotyczące wszystkich etapów tworzenia LSR, struktury LSR i procedur.

³ Rogaczewska M., Chodacz W., Hejda A., Prędkopowicz D., Planowanie rozwoju lokalnego z udziałem społeczności, str. 44-99 [56]
Strona 9 z 117

3. Geoprofit.		
VI. Grupy konsultacyjno-doradcze: 1. Przedsięwziębiory i organizacje zrzeszające przedsiębiorców. 2. Przedstawiciele organizacji pozarządowych. 3. Przedstawiciele samorządów i ich jednostek organizacyjnych (GOPS, GBP, GOK, MOK). 4. Mieszkańcy.	- inicjowanie wszelkiej aktywności w celu identyfikacji środowiskowych problemów i potrzeb oraz metod ich rozwiązywania, - inicjowanie spotkań i aktywny udział w spotkaniach konsultacyjnych prowadzonych podczas opracowywania LSR, - utrzymywanie stałego kontaktu z zespołem redakcyjnym, - konsultacje i doradztwo przy tworzeniu LSR, - posredniczenie w wymianie informacji pomiędzy zespołem opracowującym LSR a swoim środowiskiem.	Dane z poszczególnych gmin obszaru LGD dotyczące lokalnych problemów i potrzeb poszczególnych sektorów i grup defaworyzowanych. Opinie i wnioski odnoszące się do wszystkich etapów tworzenia LSR. Opinie i wnioski dotyczące wszystkich etapów tworzenia LSR, struktury LSR i procedur.
VII. Zebrania wiejskie / spotkania otwarte	- inicjowania wszelkiej aktywności społeczności lokalnych w celu identyfikacji lokalnych problemów i potrzeb, - udział w konsultacjach podczas opracowania i wdrażania LSR	Dane z poszczególnych gmin obszaru LGD dotyczące lokalnych problemów i potrzeb. Opinie i wnioski odnoszące się do wszystkich etapów tworzenia LSR.

Tabela 4. Struktura organizacyjna modelu partycypacyjnego do opracowania LSR

W efekcie przeprowadzonych szeroko rozumianych konsultacji społecznych wykorzystano wyniki prac struktur partycypacyjnych wskazanych tabeli nr 4 oraz badań prowadzonych w trakcie diagnozy społecznej:

1.1. Ewaluacja wewnętrzna - ocena działalności LGD „PB”.

1.2. Diagnoza społeczna obszaru 11 gmin skupionych w LGD „PB”.

Celem badań było:

- poznanie opinii beneficjentów i mieszkańców na temat dotychczasowej współpracy z LGD i sytuacji społeczno - gospodarczej obszaru oraz potencjalnych kierunków rozwoju;
- poznanie opinii liderów gmin zrzeszonych w LGD Puszcza Białowiecka na temat kluczowych kwestii związanych z jakością życia i kierunkami rozwoju ich gminy i obszaru LGD;
- zebranie propozycji inicjatyw lokalnych, które mogłyby się potencjalnie wpisywać w przygotowywaną strategię rozwoju LGD – Puszcza Białowiecka.

Ewaluacja i diagnoza została opracowana metodą oddolną przy wsparciu eksperckim w okresie 15.03-30.06.2015r. W badaniach terenowych posłużono się zarówno metodami ilościowymi, jak i jakościowymi. **Raport z badań został przygotowany przez zespół badawczy Ośrodka Wspierania Organizacji Pozarządowych w Białymstoku.**

1.3. Badania własne - badania diagnostyczno-sondażowe mieszkańców obszaru LGD przeprowadzone w okresie 14.10 - 01.12.2015r. za pomocą ankiety (formularz on-line na stronie LGD oraz wersja papierowa) W badaniach wzięło udział 262 osoby. Badanie zakończono sporządzeniem raportu.

1.4. Diagnoza grup defaworyzowanych i wykluczonych przeprowadzona przez pracowników biura i Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej w Białymstoku przy współudziale miejskich i gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej w okresie 02.05-31.08.2015r. Badanie zakończone raportem „Wnioski i prognozy wynikające z Oceny Zasobów Pomocy Społecznej dotyczące gmin wchodzących w skład LGD, Anno Tomulewicz, ROPS Białystok”

1.5. Diagnoza organizacji pozarządowych - przeprowadzona przez pracowników biura w okresie 01.07-31.08.2015r. Badanie zakończone wykonaniem tabeli aktywności organizacji pozarządowych z terenu LGD PB.

1.6. Badania własne - badanie diagnostyczno-sondażowe mieszkańców obszaru LGD dotyczące planu komunikacji na linii LGD - społeczność - LGD, przeprowadzone w okresie 22.09 - 08.12.2015r. za pomocą ankiety w wersji papierowej. W badaniu wzięło udział 84 osoby. Badanie zakończono sporządzeniem raportu.

2. Wykorzystanie partycypacyjnych metod konsultacji na kluczowych etapach prac nad opracowaniem LSR

Mając na uwadze specyfikę obszaru LGD, a w szczególności uwarunkowania demograficzne wskazujące na przewagę w strukturze demograficznej osób w wieku średnim i starszym oraz uwarunkowania infrastrukturalne wskazujące na wykluczenie cyfrowe znacznych obszarów LGD postanowiono do przeprowadzenia konsultacji społecznych LSR użyć następujących partycypacyjnych metod zapewniających w miarę możliwości optymalny udział wszystkich grup docelowych LSR w konsultacjach:

2.1. Spotkania publiczne otwarte

Spotkania publiczne otwarte przeprowadzone we wszystkich gminach obszaru LGD mają umożliwić udział w konsultacjach społecznych szczególnie osobom starszym nieposługującym się technikami multimedialnymi, a także mającymi trudności z samodzielnym wypełnianiem dokumentów (arkuszy uwag). Spotkania otwarte umożliwiły zgłaszanie przez mieszkańców swoich wniosków i propozycji zmian, a także wymienianiu się opiniami między sobą.

2.2. Grupa robocza przedstawicielska (metoda autorska innowacyjna, własna)

Uchwałę WZC LGD zainicjowano powstanie grupy roboczej przedstawicielskiej składającej się z komórek (4-6 osób) w każdej gminie wchodzącej w skład LGD (liczebność całej grupy 63 osoby). Przy zachowaniu równowagi sektorów na poziomie każdej z gmin obszar LGD grupę tworzą przedstawiciele sektorów:

publicznego, społecznego (organizacje pozarządowe, Warsztaty Terapii Zawodowej, związki zawodowe, osoby fizyczne), gospodarczego, mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem grup defaworyzowanych.

Celem działania grupy jest szeroko rozumiany udział w animowaniu aktywności swoich społeczności i konsultacjach społecznych poprzez:

aktywizowanie lokalnych społeczności na szczeblu gminy do aktywnego udziału w procesie tworzenia LSR, aktywny udział w spotkaniach konsultacyjnych LSR, inicjowanie wszelkiej aktywności społeczności lokalnych w celu identyfikacji lokalnych problemów i potrzeb, utrzymywanie stałego kontaktu między lokalną społecznością a zespołem opracowującym LSR, identyfikowanie wszelkich problemów i barier rozwojowych na szczeblu gminy.

2.3. Grupy fokusowe

W celu zapewnienia lepszej efektywności konsultacji społecznych podczas spotkań dużej liczby mieszkańców wykorzystano metodę grup fokusowych. Grupy fokusowe tematyczne podczas pogłębionych dyskusji w obecności moderatora wypracowywały swoje stanowiska i wносили uwagi do konsultowanych zakresów LSR.

2.4. E-konsultacje

Tę metodę skierowano do osób młodszych dobrze posługujących się technikami informatycznymi, szczególnie mieszkańców Hajnówki i miejscowości gminnych nie posiadających trudnień w dostępie do internetu oraz do przedstawicieli instytucjonalnych (samorządy lokalne, urzędy administracji publicznej, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, itp.) Metoda umożliwiła szybkie i tanie przeprowadzenie konsultacji społecznych na poszczególnych etapach tworzenia planowania wdrażania LSR.

2.5. Konsultacje bezpośrednie w punkcie konsultacyjnym

Aby zintensyfikować proces wymiany opinii zapewniono formę konsultacji bezpośrednich w postaci indywidualnych spotkań konsultacyjnych odbywanych w punkcie konsultacyjnym. Metoda jest przeznaczona dla osób, które nie lubią wypowiadać się publicznie a także przedsiębiorców którzy wnosząc swoje uwagi wolą pozostać anonimowi w odniesieniu do większej grupy społecznej. Tego typu konsultacje cieszyły się bardzo dużym powodzeniem. Konsultacje często przyjmowały formę konsultacji telefonicznych.

2.6. Inne metody

W celu przekazywania i pozyskiwania informacji wykorzystano techniki IT (e-mail, strona www, aktywne ankiety) stosownie do planowanych zadań w zakresie: informowania o planowanych konsultacjach społecznych, postępie prac nad LSR, rozsyłania materiałów do konsultacji, przeprowadzania badań.

2.7. Metodologia konsultacji społecznych LSR

- 1) Zadania właściwe dla poszczególnych etapów tworzenia LSR najpierw opracowuje zespół zadaniowy przy wsparciu eksperckim, na podstawie:
 - dokumentów kluczowych (ustaw, rozporządzeń, instrukcji),
 - innych aktualnych strategii i dokumentów planistycznych,
 - dostępnych danych statystycznych, ewaluacji własnej i badań własnych

- 2) Wstępnie opracowane zadanie/etap poddawane jest pierwszemu etapowi konsultacji społecznych przez:
 - całą społecznością LGD „PB” (informowanie o przygotowywanych opracowaniach –upublicznianie wersji roboczych, konsultacje internetowe i pisemne)
 - grupą roboczą (za pomocą narzędzi internetowych i w trakcie posiedzeń grupy)

Zespół zadaniowy przy wsparciu eksperckim analizuje wniesione uwagi, uwzględnia je lub odrzuca

- 3) Ostatecznie opracowane zadanie/etap poddawane jest drugiemu etapowi konsultacji społecznych przez:

- całą społecznością LGD „PB” (konsultacje internetowe, pisemne i bezpośrednie)
- w trakcie spotkań z całą społecznością (spotkania wiejskie, spotkania otwarte)
- Ważne LGD (dotyczy grupy etapów/zadań – np.: cała diagnoza wraz ze SWOT, celami i wskaźnikami, budżet LSR, procedury oceny i wyboru operacji)

Zespół zadaniowy przy wsparciu eksperckim analizuje wniesione uwagi, uwzględnia je lub odrzuca

- 4) Kompleksowo opracowany LSR jest poddany konsultacjom społecznym przez:

- całą społeczność LGD (konsultacje internetowe, pisemne i bezpośrednie, spotkania otwarte)

Po konsultacjach i uwzględnieniu uwag dokument jest przedstawiany na Walnym Zebraniu Członków LGD „PB” w celu zatwierdzenia.

W tabeli przedstawiono wnioski z przeprowadzonych konsultacji społecznych podczas tworzenia LSR na każdym z jego etapów, w ujęciu syntetycznym. Ze względu na objętość źródłowego materiału pełną jego wersję znajduje się pod adresem: <http://lgd-puszcza-bialowiecka.pl/>

Tabela 6. Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji społecznych.

Etap	Instytucja/ organizacja wnosząca uwagi	Rozdział LSR którego dotyczy uwaga	Treść uwagi - uzasadnienie uwagi
I	Mieszkańcy LGD, grupy defaworyzowane, Międzywska, Mieszkańcy LGD, Pomocny Społeczny, Biblioteka Miejska w Hajnówce	diagnoza i analiza SWOT	Do przeprowadzonej diagnozy uwag nie zgłaszano. Analiza SWOT: 1. Problem związany ze stawkami PL-BY (mały ruch przy granicznym, rozwój współpracy transgranicznej), restrykcyjnej ochrony Puszczy Białowieckiej. 2. Zcentralizowania ruchu turystycznego wokół Białowięzy, 3. Niedostępowanie biblioteki miejskiej do potrzeb osób niepełnosprawnych
II	NGO, przedstawiciele samorządów, mieszkańcy, MOPS/GOPS	określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania	Zapropozowano w celu ogólnym nr 1. usunięcie celu szczegółowego 1.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej gdyż wszystkie gminy LGD nie posiadają programów rewitalizacyjnych
III	Rada LGD „PB”, przedstawiciele samorządów	opracowanie zasad wyboru sownia kryteriów wyboru w odniesieniu do pojęcia: partner społeczny, osoby prawne nieposiadające osobowości prawnej, pozytywny wpływ na poprawę atrakcyjności turystycznej, pozytywnie oddziaływania	Zapropozowano uszczegółwienie wyśńszeń dotyczących sownia kryteriów wyboru w odniesieniu do pojęcia: partner społeczny, osoby prawne nieposiadające osobowości prawnej, pozytywny wpływ na poprawę atrakcyjności turystycznej, pozytywnie oddziaływania
IV	Mieszkańcy, defaworyzowani	opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	Zapropozowano wyodrębnić etapy ewaluacji, wykonać odrębne tabele dla ewaluacji funkcjonowania LGD i wzrostania oraz dodać ocenę efektywności pracy biura i organów LGD.
V	Mieszkańcy, defaworyzowani	przygotowanie planu komunikacji odniesieniu do realizacji LSR	Zapropozowano uwzględnić działania komunikacyjne skierowane typowo do grup defaworyzowanych, co ułatwi współpracę z tymi grupami. Uwzględniono: dodano działania przewidziane dla tych grup: kampania informacyjna w postaci osób z grup defaworyzowanych.

4. Podstawowe informacje dotyczące przeprowadzonych konsultacji LSR ze społecznością lokalną

Tabela 5. Zestawienie działań partycypacyjnych na poszczególnych etapach tworzenia LSR

Etap przygotowania LSR	metoda partycypacyjna	grupa docelowa	data spotkania i liczba uczestników
diagnoza i analiza SWOT			
Badania ankietowe z pytaniami otwartymi (www i tradycyjne)	Mieszkańcy obszaru LGD, lokalni liderzy	ankieta OWOP-55 os. (wnioskodawcy) 35 ankiet - lokalni liderzy ankietami omikron - 265 os.	
Grupa robocza/ przedstawicielska	Przedstawiciele 3 sektorów i mieszkańców	27.03.2015 - 35 os. 5.05.2015 - 25 os. 20.10.2015 - 31 os.	
Grupa tematyczna	Grupy defaworyzowane	Zbiórca lista - 22-30.09.2015 - 229 os.	
Grupy fokusowe	Przedstawiciele 3 sektorów i mieszkańców	22.07.2015 - 52 os. (uczestnicy konsultacji pracował z grupami: samorząd, NGO, przedsiębiorcy)	
Spotkania publiczne otwarte (gminy)	Mieszkańcy obszaru LGD	22.03.2015-Narewka-18 os. 29.03.2015-Hajnówka-17 os. 31.03.2015-Hajnówka-15 os. 31.03.2015-Kleszczewo-30 os. I konsultacje w aminach: 09.09.2015-Bielsk Podlaski-16 os. 09.09.2015-Bochni-7 os. 10.09.2015-Orla-7 os. 10.09.2015-Czyże- 19 os. 11.09.2015-Czeremcha-11 os. 11.09.2015-Kleszczewo-37 os. 15.09.2015-Narewka-13 os. 15.09.2015-Narew-6 os. 16.09.2015-Hajnówka-51 os. 16.09.2015-Białowieża-9 os. 16.09.2015-Dubicze Cerkiewne-18 os. 21-23.09.2015-miasto Hajnówka-26 os. 56 os.	
Konsultacje indywidualne w punkcie konsultacyjnym	Mieszkańcy obszaru LGD	20.10.2015- 31 os.	
Grupa robocza/ przedstawicielska	Przedstawiciele 3 sektorów i mieszkańców	samorządy: 8.12.2015 - 15 os. OPS: 2.12.2015 - 14 os. 3.12.2015 - przedsiębiorcy - 9 os. 3.12.2015 - NGO : 8 os.	
Grupa tematyczna	JST, Ośrodki Pomocy Społecznej, NGO, przedsiębiorcy	II konsultacje w gminach: 02.11.2015-Bielsk Podlaski-9 os. 02.11.2015-Bochni-9 os. 03.11.2015-Orla-16 os. 03.11.2015-Czyże- 16os. 04.11.2015-Czeremcha-28 os. 04.11.2015-Kleszczewo-7 os. 05.11.2015-Narewka-11 os. 05.11.2015-Narew-34 os. 06.11.2015-Hajnówka-32 os. 06.11.2015-Dubicze Cerkiewne-18 os. 09.11.2015-Białowieża-6 os. 10.11.2015-miasto Hajnówka-24 os. 12.11.2015 - Hajnówka- 21 os. 27.11.2015 - 77 os.	
Spotkania publiczne otwarte (gminy)	Mieszkańcy obszaru LGD	56 os.	
Konsultacje indywidualne w punkcie konsultacyjnym	Mieszkańcy obszaru LGD	1 formularz uwag	

opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	Spotkania otwarte (I walne)	Mieszkańcy obszaru LGD	II konsultacje w gminach: 02.11.2015-Bielski Podlaski-9 os. 02.11.2015-Bocki-9 os. 03.11.2015-Orla-16 os. 03.11.2015-Czyże-16os. 04.11.2015-Czeremcha-28 os. 04.11.2015-Kleszczele-7 os. 05.11.2015-Narewka-11 os. 05.11.2015-Narew-34 os. 06.11.2015-Hajnowka-32os. 06.11.2015-Dubicze Cerkiewne-18 os. 09.11.2015-Białowieża-6 os. 10.11.2015-miasto Hajnowka-24 os. 12.11.2015 - Hajnowka- 21 os. 27.11.2015 – spotkanie otwarte -77 os. samorządy: 8.12.2015 - 15 os. Ops: 2.12.2015 - 14 os. 3.12.2025 - przedsiębiory - 9 os. 3.12.2025 - NGO : 8 os. Rada: 8.12.2015 - 6 os. 25 os.
	Grupa robocza/tematyczna (Rada LGD)	JST, gminne i miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej, NGO, przedsiębiorcy	
opracowanie planu komunikacji LSR	Konsultacje indywidualne w punkcie konsultacyjnym	Mieszkańcy obszaru LGD	
	e-konsultacje (liczba wysłanych maili - 212)	Mieszkańcy obszaru LGD	
opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	Spotkania otwarte (walne)	Mieszkańcy obszaru LGD	2 maile - brak uwag 11 formularzy uwag
	Grupa tematyczna	JST, Ośrodki Pomocy Społecznej, NGO, przedsiębiorcy	II konsultacje w gminach: 02.11.2015-Bielski Podlaski-9 os. 02.11.2015-Bocki-9 os. 03.11.2015-Orla-16 os. 03.11.2015-Czyże- 16 os. 04.11.2015-Czeremcha-28 os. 04.11.2015-Kleszczele-7 os. 05.11.2015-Narewka-11 os. 05.11.2015-Narew-34 os. 06.11.2015-Hajnowka-32 os. 06.11.2015-Dubicze Cerkiewne-18 os. 09.11.2015-Białowieża-6 os. 10.11.2015-miasto Hajnowka-24 os. 16.11.2015 -16 os. 27.11.2015 - 77 os. samorządy: 8.12.2015 - 15 os. Ops: 2.12.2015 - 14 os. 3.12.2025 - przedsiębiory - 9 os. 3.12.2025 - NGO : 8 os. 25 os.
przygotowanie planu komunikacji LSR	Konsultacje indywidualne w punkcie konsultacyjnym	Mieszkańcy obszaru LGD	
	e-konsultacje (liczba wysłanych maili -214)	Mieszkańcy obszaru LGD	1 mail - brak uwag 10 formularzy uwag
opracowanie planu komunikacji LSR	Spotkania otwarte (I walne)	Mieszkańcy obszaru LGD	II konsultacje w gminach: 02.11.2015-Bielski Podlaski-9 os. 02.11.2015-Bocki-9 os. 03.11.2015-Orla-16 os. 03.11.2015-Czyże- 16 os. 04.11.2015-Czeremcha-28 os. 04.11.2015-Kleszczele-7 os. 05.11.2015-Narewka-11 os. 05.11.2015-Narew-34 os. 06.11.2015-Hajnowka-32 os. 06.11.2015-Dubicze Cerkiewne-18 os. 09.11.2015-Białowieża-6 os. 10.11.2015-miasto Hajnowka-24 os. 16.11.2015 -16 os. 27.11.2015 - 77 os. Zbiórka lista - 22-30.09.2015 - 229 os. 2.12.2015 – Ośr. Pom. Społecznej-14 os 3.12.2025 - przedsiębiory - 9 os
	Grupy tematyczne	Grupy defaworyzowane JST, Ośrodki Pomocy Spo-	

	jeźnej, NGO, przedsiębiory	3.12.2025 – NGO - 8 os 8.12.2015 – samorządy - 15 os.
	Badania ankietowe z pytaniami otwartymi (www i tradycyjnie)	Ankieta plan komunikacji - 84 os.
	Konsultacje indywidualne w punkcie konsultacyjnym	Mieszkańcy obszaru LGD 25 os.

ROZDZIAŁ III. DIAGNOZA - OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI

1. Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów / obszarów interwencji odnoszących się do tych grup.

1.1 Potencjał demograficzny LGD "Puszcza Białowieża"

Obszar LGD charakteryzuje się specyficznymi uwarunkowaniami przestrzennymi mającymi istotny wpływ na sytuację demograficzną i uwarunkowany przez nią rozwój gospodarki obszaru. Gminy LGD położone wzdłuż granicy z BY charakteryzuje bardzo mała gęstość zaludnienia i rozproszone osadnictwo zlokalizowane w mniejszościach położonych peryferiicznie względem miast powiatowych. Pozostały obszar jest bardziej jednorodny, z podobną gęstością zaludnienia i dogodnym położeniem względem miast powiatowych: Hajnowki i Bielska Podlaskiego.

Gmina	Średnia gęstość zaludnienia (os./km ²)	
	2009	2013
Bielski Podlaski	17	16
Bocki	21	20
Orla	20	18
Hajnowka – gm. m.	1014	1013
Białowieża	12	11
Czeremcha	36	35
Czyże	18	17
Dubicze Cerk.	12	11
Hajnowka – gm. w.	14	13
Kleszczele	19	19
Narew	16	16
Narewka	11	11
LGD	25	25

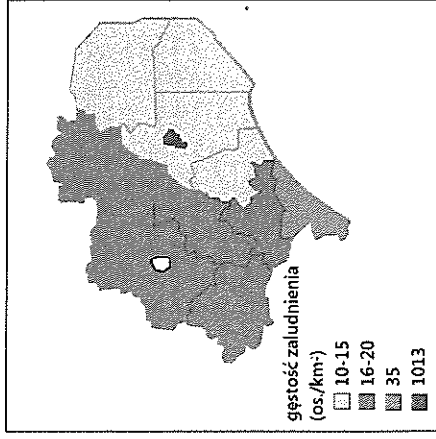

Tabela 7. Gęstość zaludnienia w gminach LGD "Puszcza Białowieża" w roku 2013. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc.2. Zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika gęstości zaludnienia (os./km²) w gminach LGD „Puszcza Białowieża” w 2013 roku. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obszar LGD zamieszkuje 60064 osób, co stanowi ponad 5% ludności województwa podlaskiego. Zdecydowana większość zamieszkuje miasto Hajnowka (36%). W porównaniu z rokiem 2009 ludność zamieszkująca obszar LGD zmniejszyła się o 1463 osób (-2,3%). Jest to odwrotnie niż w woj. podlaskim i Polsce, gdzie tendencja ta była rosnąca. Wszystkie gminy obszaru LGD odnotowały duży spadek liczby ludności. Największa dynamika spadkowa wystąpiła w gminach Białowieża (-8,37%), Orla (-7,53%), Dubicze Cerkiewne (-6,32%) i Czyże (-6,1%). Najmniejszy spadek liczby mieszkańców odnotowano w gminie miejskiej Hajnowka (-0,11%), co ogólnie poprawiło statystykę obszaru LGD

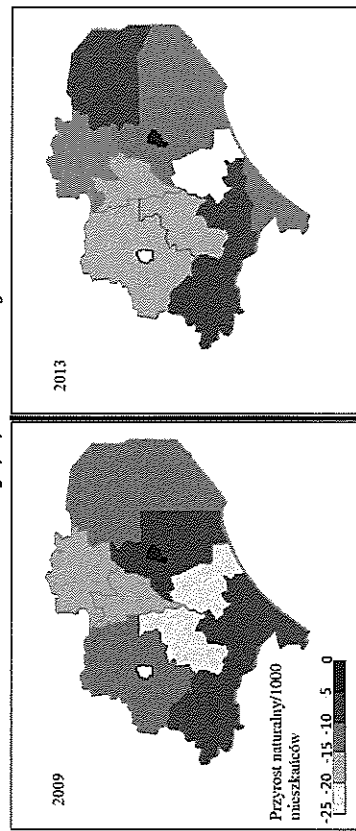
Tabela 8. Liczba ludności w gminach LGD "Puszcza Białowieńska" w latach 2009, 2013. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gmina	2009	2013	Dynamika (%)	LGD = 100%
Bielsk Podlaski	7176	7070	-1,48	11,77
Boćki	4794	4646	-3,09	7,74
Orla	3172	2933	-7,53	4,88
Hajnówka gm. m.	21583	21559	-0,11	35,89
Białowieża	2508	2298	-8,37	3,83
Czeremcha	3515	3404	-3,16	5,67
Czyże	2393	2247	-6,10	3,74
Dubicze Cerk.	1773	1661	-6,32	2,77
Hajnówka gm. w.	4175	3953	-5,32	6,58
Kleszczel	2782	2722	-2,16	4,53
Narew	3928	3747	-4,61	6,24
Narewka	3728	3824	2,58	6,37
LGD	61527	60064	-2,38	100
Woj. Podlaskie	1189731	1194965	0,44	
Poliska	38167329	38495659	0,86	

Gęstość zaludnienia obszaru LGD wynosi 25 os./km². Odbiega ona znacząco od średniej woj. podlaskiego (59 os./km²) i kraju (123 os./km²), co ma związek z występowaniem obszarów wiejskich położonych peryferalnie względem głównych ośrodków rozwoju oraz dużą leśistością obszaru (ok. 43%) i dużym udziałem obszarów chronionych poza obszarami leśnymi. Wskaźnik średniej gęstości zaludnienia w istotny sposób zawyża miasto Hajnówka (1013 os./km²), po wyłączeniu którego gęstość zaludnienia obszarów wiejskich wynosi 16 os./km². Istotnym czynnikiem wpływającym na wartość wartości wskaźnika i gospodarczego obszaru LGD jest struktura demograficzna i procesy w niej zachodzące. Jednym z nich jest wskaźnik przyrostu naturalnego - LGD charakteryzuje ujemny przyrost, a w skali województwa wskaźnik ten był dodatni. Sytuacja jednak stale się pogarsza zarówno w skali LGD, jak też województwa i kraju.

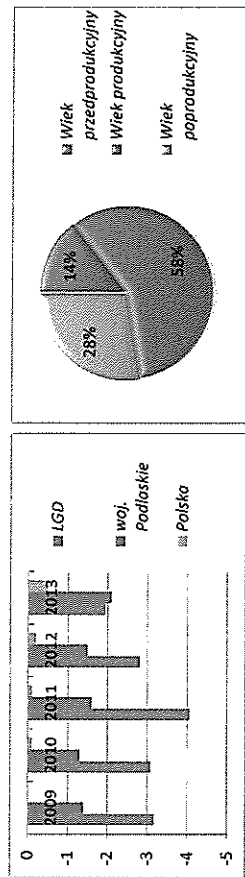
Poziom wartości wskaźnika urodzeń na 1000 ludności dla obszaru LGD w 2013 roku wyniósł 6,8 i był on dużo niższy niż średnia dla kraju (9,6%) i województwa podlaskiego (8,9%). Jedynie w trzech gminach obszaru LGD wskaźnik ten był wyższy lub równy średniej dla obszaru LGD: gmina Boćki (8,2%), gmina Kleszczel (8,1%) i miasto Hajnówka (7,6%), z tym że w mieście Hajnówka i gminie Boćki na przestrzeni omawianych lat odnotowano pogorszenie wartości wskaźnika. Największy spadek w zakresie urodzeń na przelomie badanych lat (o 62%) odnotowano w gminie Białowieża.

Wielkość przyrostu naturalnego dla obszaru LGD na przestrzeni omawianych lat uległa obniżeniu z -8,1 osoby/1000 ludności w 2009 roku do -10,3 osoby/1000 ludności w 2013 roku. Wskaźnik ten wygląda bardzo niekorzystnie na tle województwa (-1,3 osób na 1000 ludności w 2013 roku) i kraju (-0,5 osób na 1000 ludności w 2013 roku). Szczególnie niepokojącym zjawiskiem jest też fakt, że w żadnej z gmin członkowskich LGD w ostatnich latach nie odnotowano dodatniego przyrostu naturalnego.

Ryc. 3. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w gminach LGD "Puszcza Białowieńska" w latach 2009 i 2013. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kolejnym czynnikiem, który kształtuje poziom zmian liczby ludności jest saldo migracji. W 2013 roku z obszaru LGD w wyniku wymeldowania ubyło średnio 1,95 osoby/1000 mieszkańców. Pozytywnym zjawiskiem jest fakt, że wartość tego wskaźnika była niższa o 40% niż w roku 2009. Z uwagi na fakt, iż jednym z czynników determinujących zmianę miejsca zamieszkania jest czynnik ekonomiczny, niski wskaźnik migracji świadczy o niskiej atrakcyjności obszaru LGD dla pozostania w nim młodych osób. Trend malejący, który występuje na obszarze objętym LSR, jest odwrotny do sytuacji występującej w woj. podlaskim i Polsce, gdzie wskaźnik migracji na przestrzeni omawianych lat zwiększył się. Mimo tego trendu nadal jest on bardzo wysoki w porównaniu bezwzględny w stosunku do kraju.

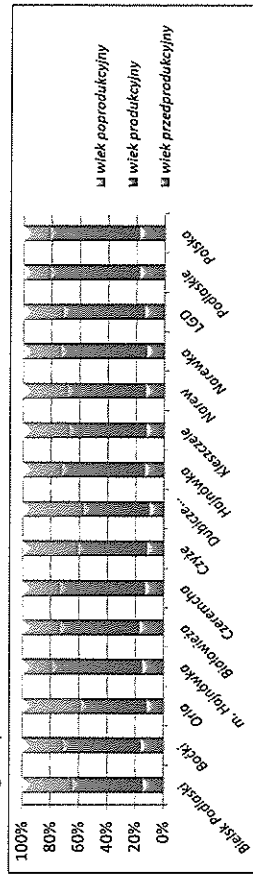

Wykres 2. Saldo migracji na 1000 osób w latach 2009-2013. Wykres 3. Struktura wiekowa ludności obszaru LGD wg ekonomicznych grup wieku w 2013 roku.

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gminy charakteryzujące się najkorzystniejszą sytuacją, biorąc pod uwagę dodatnie saldo migracji na przestrzeni omawianych lat, to Bielsk Podlaski i Białowieża. Najgorsza sytuacja pod tym względem występuje w gminach Czeremcha, Boćki, Dubicze Cerkiewne i mieście Hajnówka.

Procesy demograficzne warunkują strukturę wiekową na obszarze LGD. Istotną zmienną jest struktura mieszkańców wg ekonomicznych grup wieku. W 2013 roku 14,4% mieszkańców obszaru LGD stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym, 57,9% - w wieku produkcyjnym, zaś osoby w wieku poprodukcyjnym - 27,7%. Struktura wieku ludności wykazuje trend malejący w przypadku osób w wieku przedprodukcyjnym (liczba tych osób na przestrzeni lat 2009-2013 zmalała o 8,7%) oraz rasną w przypadku osób w wieku produkcyjnym. W porównaniu do woj. podlaskiego i kraju w strukturze ludności obszaru LGD występuje znacznie większy odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (o ok. 9%), a jednocześnie mniejszy procent osób w wieku przedprodukcyjnym. Analizując gminy obszaru LGD najgorzej sytuacja wyglądała w gminach: Dubicze Cerkiewne, Orla i Czyże, gdzie osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowiły zaledwie 10-12%, natomiast osoby w wieku poprodukcyjnym - około 40% ogółu społeczeństwa.

Wykres 4. Struktura mieszkańców gmin obszaru LGD wg ekonomicznych grup wieku w 2013 roku. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Powyżej omówione wskaźniki świadczą o szybkim starzeniu się społeczeństwa, dlatego w przyszłych latach trzeba spodziewać się wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Stawia to obszar LGD w niekorzystnym położeniu w aspekcie rozwoju zasobów pracy.

1.2 Określenie grup defaworyzowanych, wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem.

W LSR szczególny nacisk zostanie położony na wsparcie skierowane do osób/grup, które zostały zidentyfikowane na podstawie wyników zapisów analizy SWOT, danych pozyskanych z diagnozy społecznej ROPS, uwag i opinii zebranych od uczestników spotkań konsultacyjnych oraz z analizy przeprowadzonych badań własnych w

tem zakresie. W związku z powyższym interwencja LSR zostanie skierowana do następujących grup docelowych:

1. Grupy defaworyzowane:

1. Grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy:
 - a) osoby długotrwale bezrobotne - problem bezrobocia jest jednym z głównych problemów występujących na obszarze LGD. Obszar LGD zamieszkuje 1463⁴ osób długotrwale bezrobotnych, co stanowi około połowy wszystkich zarejestrowanych PUP. Bezrobocie długotrwale jest uznawane za jeden z najpoważniejszych problemów na wspólnym rynku pracy. Najczęściej zagraża ono osobom o niskich kwalifikacjach niedopasowanych do rynku pracy, m.in. do mobilnym, bez doświadczenia zawodowego.
 - b) osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia - na obszarze LGD mieszka 862⁵ osoby bezrobotnych w wieku 50+, co stanowi 30,7% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Jedną z przyczyn wpływających na poziom bezrobocia wśród osób w wieku 50+ są panujące stereotypy na temat starszych pracowników. W świetle tych przekonań tacy pracownicy postrzegani są jako osoby mniej elastyczne i mobilne, z niższą motywacją do szkoleń i podnoszenia kwalifikacji, a także braki w znajomości nowych technologii oraz języków obcych. Ze względu na ograniczenia wiekowe, i związane z tym częściej występujące problemy zdrowotne, nie każda oferta pracy może być skierowana do tych osób. Ponadto pracodawcy wolą zatrudniać młodsze osoby ze względu na obawy związane z zatrudnianiem starszych pracowników, którzy za kilka lat odejdą na emeryturę.
 - c) osoby bezrobotne niepełnosprawne - na obszarze LGD mieszka 290⁶ osób niepełnosprawnych, co stanowi 12,7% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych z obszaru LGD. Podstawowym źródłem problemów tych osób są bariery edukacyjne i niski poziom wykształcenia. Niepełnosprawni nadal mają gorszy dostęp do edukacji, szczególnie edukacji wyższej, w porównaniu do ludzi sprawnych i w efekcie słabszy dostęp do rynku pracy. Inne bariery (z punktu widzenia pracodawców) to postrzeganie niepełnosprawnych jako niewydajnych pracowników, niekonkurencyjnych w stosunku do osób sprawnych, trudności, na jakie napotykają pracodawcy na drodze do uzyskania dofinansowania do tworzonego miejsca pracy. Brakuje także powszechnej mody na zatrudnianie niepełnosprawnych.
 - d) osoby bezrobotne o niskich kwalifikacjach - jak pokazują przemiany społeczno-gospodarcze ostatnich lat, osoby o niskich kwalifikacjach są rzadziej zatrudniane i w największym stopniu zagrożone bezrobociem. Ich sytuacja, w porównaniu z pracownikami średnio i wysoko wykwalifikowanymi, systematycznie się pogarsza.
 - e) osoby młode bezrobotne do 35 roku życia - Z danych GUS wynika, iż w strukturze wiekowej osób bezrobotnych z obszaru LGD najliczniejszą grupę stanowią osoby młode, w przedziale wiekowym od 25 do 34 - 1354 osób⁷, co stanowi 48% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w PUP. Powody dużego odsetka osób bez pracy, w szczególności osób młodych są różne, m.in.: brak doświadczenia zawodowego, brak dopasowania kompetencji do potrzeb pracodawców, brak rozbudowanej sieci społecznej pomagającej znaleźć atrakcyjne zatrudnienie czy też zbyt niskie zarobki dla osób bez doświadczenia, co zniechęca do wchodzenia na rynek pracy⁸.
 - f) bezrobotne kobiety - obszar LGD zamieszkuje 1308⁹ kobiet, co stanowi 46,6% ogółu bezrobotnych. Są one często dyskryminowane na rynku pracy, czego oznaką jest segregacja zawodowa, według której kobiety nie nadają się do wykonywania niektórych zawodów. Ponadto czynnikiem takim jak prawna ochrona ich macierzyństwa i zatrudnienia, przystępujące im urlopy wychowawcze, czy luki w życiorysie zawodowym spowodowane zajściem w ciążę są dodatkową barierą.
 - g) osoby biernie zawodowo - często z powodu bezskutecznego poszukiwania pracy przez długi okres stają się beneficjentami pomocy społecznej, co w efekcie prowadzi do zjawisk określanych mianem „wyuczonej bezradności” oraz „upasywnienia”. Dlatego też ważne jest zapewnienie wsparcia w ramach LSR właśnie tej grupie odbiorców, aby zapobiec powyższemu zjawiskom i dać im możliwość powrotu na rynek pracy bądź zmobilizować do zmiany statusu na osobę bezrobotną. Przyniesienie na rynek pracy osób z tej grupy wymaga działań na znacząco szerszą skalę, niż szkolenie czy pośrednictwo pracy.

Działania zaproponowane w ramach LSR powyższej grupie odbiorców posłużą podniesieniu poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia. Wsparcie przejdzie od bezrobocia do zatrudnienia ma pozostać też działania ukierunkowane na tworzenie nowych miejsc pracy oraz rozwój przedsiębiorczości. Posłużą one podejmowaniu zatrudnienia, w tym także pracy na własny rachunek.

Wsparcie powyższych grup ze strony programu LEADER powinno pójść w kierunku rozszerzenia i wzbogacenia oferty warsztatów oraz szkoleń specjalistycznych, które wspomogą w aktywnym poszukiwaniu pracy i podniesieniu kompetencji pożądanym na obecnym rynku pracy oraz uczestnictwa w praktykach i stażach zawodowych. Źródłem finansowania tych inicjatyw może być Europejski Fundusz Społeczny (oś IX RPO WP na lata

⁴ dane z Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce i Bielsku Podlaskim, stan na 31.12.2013

⁵ Ibidem

⁶ Ibidem

⁷ Ibidem

⁸ <http://rynekpracy.org/pl/661600>

⁹ dane z Powiatowego Urzędu Pracy w Hajnówce i Bielsku Podlaskim, stan na 31.12.2013

2014-2020) oraz Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich [w ramach PROW na lata 2014 – 2020].

2. Osoby lub rodziny zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym - czyli osoby lub rodziny spełniające wymogi „Wytucznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020”. Około 10 % ogółu ludności zamieszkującej w gminach LGD korzysta ze środków regionalnej pomocy społecznej. Statystyki OZPS pokazują wzrost liczby osób korzystających z pomocy społecznej w latach 2009-2014 oraz prognozują, że w roku 2015 nastąpi wzrost liczby beneficjentów w pomocy społecznej o kolejne 802 osoby w stosunku do roku 2014 dlatego w LSR należy podjąć interwencję skierowaną do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Można tu zastosować interwencje w ramach EFS z zakresu projektów służących aktywizacji społeczno-zawodowej, tj. m.in. Programy Aktywności Lokalnej, projekty z zakresu reintegracji społeczno-zawodowej, usługi opiekuńcze dla osób niesamodzielnych oraz usługi asystenckie dla osób z niepełnosprawnościami, działania skierowane do rodzin dysfunkcyjnych. Podejmowane wobec tej grupy docelowej działania przyczynią się do ich usamodzielnienia, zmniejszenia zależności od instytucji pomocy, o rezultacie zwiększą szansę na zatrudnienie i trwale utrzymanie się na rynku pracy.

3. Dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym oraz nauczyciele - w tym dzieci niepełnosprawne i ze stwierdzonymi deficytami, które ze względu na swą niepełnosprawność/dysfunkcję mają ograniczony dostęp do edukacji przedszkolnej, a tym samym start w dorosłe życie. Liczba dzieci niepełnosprawnych z roku na rok rośnie¹⁰, a miejsc w przedszkolach nie przybywa. Brakuje też przedszkoli odpowiednio przystosowanych do potrzeb niepełnosprawnych dzieci. Z związku z tym mogą być realizowane projekty polegające na dostosowaniu istniejących miejsc wychowania przedszkolnego do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami oraz rozszerzenie oferty ośrodka wychowania o dodatkowe zajęcia zwiększające szanse edukacyjne w zakresie wyrownywania i stwardnianych deficytów u dzieci. Istnieje też potrzeba wsparcia dzieci i młodzieży uczęszczającej do szkół podstawowych i gimnazjów, zwłaszcza z obszarów wiejskich, wynika z niedostatecznie rozwiniętej oferty edukacyjnej bądź trudniejszego dostępu do istniejącej oferty. Ma to swoje przyczyny m.in. w niewystarczających kompetencjach nauczycieli oraz braku w wyposażeniu szkół szczególnie na terenach wiejskich. W związku z tym konieczne staje się podjęcie działań mających na celu wsparcie na rzecz kształtowania i rozwijania u uczniów kompetencji kluczowych, doskonalenie umiejętności oraz kompetencji zawodowych nauczycieli oraz wsparcie na rzecz zwiększenia wykorzystania TIK w szkołach.

4. Organizacja pozarządowe - zaangażowanie i wsparcie ze strony organizacji pozarządowych jest kluczowym czynnikiem do sukcesu lokalnych inicjatyw. Silną stroną organizacji pozarządowych jest ich bardzo dobra znajomość lokalnych problemów i lokalnej rzeczywistości (np. ograniczeń i możliwości społeczności lokalnych). Często reprezentują one bardziej praktyczne podejście do rozwiązywania problemów. Na terenie LGD „og” zarejestrowanych jest 220 organizacji pozarządowych¹¹, jednakże niski ich odsetek wykazuje aktywność w działalności. Spowodowane jest to często niskim potencjałem ludzkim jak i finansowym, co powoduje ograniczone możliwości realizacji lokalnych inicjatyw. Znikomy odsetek organizacji wykazuje się codzienną aktywnością, zatrudnieniem pracowników, czy też prowadzeniem działalności odpłatnej pozytyw publicznego albo gospodarczej. LSR winna zatem koncentrować się również na wsparciu tej grupy m.in. poprzez umożliwienie realizacji inicjatyw w ramach mechanizmu Projektów Grantowych w ramach PROW jak również poprzez preferencje w ramach ośi IX RPO WP.

5. Lokalni przedsiębiorcy - właściciele mikro i małych przedsiębiorstw, które dominują na obszarze LSR jednakże, jak wykazano w podrozdziale Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości podmioty te generują małą liczbę miejsc pracy (dominują firmy mikro). LSR winna przedsięwziąć zatem bezpośrednią interwencję w formie dofinansowania do inwestycji - dotacje w ramach PROW 2014-2020, dzięki którym możliwe będzie rozwijanie prowadzonej działalności oraz wspieranie współpracy między podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą.

1.3. Edukacja Przedszkolna

Na obszarze LGD funkcjonuje 32 placówki wychowania przedszkolnego do których łącznie w roku 2015 uczęszcza 1164 dzieci. W tym zakresie obserwuje się niewielką tendencję wzrostową - w 2010r. do przedszkoli uczęszczało 1049. Przy takiej liczbie dzieci tylko jedno przedszkole w Hajnówce - Nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi jest ukierunkowane na przyjmowanie dzieci niepełnosprawnych. Od 2015 r. funkcjonuje też Niepubliczne Przedszkole Specjalne w Hajnówce dla dzieci niepełnosprawnych gdzie obecnie uczęszcza 6 dzieci. Baza lokalowa dla takich dzieci jest więc niewystarczająco rozwinięta.

Co roku poradnie psychologiczno-pedagogiczne wydają orzeczenia i opinie o potrzebie specjalnego kształcenia dzieci. Tendencja jest rosnąca i corocznie przybywa dzieci z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjal-

¹⁰ Opisane w rozdziale III.1.3, str.21.

¹¹ Opisane w rozdziale III.4.1, str. 33.

nego. Oprócz tego, dodatkowo dużo dzieci wymaga różnych form terapii z uwagi na opinie psychologiczno-pedagogiczne.

	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2014/2015
Orzeczenie	25	31	34	19	40
Opinia	0	3	4	3	8

Tabla 9. Liczba orzeczeń i opinii wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczną w Hajnówce. Źródło: dane uzyskane z poradni.

Na obszarze LGD w 2015r. do przedszkoli uczęszczało łącznie 32 dzieci niepełnosprawnych. W tym zakresie obserwuje się dużą tendencję wzrostową – w 2010r. do przedszkoli uczęszczało 9 dzieci niepełnosprawnych. Tendencja rosnąca szczególnie zauważana jest w przedszkolu z oddziałami integracyjnymi w Hajnówce. W chwili obecnej do tej jednostki uczęszcza 14 dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Jednakże ta placówka nie jest wystarczająco przystosowana do potrzeb dzieci niepełnosprawnych i nie zapewnia warunków, które pozwoliłyby dzieciom lepiej funkcjonować i rozwijać się. Brakuje tam pomieszczeń oraz specjalistycznego wyposażenia (pomocy dydaktycznych). Po dokonaniu rozbudowy tej jednostki, możliwe by było przyjmowanie większej ilości dzieci, które dotychczas nie były objęte opieką przedszkolną lub uczęszczały do placówek niedostosowanych do takiego typu kształcenia.

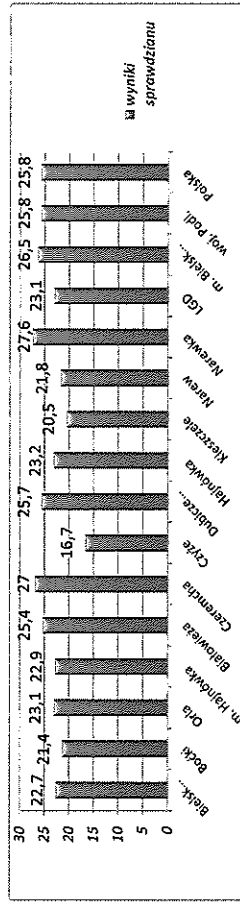
Po planowanych zmianach w systemie oświaty (włączenie 6-cioletków do systemu wychowania przedszkolnego) w przedszkolach pojawił się problem z objęciem wychowaniem przedszkolnym wszystkich chętnych dzieci, w tym niepełnosprawnych.

1.4. Edukacja na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum

Za edukację na poziomie podstawowym na obszarze LGD odpowiada 20 placówek szkolnych, z czego 5 znajduje się w mieście Hajnówka. W związku z zachodzącymi niekorzystnymi trendami demograficznymi w latach 2009-2013 nastąpił spadek uczniów w szkołach podstawowych o 10,5% (z 2884 do 2581). Tendencja spadkowa była wyższa niż w woj. podlaskim (8,5%) i Polsce (3,7%). Największy spadek liczby uczniów w badanym okresie wystąpił w gminie Białowieża (30,7%).

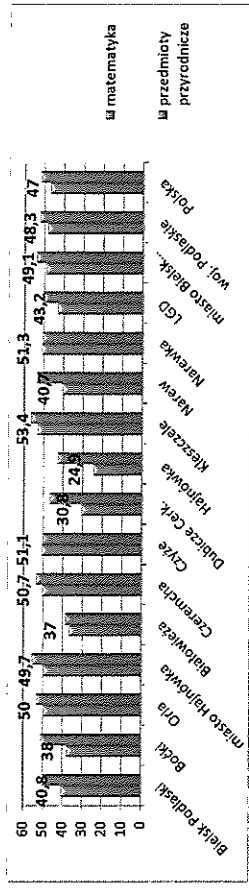
Problem spadku liczby uczniów występuje również w szkołach gimnazjalnych. Na obszarze LGD znajduje się 17 gimnazjów, w tym 6 w mieście Hajnówka. W szkołach tych w 2013 roku kształciło się 1356 uczniów. W badanym okresie liczba uczniów zmniejszyła się o 27,1%. Dynamika zmian jest szybsza niż w woj. podlaskim (19,5%) i Polsce (14,8%). Największy spadek uczniów gimnazjalistów w badanym okresie wystąpił w gminach Hajnówka, Narewka (po 41%) oraz Dubicze Cerkiewne (40,4%).

Jednym z podstawowych źródeł informacji mogących służyć ocenie efektywności systemu edukacyjnego są wyniki sprawdzianu na zakończenie nauki w szkole podstawowej oraz wyniki egzaminu gimnazjalnego.

Wykres 4. Średnie wyniki sprawdzianu szóstoklasisty w gminach obszaru LGD w 2014 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży

Zgodnie z danymi Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży w 2014 roku średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty na obszarze LGD wyniósł 23,1 punktów, co jest niższe od średniej w kraju (25,8 pkt.). Powyżej tego wyniku znalazły się szkoły podstawowe w gminach Narewka (27,6 pkt.), Dubicze Cerkiewne (25,7 pkt.) oraz Białowieża (25,4 pkt.).

Wykres 5. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w gminach obszaru LGD w 2014 roku. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży

Wyniki egzaminów gimnazjalnych osiągniętych w szkołach obszaru LGD zależą od grupy ocenianych przedmiotów. W przypadku przedmiotów humanistycznych – języka polskiego, historii i wiedzy o społeczeństwie średnia liczba punktów uzyskana w Polsce wyniosła odpowiednio 68 i 59 pkt. Wartości uzyskane przez gimnazjalistów z obszaru LGD w przypadku języka polskiego były niższe – 60,7 pkt, natomiast w przypadku historii i wiedzy o społeczeństwie zbliżone – 57,9 pkt. Wyniki w przypadku przedmiotów ścisłych: matematyki i przedmiotów przyrodniczych były niższe od średniej w kraju, odpowiednio: 47 i 52 pkt., a na obszarze LGD odpowiednio 43,2 i 50,5 pkt.

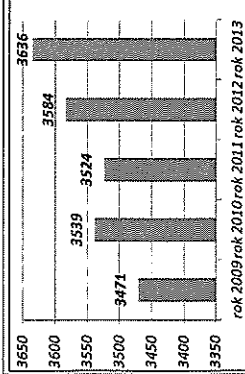
Posiadane przez mieszkańców obszarów wiejskich kwalifikacje, niekiedy ich brak, stanowią jedną z ważniejszych barier do przewycięzania bezrobocia i ożywienia gospodarczego obszarów wiejskich. Osoby o niższym poziomie wykształcenia są mniej mobilne zawodowo i jednocześnie nie przejawiają aktywności w celu uzyskania potrzebnych na rynku pracy kwalifikacji. U podstaw tego zjawiska leży zazwyczaj brak motywacji do dalszego kształcenia, jak również brak środków na dalsze kształcenie. Ułatwiający szerszy i atrakcyjniejszy dostęp do edukacji już od najmłodszych lat stawiamy na lepsze, wykształcone i aktywne społeczeństwo.

2. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości (w tym przedsiębiorczości społecznej), branż z potencjałem rozwojowym.

Obszar LGD charakteryzuje się specyficznymi warunkami w pewien sposób determinującymi możliwości rozwoju gospodarczego obszaru. Gminy LGD położone wzdłuż granicy z BY charakteryzuje bardzo mała gęstość zaludnienia i duża lesistość przy jednoczesnym silnym wyróżnieniu lokalnych ośrodków – miasta Hajnówki i miejscowości gminnych. Pozostały obszar jest bardziej jednorodny, z podobną gęstością zaludnienia, lesistością i udziałem gruntów rolnych. Stąd też wnika specyfika gospodarki regionu charakteryzująca się silniejszym rozwojem obszarów położonych w sąsiedztwie miast powiatowych: Hajnówki, Bielecka Podlaska i stref położonych przy przebiegach granicznych drogowych i kolejowych, zaś słabszym na obszarach gmin z dużym poziomem lesistości.

2.1. Charakterystyka podmiotów gospodarki narodowej.

Dane rejestru REGON wykazują, iż na obszarze LGD na przestrzeni lat 2009-2013 zauważalny był trend wzrostowy w liczbie podmiotów gospodarki narodowej (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwo rolne). Liczba przedsiębiorstw zwiększyła się na przestrzeni tych lat o 165 podmiotów (4,75%). W tym samym czasie w całym kraju liczba przedsiębiorstw zwiększyła się o 8,75% zaś w województwie podlaskim o 7,75%, co wskazuje na znacznie słabszą dynamikę wzrostu w porównaniu z innymi obszarami regionu i kraju. Najlepsza sytuacja wystąpiła na obszarze gminy wiejskiej Hajnówka, w której liczba podmiotów gospodarczych wzrosła o 19,74% od 228 w 2009r. do 273 w 2014. Dobra sytuacja występuje również na terenie gminy Bocki oraz na terenie gminy wiejskiej Bielecka Podlaska. W Gminie Bocki na przestrzeni tych lat liczba podmiotów zwiększyła się o 18,75%, zaś w Gminie Bielecka Podlaska o 13,65%. Najgorsza sytuacja przedstawia się w: Gminie Dubicze Cerkiewne, w której spadek nastąpił z 136 do 122, co stanowi 89,71% stanu z 2009r., oraz w Gminie Czeremcha z 140 w 2009r. do 116 w 2013 (82,86% stanu z 2009 roku).

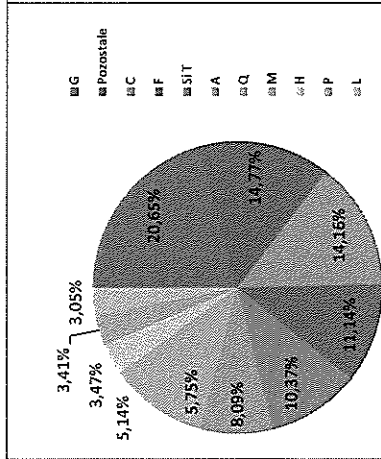

Wykres 6. Podmioty gospodarki narodowej (w liczbach bezwzględnych, bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) na obszarze LGD na przestrzeni 2009-2013 r. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

Z danych dotyczących liczby wyrejestrowanych podmiotów wynika iż najgorszym dla przedsiębiorców z terenu obszaru LGD był rok 2009, w którym wyrejestrowano 625 podmiotów.

W ujęciu szczegółowym, na obszarze LGD PB dostrzegamy dynamiczny rozwój branży zielarskiej i pszczołarstwa, który podsygnalizowany jest szerszym trendem krajowym – rosnącym zapotrzebowaniem na produkty lokalne, nieprzetworzone i ekologiczne. Ten poszerzający się rynek zbytu, obecny szczególnie w aglomeracji, stwarza nowe możliwości zarobkowania dla mniejszych producentów. Jest to szansa dla wyróżniającej się wysoką jakością, produkcji spożywczej funkcjonującej na obszarze LGD PB (w tym przemysłu mleczarskiego, mięsnego i piekarskiego). Dla tak rozumianej branży spożywczej, ale i dla wielu innych, szansą w tym kontekście są niedlegle rynki zbytu w aglomeracjach – Białostockiej stale wzrastającej – Warszawskiej.

Analiza zarejestrowanych podmiotów gospodarczych zgodnie z PKD wskazuje, iż na terenie obszaru LGD w 2013 roku podmioty głównie prowadziły działalność w handlu hurtowym i detalicznym - 22,65 % ogółu podmiotów oraz w przetwórstwie przemysłowym - 16,16 % (łącznie firm branży usługowej zarejestrowanych było 1 266). Analiza przestrzenna wskazuje iż najwięcej podmiotów działających w tych sferach było w mieście Hajnówka (50,95 %), zaś spośród gmin wiejskich najwyższy udział był w gminie wiejskiej Hajnówka (8,06 %) i najniższy w gminie Czyże (1,79 %). Budownictwem zajmowało się 11,14 % ogółu podmiotów zaś rolnictwem, leśnictwem i łowiectwem - 8,09 %.

Wykres 7. Struktura podmiotów gospodarczych według sekcji PKD 2007 na obszarze LGD w 2013 r. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL

2.2. Poziom rozwój przedsiębiorczości

Poziom rozwój przedsiębiorczości na obszarze LGD, mierzony wskaźnikiem liczby podmiotów na tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym, jest zdecydowanie niższy niż przeciętnie w kraju (niemal o jedną trzecią).

cią). Pod tym względem LGD znajduje się również poniżej przeciętnej dla Podlasia (Tabela 10). Na przestrzeni omawianych lat na omawianym obszarze wskaźnik ten wzrósł niewiele, jedynie o 3,93, w województwie podlaskim 8,30, zaś w Polsce 14,70. Wskazuje to na bardzo słabą dynamikę wzrostu wskaźnika w odniesieniu do województwa i kraju. W 2013 roku a najwyższą wartość wskaźnika osiągnęła gmina Białowieża (156,3), Dubicze Cerkiewne (155,2), najniższym wskaźnikiem charakteryzuje się gmina Czeremcha (56,4), gmina Bocki (81,8) oraz gmina Narewka (79,1).

Na obszarze LGD firm prowadzących działalność gospodarczą przez osoby fizyczne w 2013 roku było 2704, stanowiąc 74 % ogółu podmiotów gospodarki narodowej obszaru. Wskaźnik liczby osób prowadzących działalność na 1000 mieszkańców w tym roku wyniósł 39. Najwyższy wskaźnik osiągnęła gmina Białowieża (62), miasto Hajnówka (61) oraz gmina wiejska Hajnówka (53). Najmniej tego typu przedsiębiorstw działało w gminach Czyże i Orlik (wskaźnik wynosił 28), oraz Narew i Narewka (wskaźnik na 1000 mieszkańców - 32).

Tabela 10. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2013r. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Jednostka terytorialna	podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym					Zmiana 2009-2013	
	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	liczbowa	%
obszar LGD	97,52	95,15	94,56	98,52	101,45	3,93	4,03%
Bielsk Podlaski	79,3	75,3	80,7	83,8	86,8	7,50	9,46%
Bocki	68,3	67,5	75,2	75,6	81,8	13,5	19,77%
Orlik	94,5	99,2	91,7	99,1	102,6	8,10	8,57%
Hajnówka gm. m.	111,3	115,4	116,2	119	121,1	9,80	8,81%
Białowieża	141,6	153,1	148,6	150,3	156,3	14,70	10,38%
Czeremcha	67,5	60,7	57,5	55,9	56,4	-11,10	-16,44%
Czyże	74	68,8	70,4	79,9	82,9	8,90	12,02%
Dubicze Cerkiewne	169,8	158,8	143,8	153	155,2	-14,60	-8,60%
Hajnówka gm. w.	97,7	104,1	104,6	109,8	117,2	19,50	19,96%
Kleszczele	101,8	91,1	96,4	97,4	94,6	-7,20	-7,07%
Narew	80,2	74,5	77	82,9	83,4	3,20	3,99%
Narewka	84,2	73,3	72,6	75,5	79,1	-5,10	-6,06%
województwo podlaskie	118,8	120,1	120	124,1	127,1	8,30	6,99%
Polska	152	157,5	156,4	161,6	166,7	14,70	9,67%

Tabela 11. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w rejestrze REGON na 1 000 mieszkańców w 2013r. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Jednostka terytorialna	liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców					Zmiana 2009-2013	
	2009	2010	2011	2012	2013	Liczbowa	%
obszar LGD	38	37	37	38	39	1	2,61%
Bielsk Podlaski	29	29	30	32	34	5	17,24%
Bocki	28	28	32	32	36	8	28,57%
Orlik	26	28	24	26	28	2	7,69%
Hajnówka gm. m.	61	60	60	61	61	0	0,00%
Białowieża	61	65	63	62	62	1	1,64%
Czeremcha	30	26	24	23	23	-7	-23,33%
Czyże	24	22	23	27	28	5	16,67%
Dubicze Cerkiewne	55	50	42	46	48	-7	-12,73%
Hajnówka gm. w.	41	46	47	49	53	12	29,27%
Kleszczele	36	33	35	35	34	-2	-5,56%
Narew	32	29	29	31	32	0	0,00%
Narewka	36	31	29	29	32	-4	-11,11%

województwo podlaskie	60	61	60	62	63	3	5,00%
Polska	74	76	75	76	77	3	4,05%

Pod względem struktury wielkościowej przedsiębiorstw jednoznacznie w Polsce dominują firmy zatrudniające do 9 osób. Na obszarze LGD w 2013 roku stanowiły one 95,32 % ogółu podmiotów. Łącznie małych firm zarejestrowanych było 3 466. Przedsiębiorstwa zatrudniające pomiędzy 10 a 49 pracowników stanowiły udział jedynie w 3,63 % (132 firmy), między 50-249 osób 0,99 % (36 firm). Działyły również 2 duże przedsiębiorstwa zatrudniające od 250 do 1000 pracowników. W 2013 roku największej firm zatrudniających do 49 osób działało w mieście Hajnówka, było ich 1 650. Wśród gmin wiejskich najwyższy udział przedsiębiorstw zatrudniających do 10 osób miało gmina Bielsk Podlaski (299 podmiotów) oraz gmina Hajnówka (266), zaś od 10 do 49 pracowników gmina Białowieża(11), gmina Narewka (10) oraz gmina Narew(8).

Tabela 12. Struktura wielkości podmiotów gospodarczych na obszarze LGD w 2009 r. i 2013 r. Źródło : opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Jednostka terytorialna	ogółem		0 - 9				10 - 49				50 - 249				250 i więcej	
	2009	2013	2009	2013	2009	2013	2009	2013	2009	2013	2009	2013	2009	2013	2009	2013
Bielsk Podlaski	271	308	262	299	9	7	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Boćki	176	209	170	201	6	7	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Hajnówka gm. m.	136	141	125	133	11	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Białowieża	1584	1672	1491	1591	75	59	17	21	1	1	1	1	1	1	1	1
Czeremcha	210	203	190	187	15	11	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0
Czyże	140	116	135	112	4	2	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Dubicze Cerkiewne	85	92	79	88	6	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hajnówka gm. w.	136	122	133	119	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kleszczele	228	273	218	266	9	6	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Narewka	149	141	140	133	8	7	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Narewka	171	174	160	164	8	8	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Narewka	185	185	175	173	8	10	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0
obszar LGD	3471	3636	3278	3466	162	132	29	36	2	2	2	2	2	2	2	2

Największa grupa zakładów na obszarze LGD związana jest z branżą przetwórstwa drewna oraz branżą przemysłu maszynowego. Wśród podmiotów branży hotelarskiej istnieje marki, które są bardzo dobrze rozpoznawalne. Największymi podmiotami gospodarczymi w powiecie są:

- w branży maszynowej: Pronar sp. z o.o. w Narwi, Zakłady Maszynowe Hamech Sp. z o.o., MODERATOR SP. Z O.O. w Hajnówce; Narmet. PPH, Ms Technika Grzewcza S.C. w Hajnówce
- w branży drzewnej: Fabryka Mebli Forte S.A. Oddział w Hajnówce; Zakład Stolarstwa Ogólnego "Kon-Stol" w Hajnówce ; PPUH Itap S.C w Hajnówce.; Drewekpol Spółka z o.o. w Kleszczelach; Nasycalnia Podkładów w Czeremesze; Parkiety Olga Hajnówka; IKEA Industry Poland Sp. z o.o. oddział Orta; Delta w Giżycku Zakład Produkcyjny w Szczytach N., Arino House Sp. z o.o. w Hajnówce, Was-Bel sp. j. ZPHU. w Zwodzieckiem
- w branży spożywczej: Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Hajnówce, RUNO sp. z o.o. w Hajnówce, "SPOLEM" Powseczna Spółdzielnia Spożywców w Hajnówce
- w branży hotelarskiej: Best Western Hotel Żubrówka Iwa sp. z o.o. w Białowieży, Pensjonat Siolo Budy w Budach, Ostradek Wypoczynkowy "Ptasia Osada" w Płoskach, Dworek Cztery Pory Roku w Piłkach, Zjazd Zagłaba w Płoskach, Hotel "Białowieżski" Conference, Wellness & SPA w Białowieży
- w branży chemicznej: Gryfskand Sp. z o.o. Zakład produkcji węgla aktywnych do oczyszczania wody w Hajnówce
- w branży leśnej: Nadleśnictwo Browek, Białowieża i Hajnówka, Instytut Biologii Ssaków Polskiej Akademii Nauk w Białowieży, Białowieżski Park Narodowy w Białowieży

2.3. Struktura własnościowa

W strukturze własnościowej na obszarze LGD w 2013 roku analogicznie jak w strukturze krajowej dominowała własność prywatna, a w niej osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (97,37 % ogółu pod-

miotów). Wskaźnik spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego na 10 000 mieszkańców na obszarze LGD wyniósł 3,66, wypadając stosunkowo nisko na tle woj. podlaskiego (5,61) oraz Polski (20,48).

W 2013 roku spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego stanowiły 16,64 % spółek handlowych, na obszarze LGD funkcjonowały 22 takie firmy. Stanowiły one zaledwie 3,28 % ogółu spółek handlowych woj. podlaskiego zaś w odniesieniu do obszaru LGD stanowiły 0,61 % ogółu podmiotów ogółem oraz 0,64 % sektora prywatnego. Spółki te skupiały się głównie w mieście Hajnówka (7), wśród gmin wiejskich w gminie Narewka było ich 4, Białowieża - 3, Kleszczele, Narew - 2, na pozostałych gminach znajdowały się po 1 spółce handlowej z udziałem kapitału zagranicznego.

2.4. Przedsiębiorczość społeczna

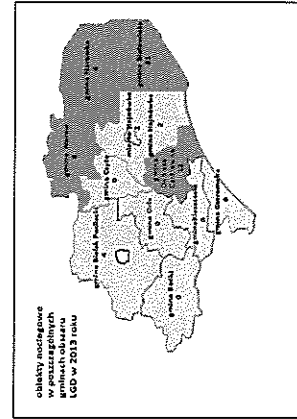
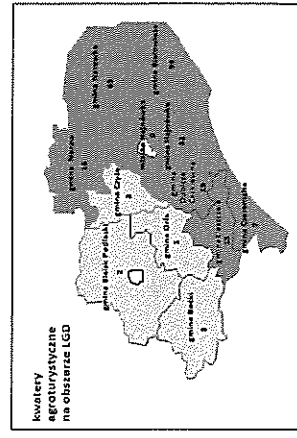
Przedsiębiorczość społeczna jest szczególnym rodzajem przedsiębiorczości, która w ostatnich latach staje się coraz bardziej zauważalna. Termin ten jest jednym ze sposobów określenia działalności gospodarczej, która łączy w sobie cele społeczne i ekonomiczne. Podmiotami zaliczanymi do przedsiębiorczości społecznej są między innymi: stowarzyszenia prowadzące działalność gospodarczą, fundacje prowadzące działalność gospodarczą, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjne, nie działające w celu osiągnięcia zysku, spółdzielnie socjalne, zakłady aktywności zawodowej oraz centra integracji społecznej

Spośród wymienionych wyżej form przedsiębiorczości na obszarze LGD występują jedynie organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą. Z danych LGD wynika, iż takich podmiotów na obszarze LGD funkcjonuje 10. Stanowią one 6,7% wszystkich organizacji pozarządowych działających na obszarze LGD. Przykładem takich podmiotów przedsiębiorczości społecznej są: Lokalna Organizacja Turystyczna "Region Puszczy Białowieżskiej" oraz Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieża.

2.5. Charakterystyka branży turystycznej

Baza noclegowa na obszarze LGD PB jest bogatą siecią obiektów o różnym standardzie. W przestrzni turystycznej LGD funkcjonuje 63 obiekty noclegowe oraz 258 kwatery agroturystyczne. Najwięcej kwatery agroturystyczne znajdują się na terenie gmin: Białowieża (95), Narewka (65), Hajnówka (32) - stanowiąc 74,42 % ogółu kwatery. Najmniej kwatery agroturystyczne działają w gminie Orta (1), Bielsk Podlaski (2), Czyże (3) i Boćki (3). W 2013 roku z noclegów na terenie LGD skorzystało 51 129 turystów, w tym 45 779 Polaków i 5 350 turystów zagranicznych.

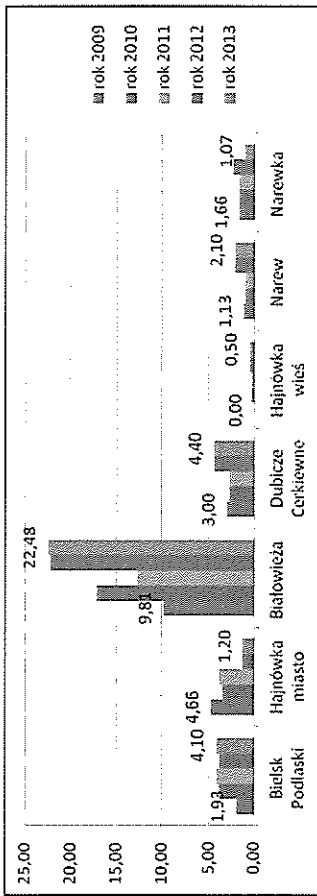
Wskaźnik liczby osób korzystających z noclegów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców na obszarze LGD w 2013 wyniósł 851, wypadając wysoko na tle Polski (608) oraz w województwie podlaskiego (497). Liczba miejsc noclegowych w obiektach noclegowych w latach 2009-2013 wzrosła o około 61 %. Oferowały one 2152 miejsc noclegowych. Największa baza noclegowa znajduje się w gminie Białowieża - 31 obiektów oferujących 1350 miejsc noclegowych. Wynika to z faktu, iż w tej gminie generuje się największy ruch turystyczny z obszaru LGD. Udział turystów krajowych na terenie tej gminy w 2013 r. stanowił 86,93 % ogółu odwiedzających obszar LGD, zaś turystów zagranicznych aż 97,70 %. Rozwiniętą bazę noclegową posiada również gmina Dubicze Cerkiewne, posiadając 12 obiektów noclegowych oferujących 264 miejsc (udział turystów krajowych stanowił 3,65% ogółu odwiedzających oraz turystów zagranicznych- 0,04 %). Gmina Bielsk Podlaski mimo, iż posiada jedynie 4 obiekty w swojej ofercie, ma aż 246 miejsc noclegowych (udział turystów krajowych stanowił 2,65% ogółu odwiedzających, turystów zagranicznych- 0,90 %).

Ryc.4. Kwatery agroturystyczne w poszczególnych gminach obszaru LGD (stan na 2015 r.)

Ryc.5. Obiekty noclegowe w poszczególnych gminach obszaru LGD w 2013 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gminnych ewidencji

Wykres 8. Zasoby noclegowe na 1000 mieszkańców na obszarze LGD w latach 2009-2013. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL

Tabela 13. Liczba miejsc noclegowych na obszarze LGD w latach 2009-2013. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL

Jednostka terytorialna	2009	2010	2011	2012	2013
Bielsk Podlaski	116	226	246	222	246
Hajnówka	280	205	228	72	72
Biłowieża	589	1030	768	1332	1350
Dubicze Cerkiewne	180	160	160	264	264
Hajnówka	0	16	16	30	30
Narew	68	60	60	126	126
Narewka	100	100	100	140	64
obszar LGD	1 333	1 797	1 578	2 186	2 152

Tabela 14. Liczba turystów korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców w latach 2009-2013. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL

Jednostka terytorialna	2009	2010	2011	2012	2013
Biłowieża	360,15	502,10	485,03	614,64	749,60
Bielsk Podlaski	8,72	20,91	33,63	35,94	21,01
Dubicze Cerkiewne	31,75	22,64	23,89	28,19	27,85
Hajnówka	0,00	2,36	1,83	2,78	3,43
Narew	5,51	5,11	6,34	16,20	11,35
Narewka	6,31	9,97	10,29	11,32	9,59
m. Hajnówka	106,47	124,52	72,44	32,78	28,40

Największą ofertą noclegową dysponuje gmina Biłowieża, w której funkcjonują 4 hotele, oferujące 614 miejsc noclegowych, 9 obiektów w kategorii pensjonaty, zajazdy i apartamenty. Największy hotel Żubrowka w swojej ofercie posiada 250 miejsc. Jest to obiekt nadający się do wypoczynku rodzinnego, idealny do organizowania konferencji. W obiekcie znajduje się centrum Odnowy Biologicznej, Biłowieckie Termy, 4 sale konferencyjne na 500 osób. Hotel Biłowiecki dysponuje 152 miejscami noclegowymi oraz 5 salami konferencyjnymi (łącznie na 370 osób). Oferuje pełen wachlarz zabiegów SPA, basen, strefę saun, zewnętrzne jacuzzi.

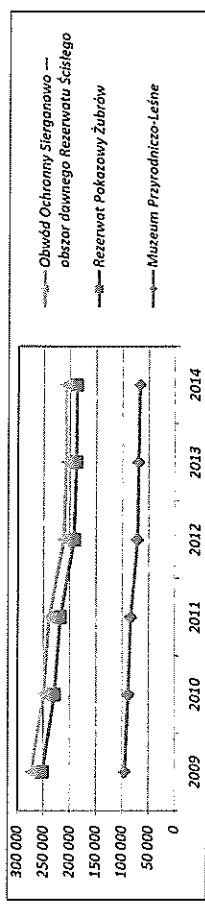
Na terenie obszaru LGD funkcjonuje około 65 obiektów gastronomicznych. Największa oferta znajduje się w Biłowieży (około 17 obiektów) oraz w Hajnówce (około 24). Bogatą bazę gastronomiczną w Biłowieży tworzą restauracje samodzielne jak i restauracje działające przy hotelach. Dużą bazą gastronomiczną posiada m.in. Centrum Intergracyjno-Wypoczynkowe Ostaja Pasibrzuch, Karczma Osoczniaka w Budach, Restauracja "STOCZEK 1929". Obiekty te oferują głównie dania kuchni regionalnej charakterystyczne dla naszego obszaru.

Na obszarze LGD funkcjonuje około 18 biur turystycznych. Świadczą usługi m.in. w zakresie organizacji wycieczek z przewodnikiem, przejazdy bryczkami, kuligi, ogniska, usługi w zakresie rezerwacji wypożyczenia i noclegów. Zajmują się wypożyczaniem sprzętów turystycznych, informacją turystyczną, wycieczkami oraz

znakowanie szlaków turystycznych.

Obszar LGD jest idealnym miejscem do wypoczynku. Sieć szlaków turystycznych pozwala dotrzeć do najbardziej urokliwych puszczańskich zakątków. Jednak z punktu widzenia obszaru LGD PB jako całości, rozwój infrastruktury turystycznej jest niedostateczny i nie tworzy ona spójnego układu.

Głównym walorem turystycznym tego regionu jest Białowiecki Park Narodowy, który jest najstarszym polskim parkiem narodowym. W skład parku wchodzi Rezerwat Pokazowy Żubrów w którym żyją żubry, losie, jelenie, sarny, dziki, wilki i rysie, Muzeum Przyrodniczo-Leśne prezentujące zbiory przyrodnicze z dziedzin zoologii, botaniki, historycznego użytkowania Puszczy, Park Pałacowy, na terenie którego mieści się m.in. najstarszy budynek w Biłowieży – drewniany Dworek gubernatora oraz Obręb Ochrony.

Wykres 9. Ruch turystyczny w obiektach BPN udostępnianych turystycznie (lata 2009-2013) na podstawie sprzedanych biletów wstępu. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Białowieckiego Parku Narodowego

Liczba turystów odwiedzających obiekty BPN na przestrzeni lat 2009-2012 znacząco zmalała, zaś w kolejnych trzech latach utrzymywała się na zbliżonym poziomie. Jednakże z danych udostępnianych przez BPN wynika, iż frekwencja w 2015 roku jest już wyższa niż w roku ubiegłym. Dane z kwartałów I-III 2015 roku przedstawiają się korzystniej niż dane z analogicznego okresu 2014 roku.

Zanszą dla obszaru jest rosnąca moda na aktywne, zdrowe spędzenie czasu jednak warunkiem wykorzystania tej szansy jest budowa i promocja kompleksowej oferty. Podobnie, rozwija się też rynek dla usług turystyki rehabilitacyjnej i leczniczej - w tym wypadku ważną jest nie tylko kompleksowość oferty, ale też jej elementy specjalistyczne (usługi prozdrowotne itp.). Obecnie obszar LGD nie ma jeszcze wyrobionej tego rodzaju specjalizacji.

Niecodziennie atrakcje regionu pozwalają cieszyć się urokami Puszczy Białowieckiej, a szczególnie organizowaną przez Lasy Państwowe przejazdem kolejką wąskotorową do osady Topiło lub wycieczką kolejową drewnianą napędzaną siłą mięśni przez pasażerów. Równie interesujące miejsca do wypoczynku to m.in. zbiorniki wodne na Siemianówce, Repczycach i Bochmatkach, w których można powędrować oraz uprawiać sporty wodne. Obszar LGD, to też miejsce sprzyjające aktywnemu wypoczynkowi. Wypoczynalnie sprzętu turystyczno-rekreacyjnego są zlokalizowane przy gminnych ośrodkach sportu i rekreacji, hotelach, kwatery agrourystycznych, biurach turystyki, pensjonatach a w swojej ofercie posiadają: rowery, sprzęt do nordic walking, narci biegowe i kajaki. Zaplecze rekreacyjno-sportowe na obszarze LGD PB zapewnione jest m.in. przez Boisko orliki, siłownie na świeżym powietrzu i ścieżki rekreacyjne. Ważnym elementem oferty jest pływalnia i park wodny.

3. Opis rynku pracy (poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia - liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym, charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy)

3.1. Poziom i struktura zatrudnienia

Jedną z istotnych kwestii, z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru LGD, jest poziom zatrudnienia. W analizowanym okresie (2009 – 2013) liczba pracujących (na 1000 osób) na obszarze LGD utrzymywała się na podobnym poziomie, wykazując nieznaczne wahania. Wskaźnik w 2009 roku wynosił 148 osoby, natomiast w 2013 - 154 osób. Wskaźnik liczby pracujących na 1000 ludności na obszarze LGD jest niższy niż w woj. podlaskim i w kraju. Najwyższym wskaźnikiem zatrudnienia charakteryzują się gminy Narew i Biłowieża, natomiast najniższym - Czyże, Bocki, Bielsk Podlaski i Dubicze Cerkiewne.

Tabela 15. Pracujący na 1000 ludności w gminach LGD Puszcza Białowiecka w latach 2009-2013. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL

Bielsk Podlaski	2009	2010	2011	2012	2013
	27	29	35	43	47

Boćki	32	33	35	37	39
Orla	56	75	142	165	174
m. Hajnówka	212	206	206	208	211
Białowieża	265	299	277	268	266
Czeremcha	143	139	131	120	109
Czyże	31	30	21	22	29
Dubicze Cerkiewne	52	47	49	50	50
Hajnówka	76	145	134	78	79
Kleszczele	89	95	81	89	81
Narew	352	359	404	388	376
Narewka	192	201	199	189	163
LGD	148	154	158	155	154
woj. Podlaskie	174	174	175	173	176
Polska	223	223	224	223	226

Poniższa tabela przedstawia liczbę osób pracujących w każdej z gmin obszaru LGD z podziałem na płeć¹². Z danych tych wynika, iż na przestrzeni badanych lat na obszarze LGD niezmiernie zwiększyła się liczba pracujących osób, natomiast wśród zatrudnionych przeważają mężczyźni. Większa liczba pracujących kobiet występuje w gminach Czyże (82%), Boćki, Białowieża, Kleszczele i miasteczko Hajnówka. Z kolei znacząca przewaga pracujących mężczyzn występuje w gminie Narew, co ma związek z funkcjonowaniem w tej gminie zakładu produkcyjnego maszyn rolniczych PRONAR, który daje zatrudnienie wielu osobom/mężczyznom.

Tabela 16. Liczba pracujących wg płci w latach 2009 i 2013. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL

Jednostka terytorialna	2009			2013		
	ogółem	kobiety	mężczyźni	ogółem	kobiety	mężczyźni
Bielsk Podlaski	196	102	94	329	109	220
Boćki	153	113	40	181	131	50
Orla	179	97	82	509	148	361
m. Hajnówka	4586	2516	2067	4548	2516	2032
Białowieża	665	404	261	611	365	246
Czeremcha	503	192	311	372	141	231
Czyże	75	54	21	65	53	12
Dubicze Cerkiewne	93	42	51	83	43	40
Hajnówka	318	131	187	311	138	173
Kleszczele	248	129	119	221	123	98
Narew	1381	257	1124	1409	272	1137
Narewka	717	282	435	624	241	383
LGD	9114	4319	4792	9263	4375	5116

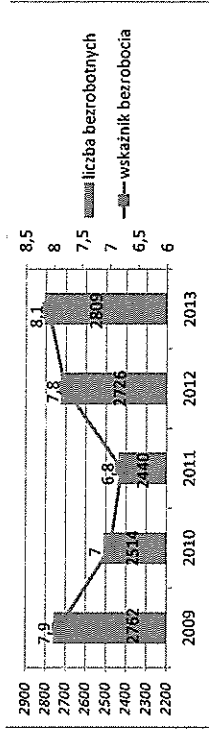
3.2. Poziom i struktura bezrobocia

Jedną z istotnych kwestii, z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru LGD, jest poziom struktury bezrobocia. W analizowanym okresie (2009 – 2013) liczba osób bezrobotnych na obszarze LGD utrzymywała się na podobnym poziomie, wykazując nieznaczny wzrost. W 2009 roku zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy w Hajnówce i Bielsku Podlaskim było łącznie 2762 osoby, natomiast w 2013 - 2809 osób. Bezrobocie najniższe było w 2011 roku i od tej pory stale wzrasta, jednakże dynamika wzrostu jest znacznie wolniejsza niż w woj. podlaskim i Polsce.

Największy problem bezrobocia występuje w gminach Białowieża, Czeremcha, Narew i Narewka – jest znacząco wyższy niż wskaźnik dla kraju i województwa. Najkorzystniejszą sytuacją pod tym względem kształtuje się w gminie Czyże. Jednakże w znacznej części gmin LGD, ze względu na dominację terenów rolniczych, oficjalny wskaźnik może nie oddawać faktycznej sytuacji na rynku pracy. Należy pamiętać, że w gminach typowo większych występuje problem bezrobocia ukrytego. Są nim członkowie rodzin posiadaczy małych i

¹² Nie są tu uwzględnione osoby zatrudnione w jednostkach budżetowych działających w zakresie obywateli narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osoby pracujące w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchowni oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

średnich gospodarstw rolnych, którzy tylko pomagają gospodarzom (najczęściej rodzicom) pracując na własne utrzymanie. Wskaźnik bezrobocia (iloraz liczby osób bezrobotnych do liczby ludności w wieku produkcyjnym) na obszarze LGD w 2013 roku wyniósł 8,1, w woj. podlaskim - 9,3, w Polsce - 8,8.

Wykres 10. Liczba osób bezrobotnych i wskaźnik bezrobocia na obszarze LGD w latach 2009-2013. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL

W 2013 roku na obszarze LGD wśród osób bezrobotnych większy był odsetek kobiet. Tendencja ta zbliżona jest z sytuacją występującą w Polsce. W ujęciu przestrzennym odsetek bezrobotnych kobiet przeważa nad udziałem bezrobotnych mężczyzn w gminach Orla, Czeremcha, Dubicze Cerkiewne i Hajnówka. Kobiety przegrywają konkurencją z mężczyznami ze względu na przyswileje społeczne i mniejszą, zdaniem pracodawców, ich dyspozycyjność. Będąc zaś bezrobotnymi są one dodatkowo dyskryminowane pod względem oferowanych miejsc pracy i zarobków oraz dłużej pozostają bezrobotne.

Tabela 17. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %) w gminach LGD "pg" w latach 2009 i 2013. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gmina	2009			2013		
	ogółem	kobiety	mężczyźni	ogółem	kobiety	mężczyźni
Bielsk Podlaski	5,4	6,3	4,7	6,6	7,3	6,1
Boćki	2,9	3,5	2,5	5,8	7,5	4,5
Orla	7,8	9,0	7,0	9,1	11,6	7,4
Hajnówka gm. m.	8,7	7,8	9,6	7,8	7,8	7,8
Białowieża	10,0	8,1	11,2	11,2	9,1	12,8
Czeremcha	10,7	11,1	10,3	10,8	12,4	9,5
Czyże	4,5	4,0	4,9	4,1	3,5	4,4
Dubicze Cerkiewne	9,0	8,0	9,7	7,9	9,8	6,5
Hajnówka gm. w.	6,4	7,0	6,0	7,1	7,8	6,6
Kleszczele	8,7	7,0	9,9	8,9	8,9	8,9
Narew	8,9	8,4	9,3	10,3	10,4	10,2
Narewka	9,6	10,5	9,0	10,2	10,3	10,2
LGD	7,9	7,6	8,1	8,1	8,5	7,8
Podlaskie	8,1	7,8	8,4	8,3	9,0	9,6
Polska	7,7	8,2	7,2	8,8	9,5	8,2

Tabela 18. Liczba bezrobotnych (w tym długotrwale bezrobotnych) w gminach LGD w latach 2010-2014. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Hajnówce i Bielsku Podlaskim

Gmina	osoby bezrobotne						w tym osoby długotrwale bezrobotne					
	2010	2011	2012	2013	2014		2010	2011	2012	2013	2014	
Bielsk Podlaski	207	197	187	234	209		107	111	103	119	115	
Boćki	95	105	121	147	129		41	59	64	74	81	
Orla	104	99	121	125	92		59	55	61	64	61	
m. Hajnówka	1061	1016	1182	1075	834		499	502	527	545	433	
Kleszczele	114	108	114	133	114		51	58	52	69	66	
Białowieża	127	135	149	145	128		73	77	85	87	81	
Czeremcha	182	171	181	223	176		123	87	106	121	111	
Czyże	38	37	44	45	45		19	20	18	19	21	

Dubicze Cerkiewne	75	60	56	62	55	39	38	26	38	32
Hajnówka	146	148	170	166	136	62	67	84	83	76
Narew	189	186	201	215	182	114	120	130	139	132
Narewka	176	178	200	239	189	87	87	89	105	106
LGD	2514	2440	2726	2809	2289	1274	1281	1345	1463	1315

Osoby długotrwale bezrobotne, które w ostatnich dwóch latach były zarejestrowane w urzędzie pracy przez co najmniej 12 miesięcy, stanowią około połowy wszystkich zarejestrowanych w UP (w 2013 roku - 52%). Ich liczba stale wzrastała aż do 2013 roku, zaś w 2014 roku można zaobserwować pozytywną sytuację zmniejszenia się rozmiaru bezrobocia. Bezrobocie długotrwale jest uznawane za jeden z najpoważniejszych problemów na współczesnym rynku pracy. Najczęściej zagraża ono osobom o niskich kwalifikacjach niedopasowanych do rynku pracy, mało mobilnym, bez doświadczenia zawodowego. W 2013 roku największy odsetek osób długotrwale bezrobotnych występował w gminach Narew, Dubicze Cerkiewne i Białowieża.

3.3. Charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy

Na obszarze LGD występują duże dysproporcje między podażą na pracę a kwalifikacjami bezrobotnych. Wśród osób zarejestrowanych duży odsetek bezrobotnych stanowią osoby bez kwalifikacji, z niskim wykształceniem, z małą mobilnością. Niskie wykształcenie jest jedną z głównych przeszkód w skutecznej aktywizacji i rozwoju lokalnego rynku pracy. Wraz z rozwojem nowoczesnych dziedzin produkcyjnych i usługowych, wdrażania nowych technologii informacyjnych, wzrasta zapotrzebowanie na osoby o wysokich kwalifikacjach, specjalistów. Dlatego niska jakość i struktura wykształcenia, która nie odpowiada wymogom nowoczesnego rynku pracy, stając się główną przyczyną bezrobocia wśród określonej grupy osób. Z danych PUP w Bielsku Podlaskim i Hajnówce wynika, że największy odsetek wśród osób bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, gimnazjalnym i niższym.

Z danych PUP wynika, iż w strukturze wiekowej osób bezrobotnych najliczniejszą grupę stanowią osoby młode, w przedziale wiekowym 25-34. Najczęściej bezrobocie dotyka młodzież o najmniejszych kwalifikacjach, bez żadnego przygotowania zawodowego i doświadczenia w pracy. Przyczyną bezrobocia wśród młodych osób jest też niedostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku. Brak określonych kwalifikacji przy względnie wysokich kosztach szkoleń może zniechęcać pracodawców do zatrudnienia młodych osób. Następną grupą to osoby w wieku 45-54. Nasilenie w/w zjawisk zauważa się na obszarach zdegradowanych do których można zaliczyć „Osiedle Chemiczna” w Hajnówce, osiedle PGR w Nowym Beresowie, obszar dawniej Jednostki Wojskowej w Hajnówce, osiedla po dawnym POM-ie i PGR w Kleszczelach. Wskazane obszary na dzień dzisiejszy nie posiadają opracowanych programów rewitalizacyjnych.

4. Wyniki, wnioski i analizy wyników badań własnych

- Istotnym problemem z punktu widzenia wszystkich badanych grup jest powstawanie nowych miejsc pracy powiązane bezpośrednio z ukrytym bezrobociem (osoby mające pracę nie oczekują tworzenia nowych miejsc pracy) - 90,5% wskazań.
 - Problemem jest niski poziom rozwoju przedsiębiorczości ze szczególnym wyróżnieniem branży turystycznej - 51,3% i niewątpliwie z tym związany problem dostępności do dotacji na uruchamianie i rozwój działalności gospodarczej - 35,4%
 - Niezadawalający jest też poziom zarobków mieszkańców LGD, który jest jednym z najniższych w kraju - 50,1%
 - Mieszkańcy postrzegają ekonomię społeczną jako element gospodarki mogącej mieć istotny wpływ na poziom zatrudnienia zauważając iż, ten instrument jest w minimalnym stopniu stosowany - 34,3%
- Analizując w/w czynniki można wysunąć wniosek, iż tworzą one swoisty trzon czynników powodujących migrację młodych mieszkańców obszaru LGD (brak nowych miejsc pracy, niskie zarobki, niski poziom rozwoju przedsiębiorczości połączony z trudnym dostępem do dotacji)

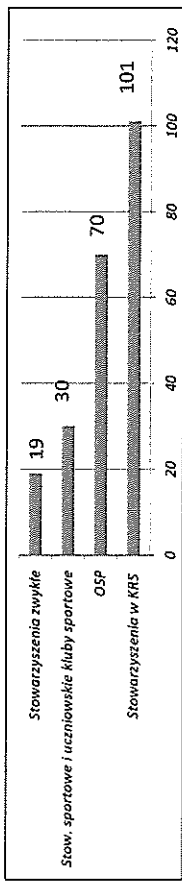
4. Działalność sektora społecznego, w tym integracja/rozwoj społeczeństwa obywatelskiego.

Aktywność społeczna jest jednym z elementów kapitału społecznego. Zaangażowanie mieszkańców gminy, wzajemne zaufanie oraz więzi lokalne są niezbędne do budowania społeczności. Z obserwacji aktywności społecznej mieszkańców wsi wynika, że jest ona w dużym stopniu uzależniona od rozwoju samorządności lokalnej. Kwestia dotarcia do ludzi, zachęcenia ich do zaangażowania się – to za każdym razem wyzwanie. Ten wysiłek warto jednak podjąć, gdyż aktywność społecznośći sprawniej rozwiązuje własne problemy, szybciej się rozwija i łatwiej osiąga swoje cele. Współpraca zwiększa społeczne zaangażowanie i współpracę.

ność za decyzje podejmowane na poziomie lokalnym. A to z kolei przekłada się na bardziej skuteczne i efektywne działania samorządów oraz ośrodków pomocy społecznej.

4.1. Aktywność społeczna organizacji pozarządowych

Na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju LGD "PB" funkcjonuje 220 organizacji pozarządowych, w tym: 101 NGO zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym (w tym fundacje); 70 Ochotniczych Straży Pożarnych, 30 stowarzyszeń sportowych i Uczniowskich Klubów Sportowych, 19 stowarzyszeń zwykłych.

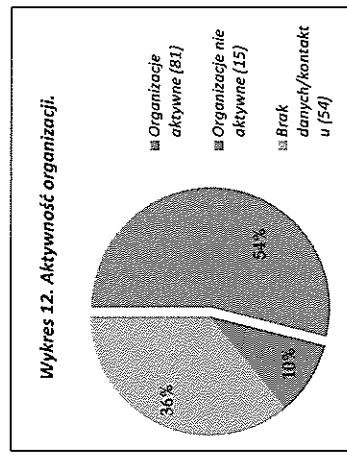

Wykres 11. Organizacje pozarządowe na obszarze LSR. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze Starostwa Powiatowego Hajnówka i Bielsk Podlaski, 2015 r.

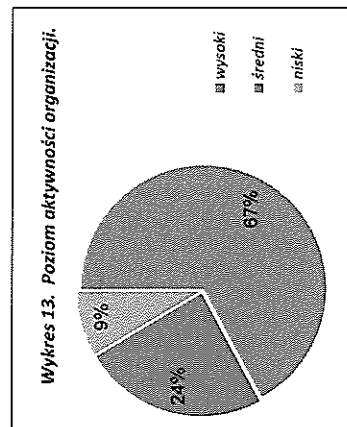
Analizując obszar LGD zauważyć można, iż największe skupiska organizacji pozarządowych znajduje się w mieście Hajnówka. Łączna liczba tych organizacji wynosi tu 59. Wśród gmin wiejskich przeważa Bielsk Podlaski gdzie zarejestrowanych jest 26 podmiotów. Najmniejszą ilość organizacji ma Gmina Dubicze Cerkiewne - 8. Po przeanalizowaniu danych można stwierdzić, że mieszkańcy wsi wykazują niższą aktywność społeczną niż ludność miejska. Spowodowane to jest po części tym, iż miejscowości wiejskie stanowią mniejsze skupiska ludzi i najczęściej zamieszkiwane są przez osoby starsze. Zazwyczaj działacie społeczni to nieliczne jednostki, które chcą coś zrobić na rzecz swojego społeczeństwa.

Duży odsetek organizacji zarejestrowanych w gminach wiejskich stanowią OSP. 18 OSP z 70 funkcjonujących na obszarze LGD wpisanych jest w Krajowy System Ratowniczo-Gasniczy. Największą liczbę drużyn OSP posiada Gmina Bielsk Podlaski (16). Na drugim miejscu znajduje się Gmina Narew (12), następnie Gmina Boćki (8), Orla (7), Gmina Wiejska Hajnówka (6). W gminach Czyże i Dubicze Cerkiewne funkcjonuje po 5 OSP, w gminach Narewka i Kleszczel po 4. Na przedostatnim miejscu plasuje się Gmina Czeremcha z 2 OSP, 1 OSP działa na terenie Gminy Białowieża.

Aby zdiagnozować działalność zarejestrowanych organizacji w zakresie ich aktywności LGD przeprowadziliśmy wywiady z tymi podmiotami (telefonicznie, mailowe, bezpośrednio), łącznie przebadano 96 organizacji (badaniami nie objęto OSP). Nie z wszystkimi udało się nawiązać kontakt, gdyż rejestr stowarzyszeń prowadzony przez Starostwo Powiatowe w Hajnówce i w Bielsku Podlaskim nie zawierał kompletnych danych kontaktowych lub te dane były nieaktualne. Te organizacje wykazano w badaniach jako „brak danych” na ich temat. Pozostałe wywiady pozwoliły określić czy dana organizacja działa, czy zawiesiła swą działalność i w jakim stopniu jest aktywna. Stopień aktywności został określony w skali od 1 do 3, gdzie 1 - oznacza, bardzo słabą aktywność (ich działania są znikome), 2 - średnią i 3 - wysoki stopień aktywności.

Wykres 12. Aktywność organizacji.

Wykres 13. Poziom aktywności organizacji.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie prowadzonych wywiadów

4.2. Aktywność grup nieformalnych

Na obszarze LGD "PB" działają też grupy nieformalne takie jak kółka gospodyń, chóry, grupy folklorystyczne, zespoły kolędnicze itp.

Tabela 15. Liczba grup nieformalnych na terenie gmin obszaru LGD "PB". Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych wywiadów

Lp.	Nazwa gminy	Liczba grupy nieformalnych
1	Bielsk. Podl.	4
2	Boćki	5
3	Orla	4
4	Białowieża	4
5	Czeremcha	5
6	Czyżew	4
7	Dubicze Cerk.	4
8	Hajnówka g. w.	5
9	Kleszczele	5
10	Narew	9
11	Narewka	3
12	Hajnówka g. m.	8
	łącznie:	60

Najwięcej wśród takich grup zauważa się grup folklorystycznych (34), które pielęgnują lokalną tożsamość i z pokolenia na pokolenie przekazują rodzinne tradycje będąc zarazem ostoją lokalnej gwary, kultury i rodzinnej wartości. Grupy nieformalne najczęściej działają na rzecz najbliższego otoczenia – swoich sąsiadów czy miejscowości. Część grup zawęża swoich odbiorców np. do konkretnej grupy wiekowej – seniorów, dzieci, młodzieży szkolnej lub do konkretnej specyfiki odbiorców – np. młode mamy, osoby z niepełnosprawnościami, o niskim statusie materialnym, sportowcy, artyści itp. Problemem przy identyfikacji organizacji nieformalnych jest między innymi brak informacji ze strony takich grup o efektach podejmowanych przez siebie działań jak też brak promocji i prowadzenia aktywnej polityki komunikacyjnej zapominając o tym, iż widoczne efekty działalności to najważniejszy czynnik budujący wiarygodność podmiotu.

4.3. Opis działalności sektora społecznego

Zgodnie z rejestrem stowarzyszeń prowadzonym przez Starostwo Powiatowe w Hajnówce i Bielsku Podlaskim oraz przeprowadzonymi wywiadami z przedstawicielami organizacji, najliczniejszą grupę wśród organizacji pozarządowych na obszarze objętym LSR stanowią organizacje prowadzące działalność: kulturalną, sportową, turystyczną, ochrony przyrody, na rzecz rozwoju wsi, związane z promocją postaw i zachowań obywatelskich. Kolejną ważną dziedziną, którą zajmują się organizacje pozarządowe, jest praca na rzecz budowy zdrowego społeczeństwa, w tym zapobieganie patologiom społecznym, walka z wykluczeniem społecznym, przeciwdziałanie bezrobociu, działalność związana z aktywizacją i promowaniem kobiet a także działania ukierunkowane na wsparcie osób niepełnosprawnych i ich najbliższego otoczenia.

Spośród tego typu stowarzyszeń należy wyróżnić Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcz Białowieskiej oraz Lokalną Grupę Działania „Puszcza Białowieska”. Są to organizacje zajmujące się szeroko rozumianym rozwojem regionu włącznie ze współpracą międzynarodową polegającą między innymi na kreowaniu i finansowaniu różnorodnych inicjatyw społecznych, gospodarczych i transgranicznych integrujących wiele podmiotów, w tym NGO, samorządy, przedsiębiorców i instytucje naukowo-badawcze.

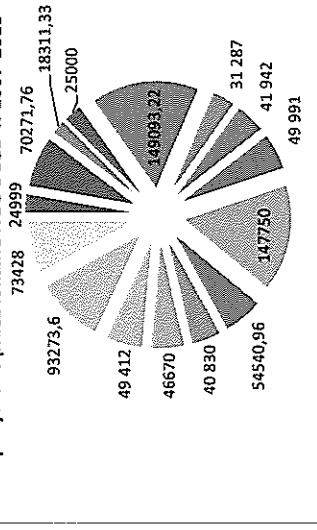
Głównym elementem rozwoju demokratycznego społeczeństwa obywatelskiego jest w Polsce współpraca organizacji pozarządowych z jednostkami samorządu terytorialnego. Współpraca ta – na obszarze objętym LSR – opiera się głównie na przeprowadzaniu otwartych konkursów ofert przez gminy oraz powiat. Dwie gminy z obszaru LGD, Dubicze Cerkiewne i Boćki praktykowały dodatkowo udostępnienie mieszkańcom swych miejscowości środków funduszu sołeckiego. Na 2016 rok takie środki wydzieliła też Gmina Narew.

Możliwość otrzymania przez organizacje pozarządowe dotacji z budżetu JST na realizację oddolnych inicjatyw przyczynia się do aktywizacji III sektora działającego na obszarze LGD "pb" oraz do budowy społeczeństwa obywatelskiego w regionie. Niestety, jak wynika ze sprawozdań gmin i powiatów z realizacji programów współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, większość środków trafia do dużych klubów sportowych lub organizacji działających w sferze upowszechniania kultury fizycznej. Widoczna jest też znaczna rozbieżność co do ilości środków przyznanych przez miasto Hajnówka (653 142,00zł.) a gminami, gdzie np. Gmina Bielsk Podlaski i Orla w 2014 roku wcale nie przyznały dotacji organizacjom pozarządowym.

Poza otwartymi konkursami ofert lokalne NGO mogły realizować także swoje pomysły w ramach konkursów organizowanych przez Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcz Białowieskiej oraz działań Osi 4 LEADER PROW na lata 2007-2013. Ze środków Lokalnej Strategii Rozwoju LGD "pb" zrealizowane zostały 29 operacje przez organizacje pozarządowe z terenu objętego LSR w ramach Małych projektów oraz Odnowy i Rozwoju Wsi, na łączną kwotę 916 801,23 zł. Średni poziom dofinansowania jednego projektu wyniósł 31 613,84 zł. Największą aktywnością w pozyskiwaniu środków z LSR wykazały się stowarzyszenia z Gminy Narew

(7 projektów). Na 150 organizacji uprawnionych do udziału w konkursach ogłaszanych przez LGD uczestniczyło 19,3%.

Środki pozyskane przez lokalne NGO z LGD w 2007-2013

Wykres 14. Środki pozyskane przez NGO z LSR 2007-2013. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z systemu OFSA, 2015 r.

Do pozajfinansowanych form wspierania organizacji pozarządowych przez jednostki samorządu terytorialnego, należą: pomoc przy zakładaniu stowarzyszeń i klubów sportowych, konsultacje dotyczące pisania projektów dotowanych przez JST, publikowanie na stronach JST informacji o otwartych konkursach z innych źródeł, pomoc administracyjną, udostępnianie lokali, materiałów, sprzętów i urządzeń na potrzeby organizacji, szkolenia dla NGO.

Z wyżej przytoczonych danych wywnioskować można, iż organizacje pozarządowe z obszaru objętego LSR mają potencjał, by integrować środowisko lokalne, zaspokajając jego potrzeby, rozwiązywać istotne problemy, a także budować społeczeństwo obywatelskie.

5. Wskazanie problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk

5.1. Ogólna charakterystyka występujących problemów społecznych.

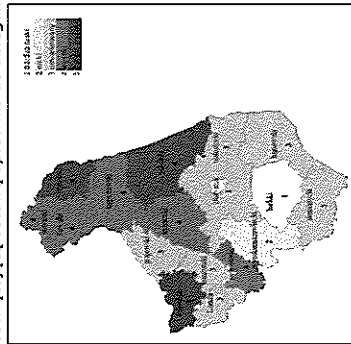
Problemy społeczne to trudności, które po pierwsze są dla jednostki, rodziny lub grupy odczuwane jako dotkliwe, uciążliwe i uniemożliwiające realizację potrzeb. Po drugie determinuje je fakt, że osoby wyczerpały już własne możliwości radzenia sobie z tymi trudnościami, więc wymagają wsparcia w zakresie ich eliminowania lub łagodzenia skutków. Po trzecie, aby instytucje i organizacje mogły wesprzeć osoby i rodziny w tym zadaniu, problemy społeczne muszą być możliwe do liczbowego, skalowego i terytorialnego określenia.

W literaturze osoby i rodziny przeżyujące problemy społeczne, których nie są w stanie samodzielnie rozwiązać, określane są jako grupy wykluczone społecznie (pojęcia te – osoby z problemami społecznymi, czy wykluczone społecznie są definiowane zamiennie). Wykluczenie społeczne to sytuacja, która uniemożliwia lub w znacznym stopniu utrudnia jednostce lub grupie społecznej pełnienie roli społecznych zgodnie z prawem, korzystanie z dóbr publicznych oraz infrastruktury społecznej i technicznej, gromadzenie zasobów i zdobywanie dochodów w godny sposób. Zazwyczaj spotykamy się z kilkoma przyczynami wykluczenia jednocześnie. Ich prawidłowe zdiagnozowanie staje się podstawą do świadczenia efektywnej pomocy grupom dotkniętym konkretnym rodzajem wykluczenia społecznego.

Poniższy podrozdział prezentuje główne problemy społeczne występujące na obszarze LGD, wskazane przez instytucje pomocy społecznej w latach 2009-2014 jako kluczowe. Dane ilościowe zostały oparte o sporządzone przez gminne ośrodki pomocy społecznej roczne Raporty Oceny Zasobów Pomocy Społecznej z lat 2009-2014, dane z realizacji GUS, Wojewódzkiej Strategii Polityki Społecznej ROPS Białostok, strategii gminnych, danych instytucji lokalnych oraz weryfikacji potrzeb wynikających z problemów społecznych podczas warsztatów partycypacyjnych ze społecznościami gmin LGD PB.

5.2. Poziom ubóstwa

Polska należy do krajów Unii Europejskiej, w których występuje jedna z najwyższych stóp ubóstwa. W 2014 roku 7,4 % w kraju, a w województwie podlaskim aż 10,9% osób żyło w gospodarstwach domowych, których dochód do dyspozycji był niższy od minimum egzystencji. Oznacza to, że stopień ubóstwa skrajnego w województwie podlaskim jest wyższy niż w kraju. Jeśli przyjąć ustawową granicę ubóstwa, która zgodnie z obowiązującą ustawą uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia z pomocy społecznej, to w 2014r. w Polsce 12,2%, a w województwie podlaskim 18 % osób żyło w gospodarstwach domowych, których dochód był poniżej tej granicy. Między innymi, według tych wskaźników województwo podlaskie znajduje się na ostatnich miejscach wśród województw w Polsce i sytuacja w 2014 roku pogorszyła się w stosunku do 2009 roku. Ubóstwo obiektywne w Polsce i województwie podlaskim w analizowanym okresie wzrosło aż do 2013 roku, od kiedy nastąpiło zahamowanie. Należy domniemywać, że kryzys, który od 2008 roku rozwijał się na świecie i w Polsce, miał negatywny wpływ na dobrobyt społeczny, a co za tym idzie pogłębił się poziom ubóstwa.

Ryc. 6. Stopień zagrożenia ubóstwem na terenie powiatów województwa podlaskiego. Źródło: Wielowymiarowa analiza poziomu ubóstwa w województwie podlaskim w latach 2011-2012, ROPS Białystok

Ubóstwo skrajne w 2014 roku, podobnie jak w latach poprzednich związane było głównie z bezrobociem (zwłaszcza przy niskim poziomie wykształcenia głowy gospodarstwa domowego), z wielodziełnością, niepełnosprawnością oraz faktem zamieszkania na wsi i w małych ośrodkach miejskich. W przeciągu analizowanych lat powiaty białski i hajnowski, na obszarze których znajduje się teren działania Lokalnej Grupy Działania Puszcza Białowieńska charakteryzowały się bardzo niskim i niskim stopniem zagrożenia ubóstwem.

Dodatkowo 3 spośród 12 gmin z terenu LGD: Białowieża, Narewka oraz Czyże pozostają w rankingu jako najmniej zagrożone ubóstwem.

Analiza wykazała, że na terenie powiatów hajnowskiego i białskiego - obszaru LGD PB w roku 2014 korzystało z pomocy społecznej ok. 10% mieszkańców, co plasuje obszar LGD wśród średnich procentowo.

5.3. Poziom pomocy osobom ubogim

Według analizy danych Oceny Zasobów Pomocy Społecznej¹³ w roku 2014 na terenie województwa podlaskiego pomocy i wsparcia udzielono ogółem 110.630 osobom, czyli 9% mieszkańców województwa podlaskiego. Rok wcześniej liczba ta była niższa o 7.318 osób, zaś dwa lata wcześniej o 13.634 osób. Statystyki OZPS pokazują wzrost liczby osób korzystających z pomocy społecznej w latach 2009-2014 oraz prognozują, że w roku 2015 nastąpi wzrost liczby beneficjentów z pomocy społecznej o kolejne 802 osoby w stosunku do roku 2014.

Dokonyjąc porównań liczbowych wśród osób i rodzin, korzystających z pomocy w latach 2009-2014 na terenie poszczególnych gmin LGD PB można zauważyć zróżnicowanie wśród gmin. Najwięcej wsparcia w stosunku do liczby mieszkańców udzielono w gminie: Dubicze Cerkiewne - 17%, Czeremcha - 15%, a także w większych gminach: Białski Podlaski - 12% i Hajnowce - 11%, co potwierdza tylko determinanty ubóstwa wskazywane przez raporty i GUS.

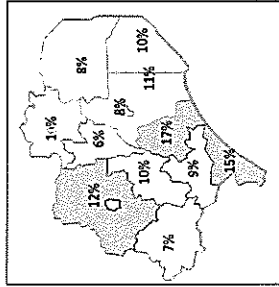
Tabela 20. Osoby i rodziny, którym udzielono wsparcia pomocy społecznej w latach 2009-2014. Dane: OZPS opracowanie własne, Białystok ROPS 2015

Gminy na obszarze LGD PB	Lata					mieszkańców	%
	2009	2010	2011	2012	2013		
Białski Podlaski	773	768	647	869	869	842	12
Boćki	390	334	386	296	341	335	7
Orla	272	235	216	238	255	295	10

¹³ Raport: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Białystok, lipiec 2015

Białowieża	203	179	201	214	224	10
Czeremcha	227	254	535	502	529	15
Czyże	143	114	102	98	115	6
Dubicze Cerkiewne	212	200	284	252	290	17
Hajnowka gm. m.	1 942	1 588	1 922	2 141	1 692	8
Hajnowka gm. w.	496	498	456	446	436	11
Kleszczele	264	257	123	232	235	9
Narew	398	376	356	393	379	10
Narewka	273	288	236	297	309	8
Razem	5 593	5 091	5 170	6 040	5 681	10

Ryc. 8. Liczba mieszkańców gmin LGD Puszcza Białowieńska korzystających z pomocy społecznej w roku 2014. Najmniej osób korzysta z pomocy społecznej w gminie: Czyże, Boćki, Hajnowka gmina miejska i Narewka. Jak pokazują dane liczbowe w 2014 roku wsparciem ośrodków pomocy społecznej objętych było łącznie 5681 osób, czyli około 10 % ogółu zamieszkujących w gminach LGD. Liczby na przestrzeni lat 2009-2010 były spadkowe, dopiero zdecydowany wzrost jest obserwowany od 2011 roku. Związane jest to również ze zmianami ustawowymi dotyczącymi świadczeń rodzinnych, czy osób niepełnosprawnych, które powodują wzrost liczby osób w danych OPS. W ujęciu procentowym liczby te nie są przerażające, jednak ilość osób w rodzinach wymagających wsparcia na terenie LGD - to około 6000 osób do pomocy i wsparcia społeczne. Dodatkowo należy podkreślić, że nie wszystkie osoby zaliczane do grup ekskluzji społecznej korzystają z publicznej pomocy społecznej. Osoby starsze, osoby niepełnosprawne posiadające renty, rodziny doświadczające przemocy czy młodzież z rodzin dysfunkcyjnych często nie zostają podopiecznymi ośrodków pomocy, a raczej są kwalifikowane jako zagrożone wykluczeniem.

5.4. Struktura wsparcia

Z roku na rok przybywa osób, które korzystają ze świadczeń finansowych, a spada ilość świadczeń niepieniężnych, czyli wsparcia np. w formie specjalistycznego poradcnictwa - świadczenia takie są realizowane tylko w 3 gminach - Czyże i Narewka oraz w gminie miejskiej Hajnowka, usług asystenta rodziny- realizacja na obszarze 5 gmin (Białski Podlaski, Boćki, Orla, Hajnowka gmina miejska, Narewka) objęła wsparciem jedynie 65 rodzin, czy interwencji kryzysowej- tylko w 1 gminie- Dubiczach Cerkiewnych.

Tabela 21. Liczba osób długotrwale korzystająca ze świadczeń. Dane: Opracowanie własne na podstawie OZPS, ROPS Białystok, lipiec 2015.

Gmina	Ogólnie korzystający z pomocy		Długotrwale korzystają ze świadczeń		Długotrwale korzystają z pomocy		Ogólnie korzystający z pomocy		Długotrwale korzystają ze świadczeń	
	2009	2011	2011	2014	2011	2014	2011	2014	2011	2014
Białski Podl.	773	647	76	842	74	842	159	159	159	159
Boćki	390	386	148	335	140	335	174	174	174	174
Orla	272	216	130	295	90	295	190	190	190	190
Białowieża	203	177	89	224	56	224	118	118	118	118
Czeremcha	227	245	30	529	45	529	85	85	85	85
Czyże	143	120	24	115	17	115	20	20	20	20
Dubicze Cerk.	212	179	20	290	36	290	80	80	80	80
Hajnowka gm.m.	1 942	1 906	1 000	1 692	861	1 692	1 368	1 368	1 368	1 368
Hajnowka gm.w.	496	440	23	436	28	436	235	235	235	235
Kleszczele	264	237	14	235	16	235	45	45	45	45

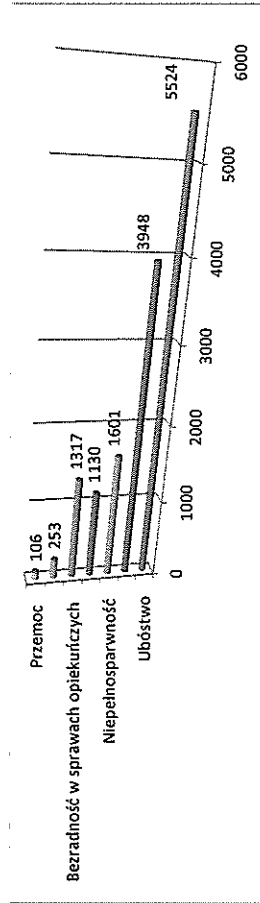
Narew	398	294	387	294	379	197
Narewka	273	150	230	150	309	139
Razem	5 593	1909	5 170	1807	5 681	2 810
% osób korzystających długo- trwale z pomocy		34 %	35%		40 %	

W celu ograniczenia zjawiska wzrostu długoterminowego korzystania z pomocy ważne jest poszukiwanie rozwiązań dotyczących usamodzielnienia i kontraktowania pomocy oraz wdrożenia efektywnych, modelowych rozwiązań, w tym kontraktów rodzinnych. Tymczasem kontrakty społeczne skierowane do osób bezrobotnych i korzystających z pomocy społecznej wdrażano w latach 2011-2014 jedynie w czterech gminach na obszarze LGD to jest: Bielsku Podlaskim, Bockach, Orli, Kleszczelach. W roku 2013 prowadzono reintegrację zawodową dla 51 osób, zaś w roku 2014 jedynie dla 25 osób. Inną formą aktywności – prace społecznie użyteczne – realizowały wszystkie gminy. Warto rozważyć programy skierowane na wzrost aktywności społecznej, na przykład wolontariat, czy inne formy zaangażowania osób i rodzin korzystających z pomocy- udział w klubach, ośrodkach wsparcia czy warsztatach terapii.

Z jednej strony specjalistyczne wsparcie pozafinansowe wymaga niezbędnego zaplecza specjalistów, ich przygotowania, szkolenia oraz zatrudnienia do realizacji celów. Z drugiej generuje dodatkowe koszty adaptacji i prowadzenia klubów, poradni specjalistycznych, ośrodków interwencji kryzysowej czy interwencyjnych placówek opiekuńczo-wychowawczych, niezbędnych na terenie LGD. Jednak w długoterminowym cyklu wsparcia eliminuje z grup korzystających z pomocy osoby i rodziny długotrwale, przez co obniża wieloletnie koszty świadczenia pomocy finansowej.

Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie podlaskim na przestrzeni ostatnich kilku lat jest ubóstwo. Analiza informacji pozyskanych z ośrodków pomocy społecznej wskazuje, że w 2014 roku z powodu ubóstwa wsparciem objęto 66% rodzin z terenu województwa podlaskiego, korzystających z pomocy. Na dalszych miejscach w hierarchii powodów przyznawania pomocy społecznej w 2014 roku znajdowały się: bezrobocie, długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność.

W obszarze LGD, podobnie jak w województwie podlaskim, wśród osób korzystających z pomocy w latach 2009-2014 dominują osoby ubogie (w 11 gminach), bezrobotne (w 11 gminach), niepełnosprawne (w 6 gminach), z długotrwałą chorobą (w 4 gminach). Najmniej osób korzysta z pomocy w przypadkach problemów z bezdomnością, bądź opuszczeniem zakładu karnego. W związku z realizacją zadań obszarze przemocy od 2012 roku wśród grup klientów pomagania znajdują się również rodziny doświadczające przemocy.

Wykres 15. Powody korzystania z pomocy społecznej w roku 2014 na terenie LGD PB

Grupy te można wskazać jako najbardziej wymagające wsparcia i poszukiwania efektywnych rozwiązań. Pomoc finansowa jest najczęściej przyjmowana długotrwale przez odbiorców, zaś pomoc w formie usług oraz porad i konsultacji okresowo.

5.5. Charakterystyka instrumentów wsparcia

Niepokojący jest fakt, że takie formy pomocy jak: szkolenia, poradnictwo i terapia rodzinna, poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna wskazywane są przez osoby korzystające z pomocy w województwie podlaskim jako najmniej użyteczne¹⁴. Kluczowe obszary wsparcia poprzez aktywację integrację społeczną są zróżnicowane w stosunku do poszczególnych grup, rodzin i osób, dotyczyć powinny kolejno (według liczby wskazań): dla młodzieży: organizacji czasu wolnego; zajęć wyrównujących braki edukacyjne; prowadzenia świetlic i klubów oraz warsztatów kompetencyjnych.

¹⁴ Raport: Diagnostyka sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej, ROPS, 2014

dla osób ubogich: poradnictwa specjalistycznego, indywidualnego; terapii i edukacji rodzinnej – warsztaty umiejętności rodzicielskich, małżeńskich; grup zabawowych; centrów wsparcia.

dla osób starszych: prowadzenia ośrodków wsparcia; świetlic i klubów; animacji lokalnej i organizacji wolontariatu; podnoszenia kompetencji edukacyjnych oraz poradnictwo psychologiczne; organizacja czasu wolnego.

dla osób niepełnosprawnych: wsparcie indywidualne – asystenta, trenera czy coacha; treningi kompetencji i udział w ośrodkach wsparcia dziennego i klubach; wsparcie psychologiczne; terapia i udział w zajęciach rehabilitacyjnych; organizacja czasu wolnego; udostępnienie wydanych kulturalnych, sportowych osobom niepełnosprawnym.¹⁵

Większość z tych działań mieści się w sferze pomocy pozafinansowej dla odbiorców.

Obecny system pomocy społecznej postrzegany jest jako interwencyjny. Przepisywane są mu takie cechy jak: zachowawczość, pasywność, bierność, reaktywność i aktywność. Brakuje koordynacji pionowej i poziomej w zakresie działań pomocowych. Tworzenie planów działań pomocowych w gminach i powiatach odbywa się w sposób rutynowy, typowy dla corocznie powtarzanych działań. Brakuje narzędzi do szacowania kosztów przedsięwzięć w polityce społecznej. Utrudnia to planowanie działań pomocowych oraz analizę ich konsekwencji. Realizacją celów pomocowych, w tym aktywnej integracji zaprojektowanych w dokumentach strategicznych i programach lokalnych powinny zajmować się instytucje publiczne (ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, punkty konsultacyjne, ośrodki wsparcia), organizacje pozarządowe, kościoły i inne podmiotów działających w sferze społecznej. Złożeniem polityki społecznej jest by ich działania wzmacniały aktywizację osób wykluczonych i były skoncentrowane na doprowadzeniu do usamodzielnienia bądź względnie usamodzielnienia osób i rodzin.¹⁷

Na terenie LGD znajduje się szereg instytucji, przygotowanych do świadczenia wsparcia dla grup marginalizowanych. Realizowana przez nie pomoc z reguły dotyczy określonych specjalności. Wsparcie na rzecz wszystkich potrzebujących realizują jedynie ośrodki pomocy społecznej. Zgodnie z potwierdzonymi danymi poprzez pracowników instytucji, organizacji i grup społecznych na obszarze LGD funkcjonuje niewystarczające zaplecze instytucjonalne i specjalistyczne ukierunkowane na usługi wobec rodzin ubogich, niewydolnych wychowawczo, osób niepełnosprawnych, chorych czy z zaburzeniami psychicznymi. Niewielkie zaplecze pomocowe wymaga inwestowania, rozbudowy, doposażenia oraz adaptacji. Podczas warsztatów zostały wskazane jako niezbędne do realizacji w najbliższym okresie:

- utworzenie ośrodka interwencji kryzysowej wraz z zapleczem noclegowym dla rodzin w kryzysach, usługami dla dzieci i rodzin,
- mieszkanie interwencyjne w formie pogotowia rodzinnego lub placówki o charakterze interwencyjnym dla 3-6 dzieci,
- wykorzystanie istniejącej infrastruktury świetlic/remiz na kluby lub miejsca do rehabilitacji – forma dziennych klubów z usługami dla osób starszych,
- uruchomienie dziennego Ośrodka Wczesnego Wspomagania dla dzieci.

5.6. Infrastruktura wsparcia

Tabela 22. Infrastruktura pomocowa na terenie LGD Puszcza Białowieska funkcjonująca w roku 2014

Podmiot	Wsparcie skierowane do wszystkich grup wykluczonych												
	LGD PB	Bielsk Podl	Boćki	Białowieża	Czeremcha	Czyże	Dubieże C	Hajnówka g	Hajnówka	Kleszczele	Narew	Narewka	Orla
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	1								1				
Ośrodek Pomocy Społecznej	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Wsparcie skierowane do określonych grup:

¹⁵ Ibidem, s.6.

¹⁶ Kalkulator Kosztów Zaniechania - wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań na Mazowszu w zakresie polityki społecznej w obszarze analizy kosztów braku podejmowania działań aktywizująco-wpierałkowych, MCRPS, Warszawa 2014

¹⁷ Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 (Dz.U. poz. 182 z 2013)

Centrum Integracji Społecznej	B/wykl. społ								
Dzienny Dom Pomocy Społecznej	Osoby chore, starsze,	1							
Hospicjum									
Jednostka Specjalistycznego Po-radnictwa	Rodziny, N, ch	1							1
Klub Integracji Społecznej	B/wykl. Spol								
Klub Seniora/Uniwersytety III W	Osoby St	6	1	1					1
Noclegownia, chronionka	Bezdomni								
Mieszkania chronialne	Młodzież, osoby chore	2							2
Mieszkania komunalne/socjalne		967	9						2 939 4 6
Ośrodek interwencji kryzysowej	przemoc								
Ośrodek Wczesnego Wspomagania	Dzieci/mł/rodziny	1							1
Organizacje pozarządowe i kościelne działające w sferze pomocy i integracji		47							13 30 1 2
Placówki opiekuńczo-wychowawcze interwencyjne	Dzieci/rodziny								
Placówki op-nych socjalizacyjne	Dzieci/rodziny	1		1					
Rodzinne domy dziecka		2							2
Placówki wsparcia dziennego	Dzieci/ml	4							1 3
Ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniem psychicznymi		1							1
Spółdzielnie socjalne	Bez/ws								
Środowiskowy Dom Samopomocy									
Warsztaty Terapii Zajęciowej		1							1

Do grona podmiotów szczególnie aktywnych w zakresie wsparcia osób defaworyzowanych należy Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, WZT, DPS, PCR oraz MOPS. Najbardziej intensywnie na terenie LGD Puszcza Białowieska rozwijają się miejsca przeznaczone dla dzieci i młodzieży - świetlice, chociaż większość z badanych gmin posiada jedynie po jednej takiej świetlicy. Warto skoncentrować się na aktywności osób młodych i zabezpieczyć możliwość wyrównywania ich szans edukacyjnych oraz miejsca wsparcia i pomocy tym grupom.

Tabela 23. Liczba świetlic i klubów dla młodzieży. Dane: Opracowanie własne na podstawie OZPS, ROPS Białystok, lipiec 2015

Gmina/liczba	2012	2013	2014	Przyszkolne miejsca	Pozaszkolne miejsca
Białystok	2	2	2	2	0
Boćki	0	0	0	0	0
Orla	1	1	1	1	0
Białowieża	1	1	1	1	0
Czeremcha	1	1	1	1	0
Czyże	9	9	9	1	8
Dubicze-Cerkiewne	1	1	1	0	1
Hajnówka	6	6	8	8	0
Hajnówka	18	18	18	1	17
Kleszczele	1	1	1	1	0
Narew	4	4	4	1	3
Nariewka	6	6	6	2	4
Razem	49	49	52	19	33

Dotychczasowe rozwiązania systemowe oraz działania służb społecznych nie przynoszą wymiernych efektów nie tylko na obszarze LGD, ale również na Podlasiu i w Polsce. Obecna, publiczna pomoc społeczna nadal koncentruje swoje działania wokół udzielania wsparcia finansowego lub rzeczowego dla osób lub rodzin bez uwzględniania ich sytuacji w szerszym kontekście. Najczęstszym powodem zgłaszania się po pomoc jest ubóstwo, chęć uzyskania pomocy materialnej, a nie rozwiązanie swojej sytuacji wykluczenia społecznego czy za-

wodowego. Z działaniem aktywnego włączenia utożsamiane są części organizacji pozarządowe, czy kościelne, rzadko publiczne.

Spółród 12 gmin LGD PB, tylko 2 gminy (Orla i Hajnówka) zlecają w formie dotacji wykonywanie zadań publicznych w zakresie pomocy i integracji społecznej organizacjom pozarządowym. Współpraca jednostek samorządu lokalnego i NGO jest naturalną osi kooperacji, przewidzianą w ustawie o pożytku publicznym i wolontariacie, a działania pomocowe powinny być realizowane w partnerstwie z organizacjami. Dopiero wówczas możliwe będzie kompleksowe wsparcie dla bezrobotnych, niepełnosprawnych, usługi asystenta rodziny, opiekuńcze, prowadzenie klubów seniora, usług stacji opieki, prowadzenie punktów konsultacyjnych, poradni, świetlic, ośrodków wsparcia, klubów abstynenta i wiele innych.

Obszary do wspólnych projektów lub zlecenie zadań aktywnej integracji na najbliższe lata wynikają z głośnych strategii gminnych, powiatu i wojewódzkich oraz programów celowych. Zbieżne cele strategiczne w gminach dotyczą: wyrównywania szans osób, rodzin i grup najuboższych, pomocy na rzecz rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, rozwijania zintegrowanego systemu wsparcia na rzecz osób starszych, budowy systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień na terenie gminy, tworzenia warunków dla pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich rodzin w życiu społecznym, rozwoju zasobów społecznych i integracji. Integracja jest przeciwnieństwem wykluczenia, czyli działaniem na rzecz pełnego uczestnictwa osób i rodzin w życiu społecznym, co obejmuje zarówno osiągnięcie właściwego dochodu, zatrudnienie, usługi wsparcia, jak również nieskrępowany dostęp do dóbr i usług.

Aktywna integracja w odpowiedzi na kluczowe obszary wsparcia zdiagnozowanych lokalnie grup wykluczonych zakładać powinna:

- szereg różnorodnych i nieszablonowych działań,
- indywidualizację wsparcia,
- włączenie osób i grup w aktywność, którą określa się pojęciem empowerment, czyli uczestnictwo i upodmiotowienie.

Aktywna integracja to proces rozłożony w czasie, gdyż rozwiązywanie problemów społecznych nie jest pojedynczym działaniem ratowniczym skierowanym na objaw, lecz systemem długoterminowych oddziaływań kompensacyjnych, profilaktycznych, terapeutycznych i edukacyjnych jednocześnie. Zaplanowanie aktywnej integracji jako troski o najuboższych, przy wykorzystaniu ich potencjału do współtworzenia rozwiązań pomocowych, wydaje się integralnym elementem rozwoju społeczności obszaru LGD Puszcza Białowieska.¹⁸

Zdiagnozowany problem:

Znaczny odsetek w społeczności - 10% w roku 2014 na terenie LGD PB osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w szczególności ubogich, osób niepełnosprawnych, chorych oraz rodzin z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi.

Wnioski wynikające z analizy wyników badań własnych¹⁹

- W zakresie polityki społecznej pilnej interwencji wymagają działania związane z organizacją opieki nad osobami starszymi - 60,2% wskazań, wsparcie w tworzeniu podmiotów ekonomii społecznej - 34,3% oraz wskazań aktywizacja społeczna mieszkańców gminy - 28,5 %,
 - Kolejnym obszarem wymagającym pilnej interwencji są kompleksowe działania służące wsparciu rodzin zagrożonych wykluczeniem, (szczególnie dzieci z tych rodzin) w zakresie wsparcia materialnego, specjalistycznego, dodatkowych zajęć opiekuńczych - 45,2% wskazań.
- Pilnymi działaniami w zakresie polityki społecznej i edukacji jest organizacja dodatkowych zajęć pozalekcyjnych - 42,5% oraz kwestie związane z ofertą spędzania wolnego czasu osób dorosłych, dzieci i młodzieży - 32,1%,
 - W badanych gminach nie są w ogóle stosowane działania i narzędzia z zakresu ekonomii społecznej.

Kluczowe wnioski i obserwacje

Analiza przedstawionych w rozdziale danych statystycznych i wyników badań własnych stanowią podstawę do sformułowania kluczowych wniosków, których realizacja w ramach planowanych działań powinna przyczynić się do rozwiązania zdiagnozowanych problemów społecznych.

Wykluczeniem społecznym na terenie LGD Puszcza Białowieska zagrożone są zwłaszcza osoby i rodziny ubogie. Ich sytuację determinuje występujące wśród nich długotrwałe bezrobocie, niepełnospraw-

¹⁸ A. Tomulewicz, Kluczowe obszary wsparcia wraz z diagnozą grup docelowych BOF. Białystok 2015

¹⁹ Zbiorczy raport z ewaluacji i badań LGD „Puszcza Białowieska”, Hajnówka 2015.

ność, przewlekłe choroby (np. zaburzenia psychiczne, dysfunkcje związane z wiekiem) oraz bezradność opiekunów wobec dzieci. Skutkiem one uzależnienia tych grup od pomocy społecznej (długotrwałością wsparcia przez OPS, instytucje opiekuńcze).

Nasilenie w/w zjawisk występuje na obszarach zdegradowanych, które utraciły swoje funkcje pierwotne i do dnia dzisiejszego pozostają w stanach zdegradowania. Można do nich zaliczyć „Osiedle Chemiczne” w Hajnówce, osiedle PGR w Nowym Berzowie, obszar dawnej Jednostki Wojskowej w Hajnówce, osiedla po dawnych POM-ie i PGR w Kleszczelach. Wskazane obszary na dzień dzisiejszy nie posiadają opracowanych programów rewitalizacyjnych.

Efektywnemu włączeniu społecznemu, a tym samym aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem, służy rozwój podmiotów ekonomicznej, instytucji świadczących usługi ukierunkowane na wzrost aktywności osób i rodzin i ich usamodzielnienie. Funkcjonujące na terenie LGD Puszcza Białowieska kluby, placówki wsparcia dziennego, miejsca aktywności lokalnej dla dzieci i młodzieży, czy świadczenie usług asystenckich i opiekuńczych dla osób zależnych, są wciąż niewystarczające. Uzasadnione jest zatem wdrożenie działań zmierzających do wzrostu dostępu do infrastruktury usług społecznych, powiązanych z procesem aktywizacji społecznej i/lub zawodowej i deinstytucjonalizacją usług.

6. Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR (linie) i/lub spójność przestrzenną

6.1. Uwarunkowania historyczne i kulturowe

Obszar LGD „Puszcza Białowieska” jest wyjątkowy pod względem różnorodności kulturowo-etnicznej, która stanowi zarazem pewien element spójności. O specyfice obszaru świadczą takie cechy, jak:

- uwarunkowania historyczno-kulturowe - teren ten to dawne pogranicze polsko-rusko-litewskie, które po połączeniu Korony (Polski) i Wielkiego Księstwa Litewskiego znalazło się wewnątrz dużego organizmu państwowego. Pomimo zmian granic administracyjnych, jakie zachodziły na przestrzeni wieków, obszar LGD wpisywał się prawie wyłącznie (poza Puszcza Białowieską) w teren jednego, dawnego powiatu Bielsk Podlaski (od 1520 r. woj. podlaskie), z którego po II wojnie światowej wyodrębniono powiat hajnowski.
- obecność mniejszości narodowych - wskazany obszar zamieszkuje mozaika narodowościowa (Polacy, Białorusini, Ukraińcy, Rosjanie) i wyznaniowa (prawosławni, katolicy, ewangelicy, baptyści, etc.).
- wielokulturowość regionu - region ten postrzegany jest tradycyjnie jak „obszar prawosławny” gdzie duchowym i materialnym przejawem ich obecności są liczne świątynie i kaplice tego obrządku oraz obchodzone we wsiach powiatu hajnowskiego i bielskiego należących do obszaru LGD jest występowanie lokalnych dialektów, zarówno białoruskich jak i ukraińskich. W szkołach podstawowych tego regionu prowadzona jest nauka języków tych mniejszości narodowych. Miasto Hajnówka stanowi swaiste centrum integracji lokalnych kultur, znajduje się tu Muzeum Kultury Białoruskiej, LO z Białoruskim językiem nauczania, tu też odbywają się Międzynarodowe festiwale muzyki i sztuki i liczne imprezy kultury mniejszości narodowych organizowane przez Hajnowski Dom Kultury.
- wspólne wartości - tolerancja, otwartość i gościnność. Wszystkie grupy etniczne i wyznaniowe współdążą na tym terenie bez znaczących konfliktów, co należy zawiązać wielowiekowej koegzystencji i zrozumienia admiemności sąsiadów stanowiącej istotny czynnik w kształtowaniu właściwych postaw społecznych mieszkańców LGD wpływających na zachowanie spójności historycznej i kulturowej.

Przy całej sile tych powiązań, wspólnym wyzwaniem obszaru jest również dostrzeżalny proces słabnącego zainteresowania kulturowaniem lokalnych tradycji w kolejnych pokoleniach, w tym zanikania tradycyjnych zawodów (m.in. związanych z lasem).

6.2. Sytuacja demograficzna

O spójności LGD stanowi również analiza uwarunkowań demograficznych obszaru LGD „PB”, który wyróżnia się w miarę jednolitą strukturą demograficzną, charakteryzującą się dużym udziałem ludzi starszych i stosunkowo niewielką liczbą ludności w wieku przedprodukcyjnym. Widoczne jest zjawisko depopulacji całego regionu – od wielu lat systematycznie zmniejsza się liczba ludności, zarówno na skutek ujemnego przyrostu naturalnego, jak i emigracji. Przecięty jest na tle obszarów wiejskich województwa poziom wykształcenia mieszkańców.

6.3. Spójność gospodarcza

Spójności obszaru potwierdza również analiza uwarunkowań gospodarczych obszaru. Istnieją znaczne podobieństwa zarówno w poziomie zatrudnienia, czy strukturze działalności lokalnych przedsiębiorstw.

Rolnictwo, jeden z najważniejszych działów gospodarki LGD funkcjonuje na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, tzw. „obszary ONW”. Gminy zaliczono do poszczególnych stref ONW. Nizinne: strefa nizinna I – gminy Bielsk Podlaski, Hajnówka, Czyże, Białowieża, Orla, Baćki oraz strefa nizinna II – gminy

Czeremcha, Dubicze Cerkiewne, Narew, Narewka oraz wiejska część gminy Kleszczele. Uwarunkowania są też niekorzystne z punktu widzenia prowadzenia gospodarki rolnej. Obrazuje to wskaźnik przestępczości produkcyjnej, którego przeciętny poziom dla obszaru LGD jest wyraźnie mniejszy od średniej krajowej. Wskaźniki wg danych IUNG dla poszczególnych gmin obszaru LGD rozkłada się od 47,0 do 68,2, przy średniej dla obszaru LGD - 55,05.

Podsumowując należy stwierdzić, że obszar funkcjonalny LGD „Puszcza Białowieska”, jest spójny pod względem administracyjnym, geograficzno-przyrodniczym, kulturowo-historycznym, jak również społecznie i gospodarczym. Powinno to sprzyjać sprawnemu zarządzaniu LGD oraz praktycznej implementacji podejmowanych przedsięwzięć zarówno w sferze społecznej, gospodarczej, jak też kulturowej i przyrodniczej.

7. Zakres fakultatywny diagnozy

a) Opis zagospodarowania przestrzennego. Obszary zdegradowane

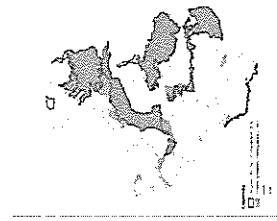
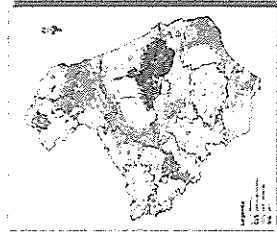
Na obszarze LGD występują przestrzenie zdegradowane, które utraciły swoje funkcje pierwotne i do dnia dzisiejszego pozostają w stanach zdegradowania materialno-przestrzennego i funkcjonalnego. W Hajnówce są to przestrzenie położone na „Osiedlu Chemicznym” dawnym kompleksie Hajnowskich Zakładów Sucej Destylacji Drewna, w gminie Hajnówka w Nowym Berzowie – dawne osiedle PGR, oraz przestrzenie dawnej Jednostki Wojskowej, a w Kleszczelach przestrzenie po dawnym POM-ie i PGR. Wskazane obszary na dzień dzisiejszy nie posiadają opracowanych programów rewitalizacyjnych.

a.b) Obszary chronione

Charakterystyczną cechą obszaru LGD „Puszczy Białowieskiej” jest występowanie wszystkich prawnych form ochrony przyrody, oprócz parku krajobrazowego: Park Narodowy, Obszary Sieci Natura 2000, Rezerwaty przyrody, Obszary chronionego krajobrazu, Pomniki przyrody, Użytki ekologiczne. Stanowią one układ przestrzenny połączony korytarzami ekologicznymi. Na ich obszarach realizowana jest ochrona gatunkowa roślin i zwierząt.

Na obszarze LGD łączna powierzchnia obszarów chronionych wynosi 98,6 tyś ha, co stanowi 40,3 % powierzchni LGD, przy średniej dla kraju 32,5%, a dla woj. podlaskiego 32%. Nagromadzenie form ochrony przyrody niesie ze sobą ograniczenia dla działalności gospodarczej. Wywierana jest też zewnętrzna presja, przez niektóre organizacje ekologiczne, na dalsze ograniczanie działalności gospodarczej, co w rezultacie może skutkować blokadą rozwoju lokalnego.

Największy udział obszarów chronionych występuje w gminie Narewka (99,3% ogółu powierzchni gminy) i Białowieża (93,8%), gdzie różnym formom ochrony podlega niemal cały ich obszar. Bardzo wysoki odsetek występuje także w gminie wiejskiej Hajnówka (61,6%) oraz Narew (42%). Niemal całkowicie brak terenów podlegających prawnej ochronie występuje w mieście Hajnówka (1,1%), gminie Czyże (0,4%) i Baćki (0%). Spośród form ochrony przyrody największy udział mają obszary chronionego krajobrazu - 88% ogółu terenu objętego ochroną. Drugą formą ochrony jest park narodowy, który występuje na terenie dwóch gmin powiatu: Białowieży (6055,7 ha) i Narewce (4461,6 ha). Znaczna część Białowieskiego PN jest jednocześnie uznana jako rezerwat. W gminie Białowieża jest to 4305,1 ha, co stanowi 71% powierzchni BPN w granicach administracyjnych gminy. Największy powierzchniowo areal rezerwatów występuje w gminie wiejskiej Hajnówka – 5688 ha, co stanowi 1/3 powierzchni objętej ochroną prawną na terenie tej gminy.

Ryc. 9. Mapa parków narodowych i krajobrazowych

Ryc. 10. Mapa obszarów chronionych Natura 2000 (źródło: <http://www.wios.bialystok.pl/7go=pub>, <http://geoservis.gdos.gov.pl/map/>)

b.a) Opis dziedzictwa kultury materialnej

Ze względu na bogactwo i złożoną historię oraz wielokulturową i unikalną tradycję obszar objęty strategią posiada znaczne zasoby dziedzictwa historycznego i kulturowego. Stanowią one istotny element wzbogacający atrakcyjność turystyczną obszaru LGD. Ważnym elementem struktury kulturowej są obiekty architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków. Na dzień 25.08.2015 roku do rejestru Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wpisanych było 689 pozycji zabytków nieruchomych (ze wszystkich gmin członkowskich LGD), co stanowi 11% z całego województwa.

Do zabytkowych założen przestrzennych zaliczane są parki zaprojektowane w stylu angielskim: XIX-wieczne w Białowieży (Pałacowy i Dyrekcyjny), pozostałości parku w Zwierzynicy oraz XX-wieczne (przyworski w Wołnowce i siedzibie obecnego Nadleśnictwa Białowieża). Centrum osady Białowieża zostało uznane za strefę chronionego krajobrazu i objęte opieką Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Unikatowymi obiektami budownictwa w stylu szwajcarskim są: Dworek Gubernatora w Parku Pałacowym, siedziba Zakładu Lasów Naturalnych IBL w Parku Dyrekcyjnym, stacja kolejowa Białowieża Towarowa. W samej Białowieży wiele budynków należących do zespołu rezydencji myśliwskiej carów zbudowano w stylu szwajcarsko-rosyjskim. Z lat 30-tych XX w. pochodzi kościół katolicki w Białowieży, to piękny przykład stylu neorenesansowego w Polsce.

Dziedzictwem kultury materialnej jest miejscowa architektura: sakralna, zabytki architektury drewnianej i murowanej. Wąłory architekturalne to głównie domy ozdobione misternymi rzeźbieniami, drewniane cerkwie, murowane kościoły, kapliczki, przydrożne krzyże o dużej wartości artystycznej i mala architektura (bragi, żurawie, drewniane ploty). Zabytkowe są też układy przestrzenne wielu miejscowości, jak też drewniane budownictwo wiejskie z drewnianymi elementami zdobniczymi. Przykładem jest Kraina Otwartych Okienic - szlak wiązany przez trzy unikatowe pod względem architektonicznym wsie: Trześcianka, Socce i Puchły.

Region prezentuje ogromną różnorodność form rękodzielnictwa wytwarzanych przy zachowaniu dawnych technik pracy: piórnictwo wyszywane i haftowane (m.in. haftem tkackim peretyki-perebory) materiały i charakterystyczne dla całego Podlasia tkaniny artystyczne: buronkę, dwuosnowowe dywany (wełniane), półdywany (litanie) oraz tkaniny ażurowe. Tradycyjne tkactwo wykonywane w domach kobiety, najczęściej używały one lnu i wełny. Dominującym rodzajem dekoracji tkanin była duża krata w kolorach biało-brązowych. Ponadto w wielu domach prawosławnych nadal można oglądać "święte kęty" z ikonami.

b.b) Opis dziedzictwa kultury niematerialnej

Swoista mieszanka kultur: polskiej, białoruskiej i ukraińskiej stworzyła niespotykaną nigdzie indziej kompozycję. Dawne zwyczaje, święta, a przede wszystkim miejscowy dialekt są cechami charakterystycznymi dla tego regionu. Także religie: katolicka i prawosławna, odegrały ogromną rolę w kształtowaniu dzisiejszej społeczności obszaru LGD. Do dziś w kulturze materialnej i duchowej tego regionu znajdują odniesienia do różnych grup społecznych (szlachty mazowieckiej i ruskiej), chłopów patryszczyńskich i królewskich), etnicznych (Polaków, Białorusinów, Ukraińców) i religijnych (katolicy, prawosławni) zamieszkujących ten obszar w przeszłości. Znajdują się oblicze w śpiewanych pieśniach, ciągłe jeszcze żywych obrzędach i zwyczajach. W wielu domach prawosławnych nadal możemy oglądać "święte kęty" z ikonami. Do ciekawszych imprez, podczas których zetknąć się możemy z wielokulturowością należą: Międzynarodowy Festiwal Muzyki Cerkiewnej w Soborze Św. Trójcy w Hajnowce, impreza folklorystyczna Noc Kupali w Białowieży - białoruska, w Dubiczach Cerkiewnych - ukraińska, Spotkania Folkowe w Czeremsku, przeglądy piosenek białoruskich, ukraińskich i kołęd prawosławnych, a także koncerty muzyki kameralnej i organowej w kościele w Hajnowce.

Wnioski wynikające z analizy wyników badań własnych

- Badania kładą mocny nacisk na większe wykorzystanie dziedzictwa kulturowo - historycznego regionu w promocji regionu i turystyce - 51,5%
- Dużym problemem jest zachowanie zabytków i tradycji kulturowych regionu - 54,3% wskazań

c) Charakterystykę obszarów atrakcyjnych turystycznie.

Obszar LGD w dużej mierze stanowiłby atrakcyjne turystycznie ze względu na dużą lesistość, urozmaicenie przestrzenne, charakterystyczne układy urbanistyczno-przestrzenne i dużą ilość obszarów cennych przyrodniczo. Szczególnym na skalę światową międzynarodową jest obszar Puszczy Białowieskiej, która została wpisana na listę światowych Rezerwatów Biosfery UNESCO oraz jako transgraniczny Obiekt Światowego Dziedzictwa Ludzkości UNESCO. Turystyka jest prężnie rozwijającą się gałęzią na obszarze objętym LSR. Świadczą o tym fakt, iż z roku na rok zwiększa się liczba atrakcji turystycznych przeznaczonych dla osób przyjeżdżających. Obszar LGD jest idealnym miejscem na uprawianie turystyki aktywnej. Wyznaczone szlaki turystyczne umożliwiają odbywanie wycieczek krajoznawczych: pieszych, samochodowych, rowerowych, kajakowych, nordic walking i edukacyjnych przez malownicze tereny Puszczy Białowieskiej i jej okolic.

Ze względu na ustanowione przepisami legislacyjnymi [np. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Art. 33. Ust.1] ograniczenia w gospodarowaniu przestrzenią obszarów chronionych, a także ich zasobami (przyrodniczymi, wodnymi czy surowcowymi) są postrzegane przez społeczność lokalną jako niemiękkie do pokonania bariery w rozwoju gospodarczym i społecznym gmin o znacznym współczynniku występowania w/w obszarów. Wyniki przeprowadzonych konsultacji społecznych oraz wskaźniki rozwoju gospodarczego wydają się potwierdzać postawioną tezę.

a.c) Wstęp - dostęp do infrastruktury

Infrastruktura komunalna jest jednym z podstawowych atrybutów obszaru, który z jednej strony decyduje o standardzie życia mieszkańców, warunkując z drugiej strony rozwój gospodarki lokalnej. Obejmuje ona urządzenia liniowe: wodno-ściekowe (sieć wodociągowa, sieć kanalizacyjna), energetyczne, gazowe i komunikacyjne. Bardzo istotnym czynnikiem rozwoju obszaru jest też dostępność infrastruktury drogowej i kolejowej. Stan infrastruktury i poziom usieciowienia obszaru ma wpływ na polepszenie warunków życia mieszkańców, ochronę środowiska, zwiększa atrakcyjność inwestycyjną, usprawnia pracę w gospodarstwach domowych i rolnictwie oraz determinuje prowadzenie działalności gospodarczej. Obszary lepiej rozwinięte pod względem infrastrukturalnym tworzą bardziej atrakcyjne miejsca do zamieszkania i lokalizowania działalności gospodarczej. Stan sieci dróg lokalnych jest jedną z głównych barier rozwoju obszaru, lecz ze względu na zakresowy charakter LSR i ilość dostępnych środków nie będzie w niej opisywany.

a.d) Dostęp do infrastruktury internetowej

Na terenie województwa Podlaskiego realizowany jest projekt "Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej - województwo podlaskie". Celem tego przedsięwzięcia jest zapewnienie infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej regionalnej sieci NGA na terenie województwa. Projekt nie obejmuje budowy sieci dostępowych. Budowana infrastruktura obejmuje elementy pasywne, które są niezbędne do instalacji i działania szerokopasmowej sieci internetowej takie jak: kanalizacja teletechniczna, przewody, światłowody, studnie czy lokalizacje węzłów telekomunikacyjnych. Na obszarze objętym LSR dostęp do internetu dla mieszkańców zapewniają operatorzy telefonii stacjonarnej (Orange Polska S.A.) i komórkowej oraz Telewizja Kablowa Hajnowka s.j. (na terenie miasta Hajnowka) oraz Aero2 (darmowy internet)

a.e) Dostęp do infrastruktury wodociągowej

Jednym z najistotniejszych elementów systemu zaopatrzenia w wodę jest sieć wodociągowa. Łączna długość czynnej sieci rozdzielczej na obszarze LGD wynosi 1092,6 km. Jej długość na przestrzeni omawianych lat wzrosła o 7%, największy przyrost nastąpił w gminie Nawarka (o 42%). W 2013 roku poziom rozwoju sieci wodociągowej zapewniał odbiór wody przez ok 87% mieszkańców obszaru LGD, przy czym jest on zróżnicowany przestrzennie. Najlepszą sytuację pod tym względem mają mieszkańcy miasta Hajnowka (96,7%) oraz gmin Dubicze Cerkiewne (94,7%), Nawarka (94,7%) i Kleszczele (93,3%). Najślabiej pod tym względem wypada gmina Nawara, gdzie z sieci wodociągowej korzysta jedynie 71% mieszkańców²⁰.

a.f) Dostęp do infrastruktury kanalizacyjnej

Drugim czynnikiem prowadzenia racjonalnej gospodarki wodno-ściekowej jest sieć kanalizacyjna. Jej łączna długość na terenie LGD PB wynosi 307,1 km - jest blisko cztery razy mniejsza niż długość sieci wodociągowej. Ostatnie lata przyniosły w tej kwestii znaczącą poprawę, bowiem w 2009 roku było to 243,8 km, co oznacza, iż w ciągu 4 lat nastąpił przyrost sieci o 26%.

W 2013 roku z kanalizacji korzystało 35% ogółu mieszkańców obszaru LGD. Wskaźnik ten jest niespełna dwukrotnie niższy w porównaniu do woj. Podlaskiego (62%) i Polski (65%). Najwyższy odsetek ludności korzystającej z kanalizacji przyniósł w tej kwestii znaczącą poprawę, bowiem w 2009 roku było to 24,8 km, co oznacza, iż w ciągu 4 lat nastąpił przyrost sieci o 26%.

b) Opis dziedzictwa kulturowego/zabytków.

Puszcza Białowieska należy do regionu kulturowo-historycznego nazywanego Podlasiem. Jest to obszar przenikania i wzajemnego oddziaływania kilku społeczności i ich kultur. Na tym pograniczu współlistnieją obok siebie dwie tradycje: wschodnia i zachodnia oraz trzy kultury: białoruska, ukraińska i polska. Efektom przenikania się odmiennych wzorów kulturowych jest obecność obiektów charakterystycznych się cechami różnych kultur. Odnajdujemy je we wszystkich wymiarach dziedzictwa kulturowego: społecznym (w charakterystyce etnicznej terenu, strukturze religijnej, życiu społecznym i zjawiskach językowych), materialnym (archeologii, nekropoliach, dawnym układzie komunikacyjnym, lokalnej architekturze i kulturze ludowej) i duchowym (sztuce, muzyce). O wykształceniu się i utrwaleniu pogranicza kulturowego zdecydowała złożona historia tego obszaru

²⁰ Bank Danych Lokalnych, GUS.

²¹ Ibidem.

leży do Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej. Jednakże większość dolin mniejszych rzek położonych poza puszcza nie podlega żadnej ochronie prawnej. Są to: Nurzec w południowej części terenu gminy Orla, Orłanka, Łoknica i Lesna poza Puszcza. Doliny te stanowią ważne naturalne korytarze ekologiczne łączące ze sobą obszary chronionego krajobrazu Doliny Górnej Narwi, Puszczy Białowieskiej i Doliny Dolnego Bugu.

c.b) Opis atrakcji turystycznych przyrodniczych

Obszar objęty LSR jest obszarem atrakcyjnym turystycznie. Najbardziej rozpoznawalnym atutem jest Puszcza Białowieska, w której zachowały się ostatnie fragmenty lasu o charakterze pierwotnym. To tutaj mieszka największa populacja wolnego żubra na świecie. Największą popularnością wśród osób odwiedzających region cieszą się obiekty Białowieskiego Parku Narodowego, m.in. Muzeum Przyrodniczo - Lesne w Białowieży, Rezerwat Pokazowy Żubrów, pomniki przyrody, szlaki turystyczne, szkieci dydaktyczne oraz osady śródleśne.

Drugim bardzo cennym pod względem turystyczno-przyrodniczym obszarem jest Dolina Górnej Narwi, charakteryzująca się wysokim stopniem zachowania doliny rzecznej kształtowanej przez regularne wylewy rzeki, w której wytworzyła się siedliska o bardzo dużej różnorodności biologicznej. Dolina Górnej Narwi jest jedną z największych w Polsce ostoj ptactwa błotno-wodnego gatunków lęgowych, jak i przelotnych. Gniazduje tu około 150 gatunków ptaków (z czego 45% uznano za zagrożone). Wysokie walory przyrodnicze doliny rzeki Narwek zdecydowały, że teren ten zostały włączone do polskiej sieci Natura 2000 zarówno dla ochrony siedlisk jak i ptaków. Obszar ten jest również objęty ochroną w postaci obszaru chronionego krajobrazu. Szlak wodny w/w obszarom staje się jedną z większych atrakcji turystycznych regionu. Miejscami sprzyjającymi wypoczynkowi i rekreacji są okolice zbiorników wodnych: Siemianówka na rzece Narew, Rępczyce na rzece Nurzec, Bachmaty na rzece Orłanka i Śródleśne stawy w miejscowości Topola.

d) Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych. Spożywcze produkty lokalne i regionalne.

Tradycyjne rolnictwo, wielokulturowość regionu oraz historycznie bogate tradycje kulinarne znajdują odzwierciedlenie w ofercie licznych produktów lokalnych i tradycyjnych oferowanych na kwaterach agroturystycznych i niektórych obiektach gastronomicznych (Zajazd u Jana). Oficjalna oferta jest jednak uboga, ze względu na brak organizacyjnych i technologicznych możliwości przetworzenia produktów rolnych oraz wprawianiu ich na rynek. W regionie brakuje małych lokalnych zakładów przetwarzających produkty żywnościowe. Z tego to powodu i ze względu na złożoną procedurę rejestracyjną niewiele z nich doczekało się oficjalnej rejestracji.

Na liście produktów tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi znajdują się produkty z obszaru LGD. Są to między innymi Lipiec Białowieski i Twaróg Hajnowski będące laureatami Podlaskiej Marki Roku. Produktem tradycyjnym, promującym nasz region jest bez wątpienia Lipiec Białowieski. Produkując go pszczołarze ze Stowarzyszenia Pszczołarzy Rejonu Puszczy Białowieskiej. Pozyskiwany jest on z lipy drobnolistnej, która w tak zwartej formie występuje tylko w Puszczy Białowieskiej.

Inny lokalnym produktem spożywczym jest "Młody pitny podlaski" produkowany w Miłodosytni Podlaskiej, laureat konkursu "Nasze kulinarne dziedzictwo". Jest to napój alkoholowy, którego podstawowym składnikiem jest naturalny miód pszczeli pochodzący z pasieki producenta i soki owocowe certyfikowanych ekologicznych upraw sadowniczych zlokalizowanych w gospodarstwie w miejscu produkcji.

Kolejnym produktem spożywczym promującym region jest "Marcinek". Jest to ciasto składające się z wielu ciekło rozwałkowanych placków przelazonych śmietaną. Marcinek bardzo często gości na weselnych stołach.

d.a) Lokalne produkty turystyczne.

Najważniejsze produkty lokalne związane są z turystyką, która jest motorem rozwojowym obszaru LGD, a zwłaszcza gmin Białowieża, Narewka, Hajnówka i Dubicze Cerkiewne. Na obszarze LGD występuje wiele produktów turystycznych, rzadko jednak są one produktami zintegrowanymi składającymi się z usług wielu podmiotów branży turystycznej stanowiących szeroką, pakietową ofertę.

Najważniejszym produktem turystycznym, który zapewnia regionowi rozpoznawalność i jest jednoznacznie kojarzony z obszarem, jest Puszcza Białowieska wraz z Białowieskim Parkiem Narodowym. Największą popularnością wśród osób odwiedzających region cieszą się obiekty BPN, m.in. Muzeum Przyrodniczo - Lesne w Białowieży, Rezerwat Pokazowy Żubrów, Park Pałacowy, Obszar Ochrony Ścisłej, Obręb Ochrony Hwoźna.

Do lokalnych na skalę kraju produktów turystycznych można też zaliczyć Markowe Kwatery Agroturystyczne wyróżnione znakiem promocyjnym "Kraina Żubra". Jest to regionalny znak jakości, przyznawany tym kwaterydadcom, którzy zachowują i kultywują regionalne tradycje i dziedzictwo kulturowe. Listę agroturystycznych wyróżnionych znakiem promocyjnym Krajny Żubra można znaleźć na stronie internetowej Białowieskiego Stowarzyszenia Agroturystycznego "Żubr".

c.a) Waloryzacja atrakcyjnych obszarów chronionych.

Charakterystyczną cechą obszaru LGD „Puszczy Białowieskiej” jest występowanie wszystkich prawnych form ochrony przyrody (oprócz parku krajobrazowego) takich jak: park narodowy, Obszary Sieci Natura 2000, rezerwat przyrody, obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody i użytki ekologiczne. Stanowią one układ przestrzenny połączony korytarzami ekologicznymi. Podobnie jak w całym kraju realizowana jest też tutela ochrona gatunkowa roślin i zwierząt.

Park narodowy - we wschodniej części obszaru, na terenie gmin Narewka i Białowieża położony jest Białowieski Park Narodowy, zajmujący centralną część Puszczy Białowieskiej. Jest on najstarszym parkiem narodowym w Polsce. Powołany został w 1947 r., jednakże prawną ochroną tego terenu rozpoczęła się już w 1921 r. Obecnie powierzchnia Parku, wynosi 10 517 ha. W jego skład wchodzi tereny leśne objęte ochroną ścisłą (5726 ha) i ochroną czynną (4439 ha) oraz Ośrodek Hodowli Żubrów i Park Pałacowy objęte ochroną krajobrazową (352 ha). W 1977 r. BPN został uznany przez UNESCO za Rezerwat Biosfery, a w 1979 r. jego ścisłe chronioną część wpisano na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. W 1997 r. Komisja Europejska ułonorowała Białowieski Park Narodowy Dyplomem Europy. Białowieski Park Narodowy chroni najlepiej zachowaną część Puszczy Białowieskiej odznaczającą się naturalnym składem gatunkowym lasu, z dużą przewagą drzew liściastych oraz bardzo zróżnicowaną strukturą przestrzenną i wiekową. Ekosystemy leśne zajmują w Parku blisko 95 % jego obszaru.

Obszary Sieci Natura 2000 - na obszarze LGD „Puszcza Białowieska” wyznaczono 2 obszary chronione Natura 2000 o nakładających się na siebie granicach Obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków i Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk:

Obszar Dolina Górnej Narwi obejmuje odcinek rzeki z doliną od zbiornika Siemianówka do Suraża. Łączy on dwa bardzo cenne pod względem przyrodniczym obszary – Puszcze Białowieską z Narwiańskim Parkiem Narodowym. Obszar ten jest jedną z najlepiej zachowanych dolin rzecznych w Polsce i jednym z największych obszarów makrodeli środkowoeuropejskich, będących jedną z największych w Polsce ostoj ptactwa błotno-wodnego. Naturalność siedlisk tej doliny wynika z faktu, iż w przeszłości nie prowadzono tu żadnych robót melioracyjnych regulujących stosunki wodne.

Puszcza Białowieska - obszar ten obejmuje całą polską część Puszczy Białowieskiej. Jest to obiekt o wyjątkowych i cennych walorach przyrodniczych, stanowiący ostoję licznych gatunków roślin i zwierząt typowych dla lasów o charakterze naturalnym. Z punktu widzenia siedlisk bardzo cenne są stosunkowo dobrze zachowane siedliska grądów wschodnioeuropejskich (z udziałem grabu, lipy i świerka, ale bez udziału buka i jodły).

Rezerwat przyrody - najliczniejszą grupę rezerwatów na obszarze omawianych gmin reprezentują rezerwaty leśne: Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej, Lipiny, Pogorzalec, Nieznanowo, Sitki, Dębowy Grąd, Siemianówka, Podolany, Kozłowe Borki, Czechy Orłofskie, Szczekotowo. Oprócz nich występują jeszcze rezerwaty: faunistyczny (Olszanica Myśliwska, Berезowo, Podcerkwa, Przewiłka), krajobrazowe (Rez. Krajobrazowy im. Prof. sora Władysława Szafera), torfowiskowe (np. Głęboki Kąt, Michonówka, Wysokie Bagno) i florystyczne (Jelonka, Dolina Waliczówki, Gnilec).

Obszary chronionego krajobrazu - obszary chronionego krajobrazu zajmują powierzchnie o wysokich walorach krajobrazu naturalnego z małą zniekształconym środowiskiem przyrodniczym. Obejmują zaszczyt doliny rzek i kompleksy leśne łącząc w postaci tzw. korytarzy ekologicznych obszary chronione wyższej rangi. W przedstawianym regionie funkcjonują dwa obszary chronionego krajobrazu – Puszcza Białowieska i Dolina Narwi.

Rezerwat Biosfery Białowieża - w 2005 roku cała polska część Puszczy Białowieskiej została uznana przez Komitet UNESCO w Paryżu za światowy Rezerwat Biosfery.

Leśny Komplex Promocyjny „Puszcza Białowieska” - w 1994 został powołany na terenie nadleśnictw Białowieża, Browsk i Hajnówka (52 637 ha) w celu kształtowania świadomości ekologicznej oraz właściwego stosunku społeczeństwa do lasu i leśnictwa.

Ostoje ptasie o znaczeniu europejskim - na terenie omawianego obszaru działania LGD znajdują się trzy ostoje ptasie o znaczeniu europejskim. Dwie z nich: Puszcza Białowieska i Niecka Gródecko-Michalowska są objęte różnymi formami ochrony przyrody i zostały już wielokrotnie przywołane w niniejszym opracowaniu. Trzecia – Dolina Górnej Narwi została zgłoszona przez organizację pozarządową do objęcia Obszarem Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000.

Spoleczne rezerwaty przyrody - chronione przez ekologiczne organizacje pozarządowe: są to wilgotne łąki koło wsi Wasilkowo oraz Górniaśkie Łąki, chronione obecnie przez Północnopolaskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. Wysoką wartość przyrodniczą odznaczają się również tereny położone na przedpolu Puszczy Białowieskiej jak np. dolina Chwiszczęja w okolicach wsi Orzeszkowo. Występuje tam zróżnicowany mozaikowy krajobraz łąkowo - polno - leśny z harmonijnie wkomponowaną siecią osadniczą. Dolina Chwiszczęja na-

Kolejnym produktem turystycznym są trasy Nordic Walking Park „Kraina Puszczy i Żubra”, które stają się 7 oznakowanych szlaków, opartych w szczególności na mapach, zgodnie z ogólnoeuropejskimi standardami rekreacji. Punkty wyjścia na szlaki zlokalizowane są w 2 miejscach: przy Parku Wodnym w Hajnówce oraz na parkingu „Zwierzyńiec”. Od 2012 roku, odbywa się cykliczna impreza Puchar Polski Nordic Walking w Krainie Puszczy i Żubra, w której biorą udział uczestnicy z całej Polski.

Produkt turystyczny – Białowieski Szlak Transgraniczny jest szlakiem rowerowym, wytyczonym w Puszczy Białowieskiej i jej okolicach, po obu stronach granicy polsko-białoruskiej. Długość szlaku po stronie polskiej wynosi około 58 km i jest w całości położony na obszarze LGD PB. Na szlaku można podziwiać piękno przyrody i zabytki architektoniczne mające zachowany pierwotny układ przestrzenny, drewnianą architekturę oraz drewniane bądź murywane obiekty sakralne – są to głównie cerkwie prawosławne. Spora tu również muzeów, skansenów, galerii oraz izb regionalnych.

Nowym aktywnym produktem turystycznym Regionu Puszczy Białowieskiej są Spływy Kajakowe Obszarami Chronionymi „Natura 2000” (rzekami Narewką i Narwią). Bazują one na wartościach przyrodniczo-kulturowych regionu i są unikatowym produktem sieciowym wiążącym w jednej ofercie przewodników turystycznych, kwaterodawców, wypoczynalnie sprzęty pływającego, transport i gastronomię.

Produkty turystyczne: Markowe Kwatery Agroturystyczne, Nordic Walking Park „Kraina Puszczy i Żubra” oraz Spływy Kajakowe Obszarami Chronionymi „Natura 2000” zostały utworzone przy pomocy udziału środków LGD „PB”

d.) System promocji i sprzedaży produktów.

Szeroko rozumiane produkty lokalne (regionalne i tradycyjne) są promowane dzięki zaangażowaniu w działania promocyjne takich podmiotów jak: Starostwo Powiatowe w Hajnówce, LGD „Puszcza Białowieska”, Lokalna Organizacja Turystyczna „Region Puszczy Białowieskiej”, BPN, UMWP-KSOW, Białowieskie Stowarzyszenie Agroturystyczne „Żubr”. Miejscami promocji są coroczne targi turystycznych w kraju i zagranicą oraz Internet – poprzez strony internetowe w/w podmiotów i innych lokalnych partnerów. Bezpośrednią formą promocji i sprzedaży produktów lokalnych zajmują się obiekty hotelarskie, gastronomiczne, kwatery agroturystyczne i biura turystyczne zlokalizowane na obszarze działania LGD. W regionie brakuje wypromowanego, atrakcyjnego i dogadnie położonego miejsca w którym byłoby turystom oferowane lokalne produkty.

e.) Stan wód.

Rzeki obszaru LGD: Narew, Narewka Leśna i Nurzec stanowią główną sieć wodną obszaru LGD. Są to ciekierogierowane i często w zlewniach ich dopływów w okresach wiosennych lub dużych opadów występują lokalne podtopienia. Ponadto są one atrakcyjne turystycznie (względnie na siedliska ptactwa, rozległe obszary chronione) i oprócz walorów przyrodniczych wykorzystywane są jako szlaki kajakowe. Ich stan ma istotny wpływ na rozwój turystyki regionu. Główną przyczyną zanieczyszczeń wód jest działalność człowieka, polegająca na wprowadzeniu ścieków komunalnych i przemysłowych oraz zanieczyszczeń obszarowych z przetrzeźnialniczych. Ścieki komunalne są zazwyczaj nieoczyszczone lub niedostatecznie oczyszczone. Największe zagrożenie występuje na terenach wiejskich, charakteryzujących się niskim stopniem skanalizowania przy równocześnie wysokim stopniu zwodociągowania.

Na obszarze LGD występuje wysoki współczynnik zwodociągowania - w 2013 roku poziom rozwoju sieci wodociągowej zapewniał dostawy wody dla 87% mieszkańców LGD. Zagrożenia wynikają ze strony zanieczyszczeń pochodzących z obszarów wiejskich, gdzie poziom rozwoju sieci kanalizacyjnej jest znacznie niższy niż w miastach i niewspółmierny do długości sieci wodociągowych. Długość sieci kanalizacyjnych (307, 1 km) jest blisko 3,5 raza mniejsza niż długość sieci wodociągowych (1092, 6)

Na obszarze LGD wskaźnik mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej w 2013 roku wyniósł 34,9% i był o 17% wyższy niż w roku 2009. Pomimo tendencji rosnącej wartości analizowanego wskaźnika są dużo niższe od średniej województwa Podlaskiego i kraju.

e.c) Stan powietrza.

Głównymi źródłami zanieczyszczeń atmosfery na terenie obszaru LGD są ciepłownie miejskie, zakłady przemysłowe, rozproszone źródła emisji z sektora komunalno – bytowego, a także zanieczyszczenia komunikacyjne. Zakłady szczególnie uciążliwe, które emitują najwięcej zanieczyszczeń na obszarze LGD to między innymi: GRYFSKAND Sp. z o.o. w Gryfnie Oddział w Hajnówce, IKEA Industry Poland Sp. z o.o. Oddział w Koszykach, SZCZYTY Sp. z o.o. w Szczytach – Nowodworach, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Hajnów-

ce, RINDIPOL SA w Chojnicach (Kotłownia w Hajnówce), Spalarnia odpadów medycznych eksploatowana w SP ZOZ w Hajnówce i inne²².

Stężenia pyłu zawieszonego PM10 o okresie uśrednienia wyników 24h pochodzące z łącznej emisji wszystkich typów na obszarze LGD „Puszcza Białowieska mieszczą się w przedziale od 24,4 µg/m3 do 76,4 µg/m3, dochodząc do 153% poziomu dopuszczalnego. Mniejsze stężenia występują w północno-wschodniej części obszaru i rosną w stronę południowo-zachodnią.

Podsumowując powyższe analizy w odniesieniu do lokalnych uwarunkowań można śmiało stwierdzić, iż najwyższe przekroczenia dopuszczalnych norm czystości powietrza następują w okresach grzewczych (zimowych) i są w dużej mierze generowane przez zakłady wytwarzające energię ciepłą i przydomowe źródła ciepła (kotłownie bazujące na węglu)

Wnioski wynikające z analizy wyników badań własnych

- Aspektem wymagającym najpilniejszych interwencji w obszarze ochrony środowiska są działania związane z rozwojem infrastruktury turystycznej poza obszarem Puszczy Białowieskiej (rozwrodkowanie ruchu turystycznego i odciążenie obszarów cennych przyrodniczo od nadmiernej eksploatacji turystycznej) 99,4% – Ze względu na utrudniony dostęp do tradycyjnego w tym regionie opalu (drewna), istotnym problemem jest niski poziom wykorzystania OZE jako alternatywnego medium – 51% wskazań
- Badani sugerują konieczność lepszego wykorzystania marki Puszczy Białowieskiej do rozwoju gospodarczego i promocji regionu – 29,3%

ROZDZIAŁ IV. ANALIZA SWOT

4.1. Opis zastosowanych partycypacyjnych metod konsultacji społecznych

Prace nad analizą rozpoczął zespół redakcyjny formułując poszczególne zapisy analizy w oparciu o sporządzony diagnozowany obszar i ludności LGD. Następnie podczas spotkania z przedstawicielką grupą roboczą zaprezentowano wyniki prac – diagnozę oraz analizę SWOT. Uczestnicy spotkania w formie konsultacji bezpośrednich zgłaszali swoje uwagi do prezentowanych dokumentów. Po uwzględnieniu uwag grupy przedstawicieli skierowano pierwszy cykl spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami wszystkich gmin wchodzących w skład LGD „Puszcza Białowieska” (odrębnie dla każdej gminy) w celu przeprowadzenia szerszych konsultacji społecznych diagnozy i analizy SWOT. Uczestnicy spotkań po prezentacji zasobów obszaru LGD (uwarunkowań przyrodniczych, kulturowych, sfery społecznej i potencjału gospodarczego) ze szczególnym uwzględnieniem obszaru ich gminy, bezpośrednio zgłaszali swoje uwagi, które po poddaniu analizie były uwzględniane lub odrzucone. Następnie uczestnikom była prezentowana analiza SWOT. Uczestnicy spotkania w formie konsultacji bezpośrednich zgłaszali swoje uwagi do analizy SWOT, które po poddaniu analizie były uwzględniane lub odrzucone. Po tym, uczestnicy spotkań w nadawali wagi punktom dla poszczególnych pozycji SWOT w zakresie od 1 do 3 w zależności od siły oddziaływania danego czynnika na obszar swojej gminy. Po przeprowadzonych konsultacjach zsumowano wagi punktowe i zhierarchizowano analizę SWOT.

4.2. Opis analizy SWOT

Dla dokonania diagnozy obszaru objętego LSR wykorzystano analizę SWOT jako jedną z najbardziej efektywnych metod identyfikacji słabych i silnych stron obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju oraz wskazania szans i zagrożeń, jakie stoją przed obszarem objętym Strategią. Narzędzie to pozwoliło na sformułowanie wizji rozwojowej obszaru, a także celów ogólnych i szczegółowych. Słabe strony i mocne strony to czynniki wewnętrzne – lokalizowane i kształtowane na obszarze LGD. Szanse i zagrożenia to odpowiednio pozytywne i negatywne czynniki zewnętrzne, zidentyfikowane w szeroko rozumianym otoczeniu i w przeważającej mierze niezależne od działań lokalnych.

²² „Informacja Podlaskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska o stanie środowiska na terenie powiatu hajnowskiego” WIOS 2013.

ANALIZA SWOT OBSZARU LGD "PB"		UWARUNKOWANIA WENIEŹTRNE	
Odnieście do rozdziału	Mocne strony	Słabe strony	diagnozy
2.1	Dynamiczny rozwój branży żywienia i pszczołarstwa.	Brak oferty zintegrowanych produktów turystycznych obszaru LGD.	2.1, 2.3
6.3	Dobrze zorganizowana i rozwinięta sieć kwatery agroturystycznych (w obrębie Puszczy Białowieckiej)	Niewystarczająca dynamika rozwoju działalności w sferze przetwórstwa rolno-spożywczego i rolnictwa oferującego produkty spożywcze w formie sprzedaży bezpośredniej.	7d
2.5	Dobre rozwinięta baza hotelarsko-gastronomiczna w Biało-wieży, Białej i Narewie, Hajnowce.	Niedostateczny rozwój infrastruktury turystycznej i bazy paraturystycznej.	2.5
6	Tradycyjne specyfikacji w przemyśle budowlanym, drzewnym i spo-żywym.	Organiczenie swobody prowadzenia działalności gospodarczej na obsza-rach chronionych.	7
2.1, 2.3	Niska atrakcyjność inwestycyjna regionu i niedostateczna promocja go-spodarstwa.		2.1, 2.3
OBSZAR PRZYRODNICZY I UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE			
2.5, 7ca	Wartości przyrodnicze na skądle światowa: Puszcza Białowiecka z rezerwatem biosfery, Białowiecki Park Narodowy, rezerwat poko-zowy żubrów	Wysoka jakość środowiska naturalnego (niski poziom zanieczysz-czenie środowiska poza obszarami miast)	7ab
7ab	Duża powierzchnia obszarów chronionych, szczególnie atrakcyjne: Dolina Górnej Narwi i Narewka, Zalew Siemianówka, Dolina Nurca	Powieszona stosowanie niewydolnych i kosztownych indywidualnych źródeł ciepła, które przyczynią się do niskiej emisji zanieczyszczeń.	7ac
7ab	Wysoka jakość i różnorodność obszarów	Wysoki wskaźnik niezatrzymanych zanieczyszczeń powietrza (Hajnowka, Narew, Białej)	7ac
7eb	Niedostateczna retencja wód przekładająca się na lokalne zagrożenia po-wodzienne i niekorzystne warunki hydrologiczne		7eb
POTENCJAŁ KULTUROWO-HISTORYCZNY			
6, 7	Różnorodność dziedzictwa: etnicznego, językowego i wyznaniowe-go oraz dziedzictwo przyrodnicze Puszczy Białowieckiej.	Zanikanie tradycji regionu ze względu na niski poziom zaangażowania młodego pokolenia w kulturowanie lokalnych tradycji.	7
6	Zachowanie trwałych walorów wielokulturowości (układy architek-toniczne wsi, pol., architektura, itp.)	Zanikanie tradycyjnych zawodów związanych z lasem i drewnem	7
6	Silne i nadek kulturowe dziedzictwo kulinarne Regionu Puszczy Białowieckiej.		
OBSZAR INSTYTUCJONALNY			

ANALIZA SWOT OBSZARU LGD "PB"		UWARUNKOWANIA WENIEŹTRNE	
Odnieście do rozdziału	Mocne strony	Słabe strony	diagnozy
6.1	Pozytywne postawy społeczne wynikające z tradycji - otwartość, gościnność i życzliwość (szczególnie ważne w kontekście możliwo-ści rozwoju turystyki).	Dynamicznie postępujące, niekorzystne trendy demograficzne: ujemny przyrost naturalny, starzenie się społeczeństwa, migracja młodych, wy-kształconych i kreatywnych mieszkańców do dużych ośrodków miejskich.	1.1, 6.2
4.1, 5.6	Aktywne społeczne, przejawiające się m.in. działalnością organi-zacji pozarządowych oraz inicjatywami na rzecz zachowania walo-rów przyrodniczych.	Szerokie grono mieszkańców potrzebujących wsparcia społecznego, w tym osoby zależne i rodziny dysfunkcyjne.	1.2, 3.3, 5.1, 5.2
5.6	Rozbudowana infrastruktura kulturalna (świetlice wiejskie, mie-jskie domy kultury, biblioteki gminne).	Wystrępowanie obszaru zdegradowania społecznego, szczególnie dotknięte problemem ubóstwa (szczególnie Kiszczule, Orla, Hajnowka, Czernucha, Nowe Berzowo).	3.3, 7a, 5.6
5.6	Aktywne podmioty działające na rzecz osób defaworyzowa-nych (szczególnie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego).	Niedostateczne wsparcie aktywizacji zawodowej i integracji osób niepeł-nOSPRAWNYCH, defaworyzowanych.	1.2, 5.6
5.6	WTZ, DPS, PCPR i MOPS	Wystrępowanie nowoczesnej bazy szkolnictwa ogólnokształcącego (przed-szkół, szkół podstawowe i gimnazja)	1.3
2.5	Rozbudowana infrastruktura rekreacyjno-sportowa (ortyki, siłow-nie na świeżym powietrzu, ścieżki rekreacyjne i in.; dostępność pływalni, parku wodnego).	Niedostateczna jakość kapitału ludzkiego (niski poziom wykształcenia, nieodpowiednie kwalifikacji do oczekiwan pracodawców).	3
6	Wysoki potencjał dla rozwoju turystyki - walory dla turystyki przy-rodniczej, aktywnej i etniczno-kulturowej.	Barierę architektoniczne w obiektach użyteczności publicznej (edukacyj-nych), utrudniające dostępność osobom starszym i niepełnosprawnym.	1.3
2.1	Wysokiej jakości lokalne produkty spożywcze (np. przemyśle mle-carskiego, mięsnego i piekarskiego).	Niska jakość infrastruktury społecznej, niedopasowane obiekty kultury Ne-gatywne wpływające na jakość życia społecznego mieszkańców, zwłaszcza biorstw i niewielka aktywność w pozyskiwaniu zewnętrznego wsparcia.	2
2.1, 2.3	Wysokiej jakości lokalne produkty spożywcze (np. przemyśle mle-carskiego, mięsnego i piekarskiego).	Niska atrakcyjność inwestycyjna regionu i niedostateczna promocja go-spodarstwa.	2.1, 2.3
6	Tradycyjne specyfikacji w przemyśle budowlanym, drzewnym i spo-żywym.	Organiczenie swobody prowadzenia działalności gospodarczej na obsza-rach chronionych.	7
2.1, 2.3	Niska atrakcyjność inwestycyjna regionu i niedostateczna promocja go-spodarstwa.		2.1, 2.3

2.1	Rosnąca moda na żywność naturalną, „ekologiczną” i niskoprzetworzoną.	Niestabilna polityka ochrony środowiska i niedostateczne zrównoważenie gospodarki leśnej
2.1	Obszar Metropolitalny Warszawy oraz Białyсток jako rynki zbytu dla produktów lokalnych i usług z obszaru LGD.	Wzrastająca konkurencja w rolnictwie – nadprodukcja żywności utrudniająca zbyć lokalnych produktów
7da	Rosnące znaczenie Rowerowego Szlaku Polski Wschodniej i potencjał Podlaskiego Szlaku Bociąskiego.	

4.3	Potencjał i aktywność lokalnej Grupy Działania oraz Stowarzyszenia Euroregionu „Puszcza Białowieska”, LOT RPB oraz aktywność lokalnych działaczy społecznych.	Niezaspokojone potrzeby wszechstronnego wsparcia instytucjonalnego dla osób wykluczonych, defaworyzowanych i niepełnosprawnych
4.3	Obecność instytucji naukowych, jako potencjalnych partnerów w działaniach na rzecz rozwoju obszaru LGD.	Niedostatecznie ukształtowane i niespójne struktury obsługi ruchu turystycznego
4	Aktywność organizacji pozarządowych i samorządów rolniczych.	Niedostateczny rozwój instytucji otoczenia biznesu
OBZAR PRZESTRZENNY		
7eb	Wysoki poziom zwoleciogowania i skanalizowania obszarów miejskich i wsi gminnych	Niska, niedostosowana do potrzeb mieszkalców dostępność komunikacyjna obszarów periferyjnych
7eb	Wszystkie doświadczenia we współpracy międzynarodowej różnych podmiotów i osób z LGD (warunkowane przygranicznymi założeniami realizowanymi programami transgranicznymi)	Braki w zagospodarowaniu infrastrukturalnym na obszarach periferyjnych – w sielcach: kanalizacyjnych i wodociągowej, gazowej oraz internetowej; niska jakość dróg lokalnych.
7ab	Duża ilość terenów prawie chronionych	Występowanie obszarów o wysokim natężeniu problemów społeczno-gospodarczych, wymagających rewitalizacji (również w wymiarze fizycznym).
UMIAROWANIE ZEWNIĘTRNE		
Szanse		
dok. zewn.	Dostępność środków na realizację LSR i innych funduszy UE, możliwość wykorzystania na rzecz obszaru LGD.	Małe zainteresowanie inwestorów zagranicznych i brak dopływu kapitału zewnętrznego (większość atrakcyjności innych części kraju)
7ec	Wzrost udziału OZE w potencjale z dywersyfikacją źródeł dostaw energii	Zły stan infrastruktury transportowej oraz przesyłowej (ponadlokalnej; drogowej i energetycznej).
2.5	Wzrost zainteresowania turystyką aktywną, kulturalną, przyrodniczą oraz rehabilitacyjno-leczniczą wśród turystów krajowych i zagranicznych	Wzrost aktywności organizacji ekologicznych ograniczających w nieracjonalnym stopniu realizację przedsięwzięć gospodarczych.
dok. zewn.	Strategia rozwoju województwa nastawiona na wspieranie waznych z punktu widzenia obszaru LGD dziedzin tematycznych, w tym środowiska i relacji zewnętrznych oraz działań innowacyjnych dotyczących na lokalnych potencjach.	Nadmierne ograniczenia działalności gospodarczej na obszarach chronionych
2	(dostęp do rynków wschodnich i możliwość czepiania korzyści z ruchu przygranicznego).	Polityka zagraniczna względem Republiki Białoruskiej hamująca rozwój współpracy gospodarczej i małego ruchu przygranicznego
raport z badań własnych		

Rozdział V. CELE I WSKAZNIKI

Podczas spotkań konsultacyjnych przeprowadzonych z przedstawicielką grupą roboczą oraz z mieszkańcami w gminach obszaru LGD, osobno dla każdej z gmin dokonano identyfikacji lokalnych problemów i sposobu ich rozwiązania (potrzeb). Następnie po wnikliwej analizie zebranego materiału podczas konsultacji bezpośrednich z przedstawicielką grupą roboczą dokonano syntezy problemów i potrzeb dla obszaru LGD. Następnie podczas konsultacji bezpośrednich z mieszkańcami poszczególnych gmin LGD zaprezentowano główne problemy obszaru LGD oraz sposoby ich rozwiązania. Uwzględniono wnioski z konsultacji społecznych przeprowadzonych podczas spotkań publicznych otwartych w gminach obszaru LGD.

Tabela 24. Synteza zidentyfikowanych problemów obszarów LGD

Problem	potrzeba/sposób rozwiązania problemu
Wysokie koszty ogrzewania budynków (CO i ciepła woda – 67% zużywanej energii) i oświetlenia ulic oraz brak dostępu do drewna opałowego. Zanieczyszczenie środowiska produktami spalania węgla i odpadów (plastik, papier)	potrzeba/sposób rozwiązania problemu obszar: środowiskowy Instalacje OZE w budynkach użyteczności publicznej i gospodarstwach domowych (kolektory słoneczne, fotowoltaika, pompy ciepła, małe wiatrak) Wymiana źródeł ciepła na ekologiczne w gospodarstwach. Modernizacja oświetlenia ulicznego. Zagrożenia dla ludzi i środowiska od „starego” azbestu
Zagrożenie katastrofą ekologiczną znaczących obszarów – susza hydrologiczna oraz wiosennymi powodziami (Hajnowka)	Budowa zbiorników małej retencji oraz modernizacja systemów nawadniających (na bazie istniejących systemów melioracyjnych)
Mieszkańcy osiedli mają problemy ze znalezieniem pracy i zaadaptowaniem się do nowych warunków. Zauważa się problem „biedy pokoleniowej” (po restrukturyzacji Chemicznej, Hamechu, POM-u i PGR-ów.	Infrastruktura społeczna i edukacyjna Kompleksowa rewitalizacja obszarów społecznych i infrastrukturalnych na obszarze LGD (po np.: Hamechu, Chemicznej, PGR-ach i POM-ie)
Niski poziom jakości życia mieszkańców - brak dostępu do infrastruktury rekreacyjnej i sportowej lub jej niska jakość.	Plac zabaw na osiedlach i przy świątyniach wiejskich, modernizacja boisk sportowych, stworzenie miejsc do wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców (budowa parku sportu, siłowni na świeżym powietrzu).
Niski poziom aktywności społecznej mieszkańców obszarów wiejskich - szczególnie osób starszych ze względu na brak lub utrudniony dostęp do infrastruktury społecznej.	Modernizacja, adaptacja i wyposażenie świetlic wiejskich. Adaptacja innych budynków do nowych funkcji
Brak odpowiedniej opieki przedszkolnej dla dzieci niepełnosprawnych oraz ze stwierdzonymi deficytami. Przedszkola nie dostosowane do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami. Brak pomocy dydaktycznych i wykwalifikowanej kadry do świadczenia specjalistycznej opieki.	Wsparcie dla przedszkoli w zakresie przystosowania istniejącej infrastruktury do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami, zakup niezbędnych pomocy do efektywniejszej nauki i funkcjonowania. Wsparcie dzieci ze stwierdzonymi deficytami, jak też dokształcanie nauczycieli pod kątem pracy z dziećmi z niepełnosprawnościami.
obszary gmin odwieczało mało turystów w porównaniu RPB gdyż na terenie tych gmin jest mało atrakcji turystycznych (przyrodniczo-kulturowych i innych) a istniejąca oferta jest zbyt uboga i mało różnicowana w infrastrukturę turystyczną.	infrastruktura turystyczna Stworzenie spójnego systemu informacji turystycznej całego obszaru LGD (utworzenie i wyposażenie lokalnych punktów informacji turystycznej tradycyjnej, www, mobilnej, wdrożenie i rozwój programu lojalnościowego)
Mieszkańcy osiedli mają problemy ze znalezieniem pracy i zaadaptowaniem się do nowych warunków.	Wyeksponowanie walorów przyrodniczo-kulturowych gmin, utworzenie atrakcji turystycznych (nowe szlaki turystyczne, ścieżki edukacyjne, parki linowe, wyciąg narciarski wodny, wieże widokowe, przystanie kajakowe, muzea, wypożyczalnie sprzętu turystycznego, mała infrastruktura turystyczna, itp.) oraz wykonanie oznakowania turystycznego obiektów i atrakcji

na otwarcie działalności gospodarczej, kompleksowe wsparcie w ramach Programów Aktywności Lokalnej, utworzenie KIS, CIS)	na otwarcie działalności gospodarczej, kompleksowe wsparcie w ramach Programów Aktywności Lokalnej, utworzenie KIS, CIS)
Gminy zamieszkują bardzo duży odsetek osób starszych, samotnych i niesamodzielnych. Zauważa się niewystarczający poziom pomocy od strony instytucji (GOPS) dla tych mieszkańców	Gminy zamieszkują bardzo duży odsetek osób starszych, samotnych i niesamodzielnych. Zauważa się niewystarczający poziom pomocy od strony instytucji (GOPS) dla tych mieszkańców
Niski poziom kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży w odniesieniu do dużych miast regionu. Niższe od miejskich wyniki egzaminów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych zlokalizowanych na obszarach wiejskich. Ograniczony dostęp do atrakcyjnych zajęć pozalekcyjnych ze względu na możliwości finansowe gminy i problemy z dowożeniem dzieci na zajęcia.	Niski poziom kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży w odniesieniu do dużych miast regionu. Niższe od miejskich wyniki egzaminów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych zlokalizowanych na obszarach wiejskich. Ograniczony dostęp do atrakcyjnych zajęć pozalekcyjnych ze względu na możliwości finansowe gminy i problemy z dowożeniem dzieci na zajęcia.
Wzrastająca dynamika starzenia się społeczności (27% zamieszkujących LGD to osoby starsze, wśród korzystających z pomocy społecznej 1/3 stanowią osoby starsze długotrwale chore i niepełnosprawne). Zauważa się niewystarczający dostęp do usług rehabilitacji i opiekuńczych	Wzrastająca dynamika starzenia się społeczności (27% zamieszkujących LGD to osoby starsze, wśród korzystających z pomocy społecznej 1/3 stanowią osoby starsze długotrwale chore i niepełnosprawne). Zauważa się niewystarczający dostęp do usług rehabilitacji i opiekuńczych
Problem dostępności do rehabilitacji i terapii dzieci i młodzieży niepełnosprawnej na terenie LGD	Problem dostępności do rehabilitacji i terapii dzieci i młodzieży niepełnosprawnej na terenie LGD
Brak podmiotów ekonomii społecznej na terenie działania LGD typu spółdzielnie socjalne, CIS, KIS, ZAZ	Brak podmiotów ekonomii społecznej na terenie działania LGD typu spółdzielnie socjalne, CIS, KIS, ZAZ
Emigracja młodego pokolenia/społeczności z obszaru LGD "PB"	Emigracja młodego pokolenia/społeczności z obszaru LGD "PB"
Mieszkańcy obszarów wiejskich, absolwenci szkół mają problemy ze znalezieniem pracy.	Mieszkańcy obszarów wiejskich, absolwenci szkół mają problemy ze znalezieniem pracy.
Niedostateczne wsparcie rodzin mających problemy opiekuńczo-wychowawcze skutkujące wyrośnięciem dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym	Niedostateczne wsparcie rodzin mających problemy opiekuńczo-wychowawcze skutkujące wyrośnięciem dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym
Niski poziom przedsiębiorczości na obszarze LGD (liczba firm na 1000 mieszkańców), brak miejsc pracy.	Niski poziom przedsiębiorczości na obszarze LGD (liczba firm na 1000 mieszkańców), brak miejsc pracy.
Brak lokalnych, tradycyjnych produktów spożywczych w ofercie handlowej mimo posiadania dużego potencjału kulinarnego regionu	Brak lokalnych, tradycyjnych produktów spożywczych w ofercie handlowej mimo posiadania dużego potencjału kulinarnego regionu
Niedostatecznie i nierównomiernie rozwinięta baza noclegowo-żywnościowa	Niedostatecznie i nierównomiernie rozwinięta baza noclegowo-żywnościowa
Zanikanie tradycji regionu (kulturowo-historycznych) ze względu na małe (nie emocjonalne) zaangażowanie młodego pokolenia w kulturowe tradycje. Nie są właściwie ukształtowane postawy patriotyczne młodego pokolenia.	Zanikanie tradycji regionu (kulturowo-historycznych) ze względu na małe (nie emocjonalne) zaangażowanie młodego pokolenia w kulturowe tradycje. Nie są właściwie ukształtowane postawy patriotyczne młodego pokolenia.
Budowa nowych obiektów noclegowo-restauracyjnych oraz modernizacja i doposażenie istniejących	Budowa nowych obiektów noclegowo-restauracyjnych oraz modernizacja i doposażenie istniejących
Realizacja projektów kulturowo-historycznych przy aktywnym udziale młodego pokolenia: imprezy kulturowo-historyczne, warsztaty historyczno-kulturowe, cyfrowe archiwum tradycji lokalnej: zdjęć, dokumentów, ksiąg metrykalnych, historii mówionej, lokalnej gwar, legend; przygotowanie wydawnictw, publikacji, wystaw itp., zachowanie starych cmentarzy	Realizacja projektów kulturowo-historycznych przy aktywnym udziale młodego pokolenia: imprezy kulturowo-historyczne, warsztaty historyczno-kulturowe, cyfrowe archiwum tradycji lokalnej: zdjęć, dokumentów, ksiąg metrykalnych, historii mówionej, lokalnej gwar, legend; przygotowanie wydawnictw, publikacji, wystaw itp., zachowanie starych cmentarzy

1. Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru.

1.1. Specyfikacja celów ogólnych, szczegółowych i przedsięwzięć.

W wyniku przeprowadzonej analizy określono wizję i misję LGD oraz wyznaczono do realizacji 3 cele ogólne wynikające z diagnozy obszaru, wyników analizy SWOT i konsultacji społecznych. Ponadto uwzględniono cele przypisane do RLKS na szczeblu województwa w programach operacyjnych (PROW i RPO). W procesie partycypacyjnym metodą hierarchizacji analizy SWOT wyznaczono te cechy, które mają największe znaczenie dla rozwoju całego obszaru objętego LSR, najmocniej wpływają na obszar i jego społeczność, stanowiąc podstawę do ustalania priorytetów rozwojowych i punkt wyjścia do definiowania celów rozwoju obszaru. Każdy z wyznaczonych celów ogólnych stanowi odpowiedź na określone wyzwania wynikające z analizy SWOT i zdefiniowanych przez mieszkańców najistotniejszych potrzeb.

WIZJA LGD

Obszary LGD „PB” niezwykle atrakcyjne turystycznie ze względu na unikatowe w skali kraju i UE, zasoby środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego oraz dobrze rozwiniętą infrastrukturę gospodarczą, społeczną, kulturalną, turystyczną i rekreacyjną służącą zarówno turystom, jak mieszkańcom. Spójne, aktywne społeczeństwo LGD „PB” zaangażowane w proces zrównoważonego rozwoju regionu.

MISJA LGD

Dążenie do zdynamiczowania rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów LGD „Puszcza Białowieska”, przy równoczesnym zachowaniu pełni bogactwa zasobów środowiskowych poprzez:

1. Aktywizowanie i integrację lokalnej społeczności wokół realizowanych celów LSR,
2. Systematyczną aktualizację i doskonalenie wytyczonych kierunków rozwoju regionu,
3. Inicjowanie/zacieśnianie współpracy między wszystkimi interesariuszami: podmiotami gospodarczymi, samorządami, organizacjami pozarządowymi, mieszkańcami regionu,
4. Niwelowanie różnic rozwojowych w sferze społecznej i gospodarczej obszaru oraz promowanie włączenia społecznego, walkę z ubóstwem i wszelką dyskryminacją”.

Przy ustalaniu celów, przedsięwzięć i operacji przeszliśmy następującą ścieżkę w planowaniu LSR (od ogółu do szczegółu): wnioski z analizy SWOT → wyodrębnienie specyficznych cech obszaru (wykorzystanie atutów) → identyfikacja głównych problemów → analiza ramowa celów RLKS → określenie celów ogólnych → określenie celów szczegółowych → przedsięwzięcia → operacje / wskaźniki.

Tabela 25. Specyfikacja celów i przedsięwzięć LSR

Cele główne	Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia
I. Poprawa jakości życia mieszkańców LGD	1. Aktywizacja i integracja społeczno-zawodowa mieszkańców 2. Zachowanie i rozwój infrastruktury społecznej i publicznej	Aktywne i zintegrowane społeczeństwo (Bądź aktywny bądź przedsiębiorczy) Zapewnienie warunków rozwoju sfery społecznej i publicznej
II. Zrównoważony rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD	1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarczego LGD 2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Bądź przedsiębiorczy (rozwoj lokalnej przedsiębiorczości poprzez tworzenie nowych firm i rozwój istniejących) Wzrost potencjału turystycznego LGD Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej
III. Rozwój potencjału LGD	3. Rozwój przedsiębiorczości i współpracy partnerskiej 1. Rozwój sfery społecznej 2. Zachowanie i promowanie po-	Zintegrowana i aktywna sfera społeczno-gospodarcza Pokonajmy bariery (usługi opiekuńcze, wsparcie rodzin, dysfunkcyjnych i młodzieży) Podwyższenie kompetencji społeczności oraz jej aktywizacja Dziedzictwo lokalne regionu PB znane i ce-

tencji kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD	nione (inicjatywy związane z zachowaniem dziedzictwa lokalnego kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru) LGD rozpoznawalne (działania promujące obszar LGD oraz dziedzictwo lokalne) Promowanie działań informacyjno - promocyjnych oraz edukacyjnych
3. Wzmocnienie kompetencji społecznych (wzmocnienie kapitału społecznego)	Dziedzictwo kulturowe LGD wsparciem potencjału turystycznego Dzieci i młodzież naszą przyszłością Współpraca krajowa i międzynarodowa

1.2. Opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru.

CEL OGÓLNY I - Poprawa jakości życia mieszkańców LGD

Cel ma zapobiegać długofalowym negatywnym trendom społecznym: wysokiemu stopniowi migracji ludzi młodych, depopulacji i bezrobocia.

Z analizy diagnozy obszaru oraz ocen mieszkańców LGD wynikających z przeprowadzonych badań wynika, iż jedną z głównych przyczyn wpływających na subiektywne odczucia dotyczące niskiego poziomu jakości życia mieszkańców obszaru LGD jest niezadawalający poziom zarobków mieszkańców LGD (który jest jednym z najniższych w kraju) połączony z ograniczonym dostępem do nowych miejsc pracy. Połączenie tego zjawiska z ukrytym bezrobociem oraz stosunkowo dużą liczbą osób młodych i 50+ pozostających za tymkiem pracy i brakiem podmiotów ekonomicznej, postrzeganej jako element gospodarki mogącej mieć istotny wpływ na poziom zatrudnienia osób o niskich kwalifikacjach nasila to negatywne zjawisko. Analizując w/w czynniki można wysunąć wniosek, iż tworzą one swoisty trzon czynników powodujących migrację młodych mieszkańców obszaru LGD, co już skutkuje bardzo wysokim poziomem depopulacji w większości gmin obszaru LGD.

Cel nastawiony jest przede wszystkim na niwelowanie słabych stron obszaru LGD PB wyróżnionych w analizie SWOT:

- dynamicznie postępujące, niekorzystne trendy demograficzne: ujemny przyrost naturalny, proces starzenia się społeczeństwa, migracja młodych, wykształconych i kreatywnych mieszkańców do dużych ośrodków miejskich.
- niski poziom lokalnej przedsiębiorczości.
- wysoki i wzrastający poziom bezrobocia, charakteryzujący się niekorzystną strukturą (także bezrobocie długotrwałe i ukryte).
- szerokie grono mieszkańców potrzebujących wsparcia społecznego, w tym osoby zależne i rodziny dysfunkcyjne.
- występujące obszary zdegradowania społecznego, szczególnie dotknięte problemem ubóstwa (między innymi: Kiszczule, Orla, Hajnowka, Czeremcha, Nowe Beresowo, Narewka).
- niedostateczne wsparcie aktywizacji zawodowej i integracji osób niepełnosprawnych, defaworyzowanych.
- występowanie obszarów o wysokim natężeniu problemów społeczno-gospodarczych, wymagających rewitalizacji (również w wymiarze fizycznym).

Animowanie własnego potencjału jest też formą odpowiedzi na zidentyfikowane zagrożenie:

- Małe zainteresowanie inwestorów zagranicznych i brak dopływu kapitału zewnętrznego (większa atrakcyjność innych części kraju)

Ponadto realizacją tego celu zakłada się podniesienie poziomu wzrostu współpracy partnerskiej między podmiotami obszaru LGD polegającego na realizacji projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez organizacje pozarządowe bądź partnerów społecznych.

I.1. Aktywizacja i integracja społeczno-zawodowa mieszkańców

W diagnozie obszaru wskazano na istnienie szeregu problemów społecznych dotyczących mieszkańców obszaru, szczególnie grup defaworyzowanych, osób bezrobotnych, biernych zawodowo i mieszkańców obszarów wymagających rewitalizacji. Analiza SWOT podkreśla negatywne trendy demograficzne, potrzeby wsparcia przedsiębiorczości i aktywizacji, niedostateczną jakość kapitału ludzkiego, niedoskonałe otoczenie instytucjonalne na rzecz integracji, niedostateczne wsparcie aktywizacji zawodowej i integracji osób niepełnosprawnych, defaworyzowanych, występujące obszary zdegradowania wymagające rewitalizacji. W badaniach społecznych oczekiwane jest zwiększenie zdolności zatrudnieniowej, zwłaszcza osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy i kompleksowe działania na rzecz integracji osób, rodzin, grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym z zastosowaniem instrumentów aktywnej integracji ukierunkowanych na aktywizację społeczno-zawodową mieszkańców obszaru LGD, w tym obszarów objętych rewitalizacją. Rozwiązanie powyższych problemów umożliwi realizacja przedsięwzięcia.

P 1.1.1. Aktywne i zintegrowane społeczeństwo [Bądź aktywny bądź przedsiębiorczy]

Wyzywaniem przed jakim stoi LGD "PB" jest eliminacja barier ograniczających aktywność społeczną i zawodową osób będących w niekorzystnej sytuacji. Skuteczność wsparcia uzależniona jest od włączenia obok aktywizacji zawodowej działań z zakresu aktywizacji społecznej. Przedsięwzięcie ma zniwelować zdiagnozowane w LSR problemy związane z migracją młodego pokolenia, niskim poziomem wykształcenia, niedopasowaniem kwalifikacji do oczekiwań pracodawców, niskim wsparciem aktywizacji zawodowej i integracji mieszkańców LGD, w tym osób niepełnosprawnych, defaworyzowanych, osób z obszarów zdegradowania społecznego.

1.2. Zachowanie i rozwój infrastruktury społecznej i publicznej

W diagnozie obszaru wskazano na istnienie szeregu problemów społecznych dotyczących mieszkańców obszaru, szczególnie grup defaworyzowanych i obszarów zdegradowanych wymagających kompleksowej rewitalizacji. Zmniejszenie ich natężenia będzie wymagało skierowania w te obszary działań przewidzianych dla EFS, do których w ramach działań EFRR niezbędnym będzie m.in. dostosowanie istniejącej infrastruktury społecznej/przedsiębiorczej do nowych funkcji lub też budowę nowych obiektów. Analiza SWOT wskazuje na: niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę opieki społecznej oraz niedostatek opieki pozainstytucjonalnej na rzecz osób zależnych/niesamodzielnych oraz niską jakość życia społecznego mieszkańców, zwłaszcza na wsi. Niedostaki w zakresie posiadanej infrastruktury społecznej i publicznej zostały też wskazane podczas przeprowadzonej diagnozy potrzeb mieszkańców obszaru LGD. Zauważono konieczność dostosowania istniejącej infrastruktury społecznej/przedsiębiorczej do nowych funkcji umożliwiających społeczeństwu m.in. realizację zadań integracyjnych, opiekuńczych i edukacyjnych. Wskazano też na występowanie i konieczność rewitalizacji obszarów społecznych i infrastrukturalnych.

P 1.2.1. Zapewnienie warunków rozwoju sfery społecznej i publicznej

W celu uzupełnienia działań skierowanych do grup defaworyzowanych w ramach interwencji EFS w opinii mieszkańców niezbędnym jest zapewnienie dla tych działań właściwych warunków infrastrukturalnych w zakresie szeroko rozumianej infrastruktury społecznej i publicznej:

- dostosowania i wykorzystania istniejącej infrastruktury m.in. świetlic/rezimy na kluby seniora lub dzienne domy pomocy z usługami dla osób starszych,
 - dostosowania innych obiektów budowlanych do świadczenia m.in. usług rehabilitacyjnych, opiekuńczych, dziennych domów pomocy, klubów seniora,
 - dostosowania infrastruktury służącej wsparciu osób niepełnosprawnych z przeznaczeniem na m.in. CIS/KIS, przedszkola,
 - budowa i rewitalizacja placów zabaw na osiedlach i przy świetlicach wiejskich, modernizacja boisk sportowych, stworzenie miejsc do wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców,
 - kompleksowa rewitalizacja przestrzeni społecznej i publicznej na obszarze LGD (m.in. Narewka, Hajnówka, Kleszczele, Hajnówka Jednostka Wojskowa).
 - modernizacja infrastruktury technicznej (oświetlenie, drogi lokalne)
- Po analizie złożeń do LGD fizek projektowych można założyć, iż bezpośrednim beneficjentem działania będą gminy miejskie i wiejskie, MOPS, GOPS, NGO oraz kościoły, a grupą docelową defaworyzowani mieszkańcy LGD. Zapewnienie właściwych warunków do realizacji zadań opieki społecznej leży w gestii lokalnych samorządów. W tym przypadku zapewnią one stabilne działania i posiadają odpowiedni potencjał w celu realizacji wysokonaktadowych inwestycji.

CEL OGÓLNY II - Zrównoważony rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD

Cel ma zapobiegać długofalowym negatywnym trendom gospodarczym: bezrobociu, niskiemu poziomowi rozwoju przedsiębiorczości, migracji wykształconych kadr, niskiemu stopniowi zróżnicowania gospodarki.

Cel stanowi odpowiedź w szczególności na następujące słabe strony zawarte w analizie SWOT:

- dynamiczne postępujące, niekorzystne trendy demograficzne: ujemny przyrost naturalny, proces starzenia się społeczeństwa, migracja młodych, wykształconych i kreatywnych mieszkańców do dużych ośrodków miejskich,
 - wysoki i wzrastający poziom bezrobocia, charakteryzujący się niekorzystną strukturą (także bezrobocie długotrwałe i ukryte),
 - niski poziom lokalnej przedsiębiorczości,
 - niewystarczająca dynamika rozwoju działalności w sferze przetwórstwa rolno-spożywczego i rolnictwa oferującego produkty spożywcze w formie sprzedaży bezpośredniej,
 - niedostateczny rozwój infrastruktury turystycznej i bazy paraturystycznej,
 - brak oferty zintegrowanych produktów turystycznych obszaru LGD.
- Poprzez stymulowanie własnego potencjału gospodarczego obszaru LGD PB, Cel II będzie ograniczał oddziaływanie zagrożenia zidentyfikowanego w SWOT:
- małe zainteresowanie inwestorów zagranicznych i brak dopływu kapitału zewnętrznego (większa atrakcyjność innych części kraju).

Mocne strony wyróżnione w SWOT, które umożliwią realizację celu, to te związane z wewnętrznym potencjałem (w tym m.in. przyrodniczym), który można wykorzystać gospodarczo:

- wysokiej jakości lokalne produkty spożywcze (np. przemysłu mączarskiego, mięsnego i piekarskiego),
- dynamiczny rozwój branży zielarskiej i pszczelarstwa,
- silne i nadal kulturowane dziedzictwo kulinarne Regionu Puszczy Białobłotowskiej,
- tradycje specjalizacji w przemyśle budowlanym, dzierwnym i spożywczym,
- wysoki potencjał dla rozwoju turystyki – walory dla turystyki przyrodniczej, aktywnej i etniczno-kulturowej,
- walory przyrodnicze na skalę światową: Puszcza Białobłotowska z rezerwatem biosfery, Białowiecki Park Narodowy, rezerwat pokazowy żubrów,
- dobrze rozwinięta baza hotelarsko-gastronomiczna w Białowieży, Bielsku i Narewce, Hajnówce,
- dobrze zorganizowana i rozwinięta sieć kwatier agroturystycznych (w obrębie Puszczy Białobłotowskiej),
- pozytywne postawy społeczne wynikające z tradycji – otwartość, gościnność i życzliwość (szczególnie ważne w kontekście możliwości rozwoju turystyki).

Drugi cel ogólny LSR nastawiony jest na wykorzystanie następujących szans:

- strategia rozwoju województwa nastawiona na wspieranie ważnych z punktu widzenia obszaru LGD dziedzin tematycznych, w tym środowiska i relacji zewnętrznych oraz działań innowacyjnych bazujących na lokalnych potencjałach,
- obszar Metropolitalny Warszawy oraz Białystok jako rynki zbytu dla produktów lokalnych i usług z obszaru LGD,
- wzrost zainteresowania turystyką aktywną, kulturową, przyrodniczą oraz rehabilitacyjno-leczniczą wśród turystów krajowych i zagranicznych
- przygraniczne położenie i bliskość lokalizacja przejść granicznych (dostęp do rynków wschodnich i możliwość czerpania korzyści z ruchu przygranicznego),
- rosnąca moda na żywność naturalną, „ekologiczną” i niskoprzetworzoną,
- rosnące znaczenie Rowerowego Szlaku Połsi Wschodniej i potencjał Podlaskiego Szlaku Bociamięgo.

Z diagnozy obszaru oraz oceny mieszkańców LGD wynikającej z przeprowadzonych badań²³ jedną z głównych słabych stron gospodarki obszaru jest niski poziom rozwoju przedsiębiorczości wśród mieszkańców, ich niewielka kreatywność oraz skoncentrowanie na prostych usługach turystycznych. Na te ograniczenia lokalnej gospodarki obszaru nakłada się brak działań ukierunkowanych na pobudzenie przedsiębiorczości w oparciu o współpracę różnych instytucji, słaba współpraca między sektorem gospodarczym i publicznym oraz brak spotywnych działań skupionych na wykorzystaniu posiadanych zasobów. Tworzenie i rozwój lokalnych przedsię-

²³ <http://lgd-puszcza-bialoblotska.pl/>

biostw w oparciu o lokalne zasoby i mocne strony (rozpoznawalna i znana marka turystyczna Puszczy Białowieskiej wraz z Białowieskim Rezerwatem Biosfery i Parkiem Narodowym, walory dla turystyki przyrodniczej, aktywnej i etniczno-kulturowej, wysokiej jakości lokalne produkty spożywcze i dobrze rozbudowana baza noclegowo-gastronomiczna) z poszanowaniem walorów środowiska naturalnego wymaga zintegrowanego podejścia, wspierania innowacji, wspólnych działań w zakresie organizacji rynków zbytu i promocji. Postępującej przemiany strukturalnej w rolnictwie w coraz większym zakresie zmieniają profil gospodarczy wsi i wymuszają na mieszkańcach przechodzenie do zajęć pozarolniczych. W tym zakresie dla mieszkańców obszarów wiejskich, szczególnie młodych, należy stworzyć szanse dla rozwoju działalności nierolniczych bazujących na posiadanych zasobach środowiska oraz rozwoju różnych form „pozaszronowej” turystyki i rekreacji innowacyjnie wykorzystujących posiadane walory naturalne i kulturowe.

II.1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarczego LGD

Analiza SWOT wskazuje, iż lokalna przedsiębiorczość jest słabo rozwinięta. Konieczne jest zatem rozwijanie kreatywności i przedsiębiorczości, wspieranie młodych ludzi we wczesnych fazach aktywności na rynku pracy, inicjowanie oraz wdrażanie kompleksowych rozwiązań w tym zakresie (szkolenia). Konieczne jest indywidualne (finansowe) wsparcie wybranych kierunków działalności dla nowych i funkcjonujących firm ukierunkowane na tworzenie całorocznych miejsc pracy oraz wdrażanie innowacji.

Powyszy cel stanowi odpowiedź na następujące słabe strony zawarte w analizie SWOT:

- wysoki i wzrastający poziom bezrobocia, charakteryzujący się niekorzystną strukturą (także bezrobocie długotrwałe i ukryte)
- niski poziom lokalnej przedsiębiorczości.
- niskie zasoby środków własnych na inwestycje gospodarcze przedsiębiorstw i niewielka aktywność w pozyskiwaniu zewnętrznego wsparcia.

W wyniku konsultacji określone zostały lokalne problemy, wśród których znalazły się między innymi: niski poziom przedsiębiorczości na obszarze LGD (liczba małych firm na 1000 mieszkańców), brak miejsc pracy, brak lokalnych, niedostatecznie i nierównomiernie rozwinięta baza noclegowo-żywnościowa. Cel ma wspierać powstawanie nowych miejsc pracy, gwałtowny rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia jest jedną z form skutecznego przeciwdziałania bezrobociu, a także stymulowania rozwoju ekonomicznego i społecznego.

P II.1.1. **Bądź przedsiębiorczy** (rozwoj przedsiębiorczości poprzez tworzenie nowych firm i rozwój istniejących) Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zgłaszane przez mieszkańców problemy dotyczące niskiego poziomu przedsiębiorczości na obszarze LGD oraz braku miejsc pracy.

Działania ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości oraz tworzenie miejsc pracy w szczególności dla osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy przyczynią się do powstania nowych przedsiębiorstw, nowych miejsc pracy, a w konsekwencji do zwiększenia liczby osób zatrudnionych. W tym przedsięwzięciu planowana jest realizacja operacji mających charakter innowacyjny. Operacje w tym zakresie będą realizowane w formie tworzenia inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów rolnych będących przedsiębiorstwami spożywczymi.

II.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

Obszar LGD w znacznej części jest obszarem atrakcyjnym turystycznie, charakteryzującym się dość dużym sezonowym natężeniem ruchu turystycznego i nierównomiernie rozwiniętą monotematyczną bazą turystyczną. Analiza SWOT wskazuje na niedostateczny poziom rozwoju infrastruktury turystycznej i bazy paraturystycznej szczególnie poza obszarem Puszczy Białowieskiej oraz brak oferty zintegrowanych produktów turystycznych obszaru LGD. Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna jest podstawą do kreowania nowych produktów turystycznych, szczególnie siewcowania usług. Realizacja celu będzie wspierać powstawanie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, w tym zbiorników małej retencji, kanalizującej ruch na obszarach cennych przyrodniczo oraz wpływającej na rozśrodkowanie ruchu turystycznego poza obręb Puszczy Białowieskiej. Analiza zidentyfikowanych problemów mieszkańców LGD wskazuje na konieczność wyeksponowania atrakcyjnych walorów przyrodniczo-kulturowych obszaru.

P II.2.1. Wzrost potencjału turystycznego LGD.

Przedsięwzięcie będzie polegało na wsparciu inicjatyw w zakresie budowy infrastruktury kanalizującej ruch turystyczny m.in. na obszarach cennych przyrodniczo (np.: szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych), centrów edukacji ekologicznej oraz budowy zbiorników małej retencji zapobiegających powodziom i zanikaniu śliskich rzadkich gatunków. Realizacji przedsięwzięcia w takiej formie uzasadniają inicjatywy mieszkańców wyrażone w formie fiszek projektowych. Przedsięwzięcie zrealizowane w tej formie pozwoli na ochronę cennych obszarów zagrożonych degradacją oraz w znaczący sposób wpłynie na podwyższenie atrakcyjności turystycznej obszaru poprzez powstanie nowej infrastruktury turystycznej. Wnioski z przeprowadzonych badań społecznych w tym zakresie sugerują że: „aspektem wymagającym najpilniejszych interwencji w obszarze

ochrony środowiska są działania związane z rozwojem infrastruktury turystycznej poza obszarem Puszczy Białowieskiej (rozsądkowanie ruchu turystycznego i odciążenie obszarów cennych przyrodniczo od nadmiernej eksploatacji turystycznej) 99,4%”.

P II.2.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

Inicjatywy mieszkańców wyrażone w formie wskazują na duże zapotrzebowanie dotyczące budowy lub przebudowy infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. Obszar LGD jest obszarem atrakcyjnym turystycznym, jednakże wciąż niedostatek jest miejsc, gdzie turyści przebywający w regionie oraz lokalni mieszkańcy mogliby aktywnie spędzać czas. Niniejsze przedsięwzięcie pozwoli na równomierny rozwój infrastruktury na całym obszarze LGD, nie tylko w rejonie Puszczy Białowieskiej.

II.3. Rozwój przedsiębiorczości i współpracy partnerskiej

Złożone otoczenie współczesnej rzeczywistości biznesowej wymusza na przedsiębiorstwach nie tylko umiejętne konkurowanie, ale również współpracę. Współpraca daje podmiotom wiele korzyści. Dzięki niej zwiększa się konkurencyjność przedsiębiorstw, które mogą osiągnąć znacznie korzystniej w krótszym czasie. Powyszy cel stanowi odpowiedź na następującą słabą stronę zawartą w analizie SWOT: brak oferty zintegrowanych produktów turystycznych obszaru LGD. Obecna oferta turystyczna obszaru LGD oparta jest na pojedynczych usługach, brakuje spójnych działań bazujących na posiadanych zasobach, ukierunkowanych na stymulowanie przedsiębiorczości poprzez współpracę różnych podmiotów. Dzięki współpracy między podmiotami branży turystycznej możliwe będzie stworzenie kompleksowych produktów turystycznych, które dadzą wartość do walorów turystycznych oraz usług świadczonych w regionie, poprzez ich zintegrowanie, wyeksponowanie wartości dla klienta i lepszą ich sprzedaż (m.in. poprzez możliwość zbudowania marki).

P II.3.1. Zintegrowana i aktywna sfera społeczno-gospodarcza

Niniejsze przedsięwzięcie ma za zadanie rozwój przedsiębiorczości poprzez współpracę podmiotów gospodarczych, jaka pozwoli na stworzenie kompleksowych produktów turystycznych, które wzmacnią potencjał turystyczny regionu. Inicjatywy mieszkańców wyrażone w formie fiszek projektowych wskazują na potrzebę projektów realizowanych w partnerstwie, szczególnie, szczególnie w zakresie świadczenia usług turystycznych.

CEL OGÓLNY III - Rozwój potencjału LGD

Cel ma zapobiegać długofalowym negatywnym trendom gospodarczym: bezrobociu, niskiemu poziomowi rozwoju przedsiębiorczości, migracji wykształconych kadr, zróżnicowaniu gospodarki.

Potencjał LGD skupia się w trzech podstawowych obszarach: kapitale ludzkim mieszkańców LGD, kapitale społecznym oraz zasobach naturalnych środowiska. Właściwe wykorzystanie proporcji posiadanych zasobów oraz ich umiejętne wykorzystanie jest kluczowym elementem zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego²⁴ obszaru LGD. Diagnoza obszaru LGD wskazuje na niedostateczną jakość kapitału ludzkiego, a szczególnie ogólnie niski poziom wykształcenia, niedopasowanie kwalifikacji do oczekiwań pracodawców oraz niski poziom przedsiębiorczości rozumianej jako ukształtowana cecha osobowości człowieka. W ujęciu statystycznym potencjał kapitału społecznego wygląda imponująco – na obszarze LGD jest zarejestrowanych 220 organizacji pozarządowych. Dokonana analiza ich aktywności ukazuje jasność tego zjawiska – rzeczywistą aktywność wykazuje tylko 83 organizacji. W opinii badanych słabą stroną tego obszaru jest: niedostatek współpracy samorządów i liderów różnych środowisk w celu wypracowania spójnej wizji rozwoju regionu jako całości, brak wspólnej wizji rozwoju w obszarze turystyki, występowanie obszarów o wysokim natężeniu problemów społeczno-gospodarczych, brak oferty zintegrowanych produktów turystycznych obszaru LGD w kontekście braku zaufania do współpracy międzyludzkąj

Zasoby naturalne obszaru LGD są istotnym czynnikiem stymulującym rozwój obszaru, szczególnie w sferze turystyki. Największy wpływ mają walory przyrodnicze oraz dziedzictwo kulturowe regionu. O ile zasoby przyrodnicze są zachowane w bardzo dobrym stanie, to liczne obiekty zabytków nieruchomych w opinii badanych mieszkańców wymagają nakładów finansowych pozwalających na zachowanie ich w należytym stanie. Trzeci cel ogólny LSR PB jest odpowiedzią na następujące słabe strony zidentyfikowane w analizie SWOT:

- dynamiczne postępujące, niekorzystne trendy demograficzne: ujemny przyrost naturalny, proces starzenia się społeczeństwa, migracja młodych, wykształconych i kreatywnych mieszkańców do dużych ośrodków miejskich

²⁴ G. Zablocki, Rozwój zrównoważony: idee, efekty, kontrowersje, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002, s. 68
Strona 60 z 117

je w otoczeniu. W wyniku tych działań powstana nowa stowarzyszenie, grupy osób działających lokalnie, mające wspólne cele, nastąpi rozwój strefy gospodarczej, utworzą się nowe miejsca pracy, poprawi się jakość życia mieszkańców.

III.2. Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD

Obszar LGD posiada znaczne zasoby dziedzictwa historycznego i kulturowego które odgrywa dużą rolę w umacnianiu lokalnej tożsamości. Należy dołożyć starań w celu jego zachowania następnym pokoleniom oraz skupić się na jego potencjale, który może zostać wykorzystany dla przyszłego rozwoju. Obiekty dziedzictwa wzbogacają atrakcyjność turystyczną regionu i zwiększają konkurencyjność obszaru. Są najbardziej popularnym narzędziem stymulującym rozwój lokalny, szczególnie w turystyce. Obszar objęty LSR jest regionem atrakcyjnym turystycznie, nie tylko z kulturowego punktu widzenia, ale głównie z przyrodniczego, dlatego też mogą podjąć działania mających na celu szerokie promowanie jego potencjału.

Powyszy cel stanowi odpowiedź na słabą stronę zawartą w analizie SWOT, jaką jest: zanikanie tradycji regionu ze względu na niski poziom zaangażowania młodego pokolenia w kulturowanie lokalnych tradycji.

Podczas konsultacji społecznych zostały zidentyfikowane lokalne problemy: zagrożenie utratą dziedzictwa kulturowego ze względu na pogarszanie się stanu technicznego zabytków sakralnych, a tym samym zmniejszenie się atrakcyjności turystycznej regionu, zanikanie lokalnych tradycji, kultury, obrzędów i produktów lokalnych, mało atrakcyjne i niedopasowane obiekty muzealne i izby tradycji lokalnych, które stanowią za wyjątkiem części oferty turystycznej regionu, słabe wypracowanie istniejących atrakcji turystycznych.

Powyszy cel ma za zadanie wsparcie zachowania dziedzictwa lokalnego (materiałnego i niemateriałnego) oraz promowanie potencjału kulturowo przyrodniczego obszaru.

P III.2.1. Dziedzictwo lokalne regionu PB znane i cenione (inicjatywy związane z zachowaniem dziedzictwa lokalnego kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru)
Inicjatywy mieszkańców wyrażone w formie fiszek projektowych wskazały duże zapotrzebowanie na realizację różnorodnych działań związanych z zachowaniem dziedzictwa lokalnego oraz promocją obszaru. Wynioski z przeprowadzonych badań wskazują, że: badania kładą mocny nacisk na większe wykorzystanie dziedzictwa kulturowo-historycznego regionu w promocji regionu i turystyce (51,5%), dużym problemem jest zachowanie zabytków i tradycji kulturowych regionu (54,3%).

Działania przewidziane do realizacji w ramach danego przedsięwzięcia przyczynią się do kultywowania tradycji i obrzędów, zachowania i utrwalenia dziedzictwa niemateriałnego oraz do szerszego wypracowania obszaru LGD, co przyczyni się do wzrostu ruchu turystycznego w regionie.

P III.2.2. LGD rozpoznawalne

Region Puszcz Białowieskiej jest jednym najcenniejszych i najbardziej znanych obszarów przyrodniczych w Europie, przez co jest chętnie odwiedzany przez turystów z kraju i zagranicy. Brak rozwiniętej oferty turystycznej rozciągającej w czasie, niedostatecznej promocji regionu skutkuje stosunkowo niewielkim ruchem turystycznym, głównie koncentrującym się w sezonie wiosenno-letnim. W trakcie spotkań konsultacyjnych zgłoszono potrzebę promocji obszaru, działań LGD oraz dziedzictwa lokalnego, w celu zwiększenia atrakcyjności i rozpoznawalności regionu obszaru LGD, oraz w celu wzrostu wpływów z turystyki, które przekładają się na tworzenie miejsc pracy. W związku z tym coraz większy nacisk kładzie się na promocję turystyczną.

Przedsięwzięcie przyczyni się do wzrostu zainteresowania regionem, zwiększenia oferty turystycznej, rozwoju imprez towarzyszących oraz skutecznej promocji regionu.

P III.2.3. Dziedzictwo kulturowe LGD wsparciem potencjału turystycznego.

Jednym z nierozerwalnych elementów oferty turystycznej regionu jest bogate dziedzictwo kulturowe Regionu Puszcz Białowieskiej wyrażające się specyficznymi cechami wielokulturowości. Jednym z jego istotnych elementów stanowiących o atrakcyjności turystycznej obszaru są zabytki dziedzictwa kultury materialnej oraz obiekty kultury służące zachowaniu dziedzictwa niemateriałnego. Z analizy przeprowadzonych badań własnych wynika, iż należy „położyć większy nacisk na wykorzystanie dziedzictwa kulturowo-historycznego regionu w promocji regionu i turystyce oraz podjąć działania związane z zachowaniem zabytków i tradycji kulturowych”. Wsparcie należy skierować do właścicieli obiektów kultury materialnej i do instytucji kultury zachowujących dziedzictwo niemateriałne. Diagnoza lokalnych potrzeb oraz ilość złożonych fiszek projektowych dotyczących w/w zakresu wskazuje, iż w pierwszej kolejności należy zachować wartości dziedzictwa niemateriałnego, które zanikają wraz ze starszym pokoleniem. Następnym priorytetem jest zachowanie dziedzictwa kultury materialnej, szczególnie tego które stanowi element atrakcyjności turystycznej obszaru.

– szerokie grono mieszkańców potrzebujących wsparcia społecznego, w tym osoby zależne i rodziny dysfunkcyjne.

– defaworyzowanych i niepełnosprawnych.

– defaworyzowanych i niepełnosprawnych.

– wymagająca modernizacji baza szkolnictwa ogólnokształcącego i zawodowego

– niedostateczna jakość kapitału ludzkiego (niski poziom wykształcenia, niedopasowanie kwalifikacji do oczekiwań pracodawców).

– niska jakość infrastruktury społecznej, niedopasowane obiekty kultury wpływające na niską jakość życia społecznego mieszkańców, zwłaszcza na wsi

– zły stan obiektów zabytkowych lokalnego dziedzictwa kulturowego

– zanikanie tradycji regionu ze względu na niski poziom zaangażowania młodego pokolenia w kultywowanie lokalnych tradycji.

Zakres przedsięwzięć realizujących trzeci cel ogólny będzie wykorzystywał i wzmacniał przede wszystkim następujące mocne strony:

– Zachowanie trwałych walorów wielokulturowości (układy architektoniczne wsi, pol, architektura, itp.).

– Aktywność społeczna, przejawiająca się m.in. działalnością organizacji pozarządowych oraz inicjatywami na rzecz zachowania walorów przyrodniczych.

– Aktywność podmiotów działających na rzecz osób defaworyzowanych (szczególnie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego, WZ, DPS, PCPR i MOPS)

III.1.1. Rozwój sfery społecznej

Budowanie kapitału społecznego, a poprzez to pobudzenie zaangażowania społeczności lokalnej w rozwój obszaru umożliwi pełne wykorzystanie potencjału oraz będzie mechanizmem przeciwdziałającym wykluczeniu społecznemu. Brak działań aktywizacyjnych stanowi jeden z głównych problemów generujących patologię społeczne wśród dzieci i młodzieży, a wśród osób starszych i niepełnosprawnych potęguje bierność i wycofywanie się z życia społecznego. Nisze wyniki egzaminów uczniów szkół podstawowych i gimnazjów od wyników osiągniętych w ośrodkach wskazują na konieczność podjęcia interwencji w tym obszarze w postaci dodatkowych zajęć podnoszących kluczowe kompetencje uczniów. Dlatego niezbędne jest podnoszenie doświadczeń i jakości oferty usług dla tych grup, w szczególności opiekuńczo-edukacyjnych oraz poszukiwanie działań łączących pokolenia w innowacyjnej formule z wykorzystaniem ich wiedzy i doświadczeń. Na obszarze LGD „PB” mocno odczuwalne są konsekwencje jednego z najwyższych w kraju wskaźnika depopulacji. Zmiany te nasilają negatywne zjawiska społeczne takie jak emigracja zarobkowa, ubóstwo i bezrobocie. Prowadzi to w efekcie do dezintegracji społecznej i zachwiania poprawnego działania struktur społecznych (zauważalna niska aktywność społeczna mieszkańców obszarów wiejskich). Analiza obszaru oraz badania przeprowadzone wśród mieszkańców wskazały szczególnie mocno na konieczność pobudzenia lokalnej aktywności, w oparciu o organizację opieki nad osobami starszymi w domu – opiekuńczo-środkowe, opiekuńczo-rodziny – 41,82%, wsparcie dzieci w rodzinach ubogich i dysfunkcyjnych np. zajęcia w świetlicy, pomoc w odrabianiu lekcji, obiady w szkole – 38,18%

P III.1.1.1. Pokonajmy bariery (usługi opiekuńcze, wsparcie rodzin dysfunkcyjnych oraz dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem).

Z przeprowadzonych konsultacji społecznych wynika, iż dużym problemem społecznym jest niewystarczający dostęp do usług społecznych: środowiskowych, opiekuńczych i specjalistycznych oraz usług wsparcia rodzin przeżyających trudności opiekuńczo-wychowawcze. Dostęp do nich jest szczególnie utrudniony dla mieszkańców terenów peryferyjnych. W związku z powyższym należy dążyć do ułatwienia dostępu do niedrogich, twórczych oraz wysokiej jakości usług społecznych świadczonych w lokalnej społeczności.

P III.1.2. Podwyższenie kompetencji społeczności oraz jej aktywizacja

Problemem społecznym na obszarze LGD „PB” zgłoszonym w trakcie konsultacji społecznych jest niski poziom integracji oraz aktywizacji społecznej potrzeba podniesienia kompetencji/kwalifikacji mieszkańców. Doświadczenia zdobyte podczas realizacji PROW 2007-2013 pokazują, że potrzebna jest dalsza aktywizacja mieszkańców ze względu na rozwój obszaru LGD. Aktywne społeczeństwo łatwiej rozwiązuje problemy życia codziennego, tacy mieszkańcy chętniej przysięgają się w organizacjach. Zintegrowane społeczeństwo ma większą świadomość lokalną – kultywuje tradycje, obrzędy. Podniesienie kwalifikacji mieszkańców przyczyni się do poprawy jakości ich życia, poszerzy horyzonty, a zarazem zwiększy ich atrakcyjność na rynku pracy jak również zmotywuje do samodzielnego prowadzenia działalności gospodarczej.

Głównym założeniem tego przedsięwzięcia jest pobudzenie działań na rzecz lokalnych społeczności. W społecznościach lokalnych drzemie ogromny potencjał, potrzebny jest tylko animator (lider), którego częścią braku-

III.3. Wzmocnienie kompetencji społecznych (wzmocnienie kapitału społecznego)
W społeczeństwie edukację uważa się za jeden z podstawowych czynników decydujących o rozwoju ekonomicznym i społecznym obszaru. W związku z tym podwyższenie standardów kształcenia i stworzenie dogodnych warunków nauczania zalicza się do najważniejszych priorytetów polityki edukacyjnej. Stawiając na rozwój kompetencji dzieci i młodzieży stawiamy tym samym na rozwój obszaru w przyszłości. Cel stanowi w szczególności odpowiedź na słabe strony w analizie SWOT: wymagająca modernizacji baza szkolnictwa ogólnokształcącego (przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja) i zawodowego, niedostateczna jakość kapitału ludzkiego (niski poziom wykształcenia, niedopasowanie kwalifikacji do oczekiwań pracodawców).

P III.3.1. Dzieci i młodzież naszej przyszłości

Przedsięwzięcie stanowi odpowiedź na wyzwania zidentyfikowane na obszarze LGD w płaszczyźnie edukacji na poziomie przedszkolnym, podstawowym oraz gimnazjalnym. Jednym ze zidentyfikowanych problemów podczas przeprowadzonych badań była konieczność wsparcia przedszkoli pod kątem dostosowywania ich do potrzeb dzieci niepełnosprawnych oraz rozszerzenia ofert dla dzieci uczęszczających do tych przedszkoli. Drogim kluczowym problemem w tym obszarze było wsparcie kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjalnych dodatkową ofertą uatrakcyjniającą dotychczasowe kształcenie. Przedsięwzięcie ma zniwelować zidentyfikowane potrzeby poprzez m.in. organizację dodatkowych zajęć dla dzieci, podnoszenie kompetencji nauczycieli i zakup niezbędnych pomocy naukowych.

P III.3.2. Współpraca krajowa i międzynarodowa

Przedsięwzięcie stanowi odpowiedź na wyzwania zidentyfikowane w obszarze społecznym i gospodarczym. Analiza SWOT w słabych stronach wskazuje na „niedostateczną jakość kapitału ludzkiego” oraz „brak oferty zintegrowanych produktów turystycznych obszaru LGD i niedostateczny rozwój infrastruktury turystycznej i bazy para turystycznej”. Mając na uwadze mocne strony SWOT w sferze turystyki „rozpoznawalna i znana marka turystyczna Puszczy Białowieskiej wraz z Białowieskim Rezerwatem Biosfery i Parkiem Narodowym i wysoki potencjał dla rozwoju turystyki – walory dla turystyki przyrodniczej, aktywnej i etniczno-kulturowej” można stwierdzić iż planowane przedsięwzięcie polegające na przygotowaniu i realizacji krajowego projektu współpracy poprzez utworzenie innowacyjnego szlaku samochodowo-motocyklowego przebiegającego przez miejscowości leżące na obszarze LGD „Tygiel Doliny Bugu” i LGD „Puszcza Białowieska” w których są zlokalizowane cenne obiekty kultury sakralnej częściowo zniweluje wskazane słabe strony. Zadanie będzie polegało na przygotowaniu i realizacji projektu współpracy w zakresie opracowania koncepcji szlaku, wyznakowania szlaku oraz budowie niezbędnej małej infrastruktury turystycznej.

Drugim zadaniem w ramach tego przedsięwzięcia będzie przygotowanie i realizacja międzynarodowego projektu współpracy z francuską Grupa d'Action Locale BRUCHE MOSSIG PIEMONT z Alacji. Realizacja projektu współpracy ma zniwelować słabe strony w zakresie kapitału społecznego i dziedzictwa lokalnego (zaangażowanie młodego pokolenia w kultywowanie tradycji). Zadanie będzie polegało na włączeniu młodzieży obu krajów do wspólnych działań związanych z zachowaniem dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego, podnoszeniu kompetencji osób zaangażowanych w tworzenie wspólnych zintegrowanych produktów turystycznych oraz działaniach związanych z zachowaniem architektury drewnianej.

Realizacja LSR planowana jest w ramach PROW i RPO Województwa Podlaskiego. Cele ogólne i szczegółowe są zgodne z celami w/w programów i realizują wskaźniki produktu i rezultatu przypisane do wskazanych programów w zakresie celów ogólnych i tematycznych (tabela nr 26)

2. Wykazanie zgodności celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR

Cele główne	Cele szczegółowe LSR	Źródła finansowania	
		EF5 (w ramach RPOWP 2014-2020)	EFRR (w ramach RPOWP 2014-2020)
I. Poprawa jakości życia mieszkańców LGD	1. Aktywizacja i integracja społeczno-zawodowa mieszkańców publicznej	EF5 (w ramach RPOWP 2014-2020)	EFRR (w ramach RPOWP 2014-2020)
		EFRR (w ramach RPOWP 2014-2020)	EFRR (w ramach RPOWP 2014-2020)
II. Zrównoważony rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD	1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarczego LGD	EFRR (w ramach RPOWP 2014-2020)	EFRR (w ramach RPOWP 2014-2020)
		EFRR (w ramach RPOWP 2014-2020)	EFRR (w ramach RPOWP 2014-2020)

Tabela 26. Zgodności celów z celami programów i podziałem na źródła finansowania

4. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RUKS, o także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem:

1.1.1. Aktywne i zintegrowane społeczeństwa (bądź aktywny bądź przedsiębiorczy)

Działania do realizacji:

1. Programy podnoszące aktywność i mobilność zawodową oraz zdolności do zatrudnienia grupy osób biernych zawodowo
 2. Bezwrotne wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej
 3. Programy aktywności lokalnej
 4. Usługi reintegracji społeczno-zawodowej skierowanej do osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym świadczone przez CIS, KIS
- Beneficjenci:** podmioty z obszaru realizacji LSR lub realizujące projekty na obszarze LSR z wyłączeniem osób fizycznych (szczegółowo określone w każdym ogłoszeniu o naborze wniosków) **Szczególnie premiowane będą projekty realizowane w pełni lub częściowo przez organizacje pozarządowe bądź partnerów społecznych.**
Maksymalny poziom dofinansowania: 95% wartości projektu, 5% wkład własny beneficjenta
Sposób realizacji: działania 1.2, 3, 4 - tryb konkursowy.

W okresie realizacji LSR LGD planuje ogłaszać kilka konkursów w zakresie powyższych typów działań. W pierwszej kolejności zostaną ogłoszone konkursy skierowane do wszystkich grup docelowych, natomiast po uchwaleniu przez gminy i miasto planów rewitalizacji zostaną ogłoszone konkursy gdzie premiowane będą projekty ukierunkowane na wsparcie osób/grup zamieszkujących obszary objęte rewitalizacją oraz projekty zintegrowane z EFRR.

Uzasadnienie: przedsięwzięcie jest odpowiedzią na ukazane problemy w diagnozie i SWOT zwłaszcza w kontekście długotrwałe utrzymującego się poziomu bezrobocia i wysokiego odsetka osób korzystających z pomocy społecznej. Zatrudnienie jest najskuteczniejszą formą walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, dlatego działania zwiększające szansę uzyskania zatrudnienia, połączone z działaniami na rzecz włączenia społecznego są głównym kierunkiem interwencji w ramach przedsięwzięcia. Efektem realizowanych działań będzie podniesienie zdolności do zatrudnienia wspieranych osób. Działania podejmowane wobec osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym przyczynią się natomiast do ich usamodzielnienia, zmniejszenia zależności od instytucji pomocowych, a w rezultacie zwiększą szansę na zatrudnienie i trwale utrzymanie się na rynku pracy. Dodatkowo przedsięwzięcie pozwoli na poprawę jakości życia mieszkańców obszarów objętych rewitalizacją.

1.2.1. Zapewnienie warunków rozwoju sfery społecznej i publicznej

Działania do realizacji:

- inwestycje polegające m.in. na budowie, rozbudowie, przebudowie, remoncie i modernizacji istniejących obiektów budowlanych przystosowanych je do pełnienia funkcji obiektów infrastruktury społecznej/przedszkolnej. W wyniku realizacji przedsięwzięcia zostaną osiągnięte następujące wskaźniki produktu: liczba wybudowanych/przebudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno-zawodowej – 2 szt.; liczba wspartej infrastruktury społecznej umożliwiającej realizację usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej²⁵ 4 szt.; liczba wsparzonych obiektów infrastruktury przedszkolnej – 1 szt.; liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami – 7 szt.; liczba wsparzonych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach –10 szt.; powierzchnia rewitalizowanych obszarów – 2,55 ha.

- inwestycje w infrastrukturę publiczną (techniczną: drogi, oświetlenie) W wyniku realizacji przedsięwzięcia zostaną osiągnięte następujące wskaźniki produktu: liczba nowych/zmodernizowanych punktów w oświetleniu ulicznym – 2370 szt.; całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg - 0,2 km.

Beneficjenci: jednostki sektora finansów publicznych, NGO, przedsiębiorcy. **Szczególnie premiowane będą projekty realizowane w pełni lub częściowo przez organizacje pozarządowe bądź partnerów społecznych.**
Maksymalny poziom dofinansowania: - 85% kosztów kwalifikowanych, 95% w przypadku projektów rewitalizacyjnych.

Sposób realizacji: konkurs

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie ma zniwelować zdiagnozowane w LSR problemy związane z brakiem infrastruktury społecznej/przedszkolnej umożliwiającej prowadzenie działań m. in. z zakresu aktywizacji i integracji społecznej, poprawić stan infrastruktury publicznej (drogi, energooszczędne oświetlenie) wpływając bezpośrednio

²⁵ Opis wskaźnika własnego: przez wsparcie infrastruktury społecznej rozumie się inwestycje polegających w szczególności na: adaptacji, remoncie lub przebudowie lokalu lub budynku; budowie, rozbudowie lub nadbudowie budynku.

Powyższa tabela (nr 26) przedstawia cele ogólne i szczegółowe LSR „P” z podziałem na źródła finansowania i poszczególne funduszy.

3: Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania			
III. Rozwój potencjału LGD	3. Rozwój przedsiębiorczości i współpracy partnerskiej	EFRR (w ramach PROW 2014-2020)	wspieranie współpracy między podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą.
		EFRR (w ramach PROW 2014-2020)	Zgodność z celami priorytetowymi poprzez premie-wanie operacji innowacyjnych oraz wpływających na poprawę stanu środowiska naturalnego lub klimatu obszaru LSR.
	2. Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD	EFRR (w ramach PROW 2014-2020)	W zakresie celu szczegółowego nr 3 poprzez: cel w realizacji lokalnych strategii rozwoju
		EFRR (w ramach PROW 2014-2020)	W zakresie celu szczegółowego nr 3 poprzez: cel w realizacji lokalnych strategii rozwoju
	1. Rozwój sfery społecznej	EFRR (w ramach PROW 2014-2020)	W zakresie celu szczegółowego nr 2 poprzez: za-chowanie dziedzictwa lokalnego i promowanie
		EFRR (w ramach PROW 2014-2020)	W zakresie celu szczegółowego nr 2 poprzez: za-chowanie dziedzictwa lokalnego i promowanie
3. Wzmocnienie kompetencji społecznych (wzmocnienie kapitału społecznego)	EFRR (w ramach PROW 2014-2020)	W zakresie celu szczegółowego nr 2 poprzez: nie ogólnego	
	EFRR (w ramach PROW 2014-2020)	W zakresie celu szczegółowego nr 2 poprzez: realizację projektów z zakresu dziedzictwa kulturalnego	

na podwyższenie poziomu bezpieczeństwa publicznego i pośrednio na rozwój sfery społecznej poprzez wzrost poziomu finansów publicznych gmin umożliwiając skuteczniejszą realizację zadań inwestycyjnych w tym zakresie.

III.1.1. Bądź przedsiębiorczy (rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie nowych firm i rozwój istniejących)

Działania do realizacji: podejmowanie działalności gospodarczej, tworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów rolnych, rozwój działalności gospodarczej oraz podnoszenie kompetencji osób realizujących wyznaczone operacje ze szczególnym uwzględnieniem operacji innowacyjnych w zakresie inkubatorów przetwórstwa spożywczego bazujących na produktach lokalnych.

Innowacyjność ma polegać na utworzeniu inkubatorów jako przedsiębiorstw sektora spożywczego udostępnianego mieszkańcom i kwaterodawcom w celu uatrakcyjnienia oferty turystycznej poprzez integrację podmiotów gospodarczych w sferze turystyki. Takiego rodzaju rozwiązania nie były dotąd stosowane na obszarze LGD.

Beneficjenci: podmioty z obszaru realizacji LSR (szczegółowo określone w każdym ogłoszeniu o naborze wniosków)

Maksymalna wysokość wsparcia: organizacje pozarządowe - 100% kosztów kwalifikowalnych, podmioty prowadzące działalność gospodarczą - 70% kosztów kwalifikowalnych.

Osoby fizyczne, rozpoczynające własną działalność gospodarczą - pomoc finansowa w postaci jednorazowej premii na rozpoczęcie działalności gospodarczej uzależniona od rodzaju działalności planowanej do uruchomienia 100 000 zł - produkcyjna; 80 000 zł - usługowa; 60 000 zł - handlowa.

Limit na operację z zakresu rozwoju działalności - 200 tys. zł. Uzyskanie wsparcia na tworzenie inkubatora będzie wymagało stworzenia min. 1 miejsca pracy i utrzymanie go w okresie trwałości projektu.

Sposób realizacji: konkurs

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie ma zniwelować zdiagnozowane w LSR problemy dotyczące braku miejsc pracy oraz niskiego poziomu przedsiębiorczości. Służyć będzie promocji oraz wspieraniu inicjatyw i rozwiązań zmieniających do tworzenia nowych miejsc pracy oraz budowy postaw, służących rozwojowi przedsiębiorczości i samozatrudnienia.

III.2.1. Wzrost potencjału turystycznego LGD

Działania do realizacji: budowa i lub modernizacja ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej takiej jak m.in.: zbiorniki małej retencji, szlaki turystyczne/edukacyjne na obszarach chronionych kanalizacyjnych ruch turystyczny i promujących bioróżnorodność. Wykonanie e-plaform do zarządzania ruchem turystycznym, edukacji ekologicznej, turystyki i oraz rozwoju kompetencji cyfrowych osób starszych.

Beneficjenci: jednostki sektora finansów publicznych, NGO, przedsiębiorcy.

Maksymalny poziom dofinansowania: - 85% kosztów kwalifikowanych.

Sposób realizacji: konkurs

Uzasadnienie: powyższe działania wpłyną bezpośrednio na wzrost potencjału obszarów turystycznych podnosząc ich atrakcyjność oraz wzrost kompetencji cyfrowych osób starszych, a pośrednio na wzrost poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Zrealizowane przedsięwzięcie ma zniwelować wskazane przez mieszkańców niedostatki w zakresie braku różnicowanej infrastruktury rekreacyjno-turystycznej.

III.2.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

Działania do realizacji: rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej (np. atrakcje turystyczne, siłownie zewnętrzne, place zabaw, wiaty, miejsca postojowe, boiska do gier zespołowych).

Beneficjenci: Wszystkie podmioty z wyłączeniem os. fizycznych (w tym prowadzących działalność gospodarczą).

Maksymalna wysokość wsparcia:

do 63,63% kosztów kwalifikowalnych - w przypadku jednostki sektora finansów publicznych
do 70 % - w przypadku podmiotu wykonującego działalność gospodarczą, do której stosuje się przepisy ustawy z dnia 6 marca 2018r. - Prawo przedsiębiorców,

do 100% kosztów kwalifikowalnych - w przypadku pozostałych podmiotów

Sposób realizacji: konkurs.

Uzasadnienie: przedsięwzięcie ma zniwelować zdiagnozowane w LSR problemy związane z ubogą ofertą turystyczną i mało zróżnicowaną infrastrukturą turystyczną oraz niskim poziomem jakości życia mieszkańców wynikającym z braku dostępu do infrastruktury rekreacyjnej i sportowej lub jej niską jakością.

III.3.1. Zintegrowana i aktywna sfera społeczno-gospodarcza

Działania do realizacji: wspieranie współpracy między podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą w zakresie świadczenia usług turystycznych

Beneficjenci: podmioty prowadzące działalność gospodarczą

Maksymalna wysokość wsparcia: 70% kosztów kwalifikowalnych

Sposób realizacji: konkurs

Uzasadnienie: przedsięwzięcie ma za zadanie zintensyfikować rozwój przedsiębiorczości poprzez współpracę podmiotów gospodarczych w zakresie świadczenia usług turystycznych, jaka pozwoli na stworzenie kompleksowych produktów, które wzmocnią potencjał turystyczny regionu

III.1.1.1. Pokonajmy bariery (usługi opiekuńcze, wsparcie rodzin dysfunkcyjnych oraz dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem)

Działania do realizacji:

1. Wspieranie usług opiekuńczych dla osób niesamodzielnych oraz usług asystenckich dla osób z niepełnosprawnościami świadczonych w lokalnej społeczności.

2. Działania skierowane do rodzin, w tym rodzin przeżywiających trudności opiekuńczo-wychowawcze, dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym

Beneficjenci: podmioty z obszaru realizacji LSR lub realizujące projekty na obszarze LSR z wyłączeniem osób fizycznych (szczegółowo określone w każdym ogłoszeniu o naborze wniosków) **Szczególnie premiowane będą projekty realizowane w pełni lub częściowo przez organizacje pozarządowe bądź partnerów społecznych.**

Maksymalny poziom dofinansowania: 95% wartości projektu, 5% wkład własny

Sposób realizacji: tryb konkursowy

Uzasadnienie: w diagnozie oraz SWOT zidentyfikowano: duże grupy mieszkańców (osób zależnych i rodzin dysfunkcyjnych) potrzebujących szeroko rozumianego wsparcia społecznego, niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę świadczeń opieki społecznej. Efektem planowanych interwencji będzie ograniczenie istniejących nierówności w zakresie dostępu do usług społecznych, w tym usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, środowiskowych, usług wsparcia rodziny, jak również podwyższenie standardu świadczonych usług. W rezultacie przyczyni się to do przeciwdziałania i łagodzenia efektów negatywnych zjawisk, w tym: ubóstwa, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży żyjących w rodzinach wielodzietnych, niepełnych, opiekuńczych się osobami zależnymi, w tym również osobami z niepełnosprawnościami. Taka wielowymiarowa interwencja pozwoli zmniejszyć oraz wyeliminować zjawisko wykluczenia społecznego, wyrównać dysproporcje, stwarzając też warunki do podjęcia pracy.

III.1.2. Podwyższenie kompetencji społeczności oraz jej aktywizacja

Działania do realizacji: działania doradcze, wyjazdy studyjne, szkolenia, spotkania szkoleniowe dla mieszkańców, szkolenia z zakresu aplikowania o środki

Sposób realizacji: koszty bieżące, animacja i aktywizacja

Uzasadnienie: działania przewidziane do realizacji w ramach danego przedsięwzięcia przyczynią się do podniesienia jakości życia mieszkańców oraz rozwoju sfery społecznej.

III.2.1. Dziedzictwo lokalne regionu PB znane i cenione (inicjatywy związane z zachowaniem dziedzictwa lokalnego, kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru)

Działania do realizacji: organizacja warsztatów nowiujących do lokalnych tradycji i dziedzictwa kulturowego LGD PB; organizacja wydarzeń i imprez kulturalnych i promocyjnych (z wyłączeniem wydarzeń i imprez cyklicznych); opracowanie i wydanie materiałów promocyjnych, m.in. folderów, albumów fotograficznych, filmów promocyjnych, monografii, przewodników i innych publikacji; doposażenie lokalnych zespołów.

Beneficjenci: LGD „PB”

Grantobiorcy: podmioty z obszaru realizacji LSR, z wyłączeniem osób fizycznych (szczegółowo określone w każdym ogłoszeniu o naborze wniosków).

Maksymalna wysokość wsparcia: 95% kosztów kwalifikowanych (wkład własny: 5%), wartość dofinansowania grantu: 5-25 tys.

Sposób realizacji: projekt grantowy

Uzasadnienie: działania przewidziane do realizacji w ramach danego przedsięwzięcia przyczynią się do kulturowania tradycji i obrzędów, utrwalenia dziedzictwa niematerialnego oraz do szerszego wypromowania obszaru LGD, co przyczyni się do wzrostu ruchu turystycznego w regionie.

III.2.2. LGD rozpoznawalne

Działania do realizacji: organizacja wyjazdów na targi, konferencji promocyjnych, kampanii reklamowych w mediach lokalnych, spotkań informacyjnych dla mieszkańców obszaru LGD, wydarzeń promocyjnych, opraco-

wanie i wydanie materiałów promocyjnych m.in. biuletynu, operacje związane z tworzeniem i rozwojem produktów turystycznych

Sposób realizacji: koszty bieżące, animacja i aktywizacja

Uzasadnienie: przedsięwzięcie ma za zadanie promocję obszaru LGD, dziedzictwa lokalnego oraz działalność LGD. Działania przewidziane w danym przedsięwzięciu mają na celu zwiększenie atrakcyjności i rozpoznawalności regionu LGD oraz skutecznej promocji region.

III.2.3. Dziedzictwo kulturowe LGD wsparciem potencjału turystycznego

Działania do realizacji: zamierza się wesprzeć zabytki (ruchome/nieruchome) położone na obszarze LGD ze szczególnym uwzględnieniem zabytków zlokalizowanych w przestrzeni turystycznej LGD. Szczególne preferencje otrzymują projekty polegające m. in. na przebudowie, odbudowie, restauracji, konserwacji obiektów zabytkowych połączone z dostosowaniem ich do pełnienia funkcji turystycznych poprzez budowę towarzyszącej infrastruktury technicznej, informacyjnej oraz kompleksowe zagospodarowanie terenu wokół obiektów, dostosowanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych, zabezpieczenie obiektów na wypadek zagrożeń (np. monitoring, instalacje alarmowe, przeciwpożarowe itp.

W celu zachowania i wykorzystania dziedzictwa kultury niematerialnej zamierza się wesprzeć instytucje kultury w zakresie zakup trwałego wyposażenia wpływającego na unowocześnienie obiektów kultury, w tym m.in. sprzętu wystawienniczego, magazynowego, technicznego i multimedialnego.

Beneficjenci: Podmioty z obszaru realizacji LSR z wyłączeniem osób fizycznych. **Szczególnie premiowane będą projekty realizowane w pełni lub częściowo przez organizacje pozarządowe bądź partnerów społecznych.**

Maksymalna wysokość wsparcia: - 85% kosztów kwalifikowanych

Sposób realizacji: konkurs

Uzasadnienie: przedsięwzięcie ma zmniejszyć zagrożenie utraty cennych zabytków obszaru ze względu na pogarszający się ich stan techniczny, szczególnie obiektów sakralnych oraz wzbogacić potencjał turystyczny regionu o elementy kultury materialnej i niematerialnej. Szczególne preferencje otrzymują projekty dotyczące przystosowania obiektów zabytkowych do nowych funkcji (m.in. społecznych, turystycznych)

III.3.1. Dzieci i młodzież nasza przyszłość

Działania do realizacji:

1/ Zapewnienie większej dostępności wysokiej jakości edukacji przedszkolnej w szczególności poprzez: a) dostosowanie istniejących miejsc wychowania przedszkolnego do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami lub realizację dodatkowej oferty edukacyjnej i specjalistycznej umożliwiającej dziecku z niepełnosprawnością udział w wychowaniu przedszkolnym poprzez wyrównanie deficytu wynikającego z niepełnosprawności; b) rozszerzenie oferty ośrodka wychowania o dodatkowe zajęcia zwiększające szanse edukacyjne w zakresie wyrównywania stwierdzonych deficytów u dzieci.

2/ Wsparcie małych szkół kształcenia ogólnego na obszarach objętych realizacją LSR poprzez:

a) kształtowanie i rozwijanie u uczniów kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy oraz właściwych postaw/umiejętności, w tym w szczególności: realizacja projektów edukacyjnych, doradztwo edukacyjno-zawodowe, realizacja dodatkowych zajęć dydaktyczno- wyrównawczych, realizacja zajęć rozwijających uzdolnienia, pomoc stypendialna;

b) doskonalenie umiejętności oraz kompetencji zawodowych nauczycieli w zakresie stosowania metod i form organizacyjnych sprzyjających kształtowaniu i rozwijaniu u uczniów kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy (wylączenie w połączeniu z projektem a);

c) Wsparcie na rzecz zwiększenia wykorzystania TIK w szkołach i placówkach systemu oświaty.

Beneficjenci: podmioty z obszaru realizacji LSR lub realizujące projekty na obszarze LSR z wyłączeniem osób fizycznych (szczegółowo określone w każdym ogłoszeniu o naborze wniosków) **Szczególnie premiowane będą projekty realizowane w pełni lub częściowo przez organizacje pozarządowe bądź partnerów społecznych.**

Maksymalny poziom dofinansowania: 95% wartości projektu, 5% wkład własny beneficjenta

Sposób realizacji: tryb konkursowy

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy w diagnozie oraz SWOT w kontekście niedostatecznie rozwiniętej bazy szkolnictwa przedszkolnego, ogólnokształcącego w tym obiektów nieprzystosowanych do potrzeb dzieci niepełnosprawnych, jak też problemów związanych z niskim poziomem wykształcenia oraz nieodpowiednimi kwalifikacjami do oczekiwan pracodawców. W wyniku realizacji przedsięwzięcia zwiększy się dostęp do edukacji przedszkolnej dla dzieci niepełnosprawnych, dostęp do dodatkowych zajęć zwiększających szanse edukacyjne w zakresie wyrównywania stwierdzonych deficytów u dzieci oraz nastąpi wzrost jakości oferty edukacyjnej w zakresie kształcenia ogólnego, w szczególności w szkołach podstawowych i gimnazjach na obszarach wiejskich i małych miast.

III.3.2. Współpraca krajowa i międzynarodowa

Działania do realizacji: planuje się realizację dwóch projektów współpracy - międzynarodowy projekt współpracy zostanie zrealizowany z partnerem francuskim, z którym współpracowano w poprzednim okresie programowania. Krajowy projekt współpracy polega na zaprojektowaniu i utworzeniu turystycznego samochodowo-motocyklowego szlaku sakralnego łączącego obszary LGD „Tygiel Doliny Bugi” i LGD „Puszcza Białowieńska”.

Beneficjenci: LGD „PB”.

Maksymalna wysokość wsparcia: - 100% kosztów kwalifikowanych

Sposób realizacji: projekt współpracy

Uzasadnienie: w wyniku realizacji projektów, poprzez wymianę doświadczeń, wspólne działania, szkolenia i międzynarodowe staże zostanie wzmocniony kapitał społeczny LGD, a szczególnie kompetencje młodzieży i podmiotów zajmujących się turystyką.

I.1.1.	Przedstawiciel	Grupy docelowe	Sposób realizacji	Nazwa	Wartość		Jedn. miary	Zróżnicowanie	Wskazniki produktu
					2015r.	2022r.			
I.1.1.	Aktywne i zintegrowane społeczeństwo (Bądź aktywny bądź przedsiębiorczy)	PAL - środowisko zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	Konkurs	Liczbą osób biorących udział w projekcie	osoba	0	osoba	0	Liczba osób biorących udział w projekcie
					osoba	0	osoba	0	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w projekcie
					osoba	0	osoba	0	Liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w projekcie
					osoba	0	osoba	0	Liczba osób biorących udział w projekcie
I.1.1.	Liczbą osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	Liczbą pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach, pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	osoba	osoba	0	10	osoba	0	Liczba osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach, pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)
					0	40	osoba	0	Liczba osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach, pracujących po opuszczeniu programu
					0	24	osoba	0	Liczba osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach, pracujących po opuszczeniu programu
					0	24	osoba	0	Liczba osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach, pracujących po opuszczeniu programu
					0	24	osoba	0	Liczba osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach, pracujących po opuszczeniu programu
					0	5	osoba	0	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu

I.1.1. CEL OGÓLNY I	I.1.1. CEL SZCZEGÓLNY	I.2. WE	Wskazniki oddziaływania dla celów ogólnych	Jednostka miary	stan po osiągnięciu	plan 2023r.	Zróżnicowanie	Źródło danych/sposób pomiaru	Poprawa jakości życia mieszkańców LGD				
										2014r.	2023r.		
I.1.1. CEL SZCZEGÓLNY	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia				
										Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia
Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia					
									Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia	Zachowanie i integracja społeczna - zawiązanie stowarzyszenia

5. Specyfikacja wskaźników przypisyanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych wraz z uzasadnieniem wyboru konkretnego wskaźnika w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć.

Tabela 1 Cele i wskaźniki LSR (Tabela zawiera specyfikację wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych. Ponadto do tabeli dodano ko-

linne opisując uzasadnienie wyboru wskaźników adekwatnie w odniesieniu do celów ogólnych, szczegółowych i przedsięwzięć)

II. CEL OGÓLNY II	CEL SZCZEGÓLWE	Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarstwa LGD		II.1.	
		Wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON		II.2.	
Wskaźniki oddziaływania dla celów ogólnego	Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 2014r.	plan 2022r.	Zróżnicowanie miary
osoba	3686	3724	Bank danych Lokalnych GUS	Bank danych Lokalnych GUS	Wzrost liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych na terenie powiatu w okresie 2014-2020 w obszarze przedsięwzięcia dla PROW 2014-2020 w obszarze przedsięwzięcia (1) oraz infrastruktury wsparcia dla rozwoju miejsc pracy. Zakres projektu skierowany na przedsiębiorstwa tworzące miejsc pracy. Zakres projektu skierowany na przedsiębiorstwa tworzące miejsc pracy. Zakres projektu skierowany na przedsiębiorstwa tworzące miejsc pracy.
osoba	2356	2380	Bank danych Lokalnych GUS	Bank danych Lokalnych GUS	Liczba miejsc pracy utworzonej w przedsiębiorstwach zarejestrowanych w okresie 2014-2020 w obszarze przedsięwzięcia dla PROW 2014-2020 w obszarze przedsięwzięcia (1) oraz infrastruktury wsparcia dla rozwoju miejsc pracy. Zakres projektu skierowany na przedsiębiorstwa tworzące miejsc pracy. Zakres projektu skierowany na przedsiębiorstwa tworzące miejsc pracy.
CEL SZCZEGÓLWE		Rozwój poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarstwa LGD		II.3.	
CEL SZCZEGÓLWE		Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej		II.2.	
CEL SZCZEGÓLWE		Rozwój przedsiębiorstw i współpracy partnerskiej		II.1.	
CEL OGÓLNY II		Zrównoważony rozwój sfery gospodarstwa LGD		II.	

SUMA				
Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	osoba	0	200
Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie
Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie
Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie
Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie
Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie
Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie
Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie
Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie
Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie	Liczba osób z niepełnosprawnością objętych wsparciem w programie

Kod	Nazwa	Jednostka miary	Wartość	Wskazniki produktu		Zródło danych	Opis
				2015 rok	2022 rok		
III.2.1.	Działalność lokalna (inicjatywy zwiazane z zachowaniem dziedzictwa lokalnego, kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru)	Liczba realizowanych projektów skierowanych do turystów	szuka	0	2	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	Jak w opisie wskaźników realizacji (powyżej). Zastosowano obowiązkowe dla PROW 2014-2020 w obszarze działania (1,2), a także własne wskaźniki w odniesieniu do: wydziałów promocyjnych lub kulturalnych, wydawnictw promocyjnych, wydawnictw (3,4)
				0	2		
				0	2		
				0	2		
III.2.2.	Działalność kulturalna w obszarze LGD, turystyki, mieszkalny obszar	Liczba uczestników w wyjazdach	osoba	0	4	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	Jak w opisie wskaźników realizacji (powyżej). Zastosowano obowiązkowe dla tego typu projektów wskaźników dla Osi 9 w S-OOP RPO Wp 2014-2020
				0	4		
III.2.3.	Działalność kulturalna w obszarze LGD, turystyki, mieszkalny obszar	Liczba uczestników w wyjazdach	osoba	0	7	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	Jak w opisie wskaźników realizacji (powyżej). Zastosowano obowiązkowe dla tego typu projektów wskaźników dla Osi 9 w S-OOP RPO Wp 2014-2020
				0	7		
III.3.1.	Działalność kulturalna w obszarze LGD, turystyki, mieszkalny obszar	Liczba uczestników w wyjazdach	osoba	0	60	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	Jak w opisie wskaźników realizacji (powyżej). Zastosowano obowiązkowe dla tego typu projektów wskaźników dla Osi 9 w S-OOP RPO Wp 2014-2020
				0	60		

Kod	Nazwa	Jednostka miary	Wartość	Wskazniki produktu		Zródło danych	Opis
				2015 rok	2022 rok		
III.1.1.	Pokojeny bazy turystycznej, punkty informacji turystycznej, punkty informacji turystycznej, punkty informacji turystycznej, punkty informacji turystycznej	Liczba uczestników w wyjazdach	osoba	0	120	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	Jak w opisie wskaźników realizacji (powyżej). Zastosowano obowiązkowe dla PROW 2014-2020 w obszarze projektu współpracy
				0	120		
III.1.2.	Podwydziałalność kompetencji społecznej	Liczba uczestników w wyjazdach	osoba	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	Jak w opisie wskaźników realizacji (powyżej). Zastosowano obowiązkowe dla PROW 2014-2020 w obszarze projektu współpracy
				0	10		

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczne/ekonomiczne	Niskie kwalifikacje mieszkańców, nie przystosowane do rynku pracy; emigracja młodego pokolenia; niski poziom przedsiębiorczości; brak podmiotów społecznej ukierunkowanych na reintegrację społeczno-zawodową mieszkańców; długi odstępek osób korzystających z pomocy społecznej	Brak bądź utrudniony dostęp do infrastruktury społecznej i publicznej; istniejąca infrastruktura w wielu przypadkach charakteryzuje się wysokim stopniem zdegradowania uniemożliwiającym jej efektywne wykorzystanie; brak przedsięwzięć dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami	I. Poprawa jakości życia mieszkańców LGD	Zachowanie i rozwój infrastruktury społecznej i publicznej	Zapewnienie warunków rozwoju sfery społecznej
				Aktivizacja i integracja społeczno-zawodowa mieszkańców	Aktywne i zintegrowane społeczeństwo
Cel ogólny	Cel szczegółowy	Cel	Cel	Cel	Cel
Produkt	Produkty	Produkty	Produkty	Produkty	Produkty
Rezultaty	Rezultaty	Rezultaty	Rezultaty	Rezultaty	Rezultaty
Oddziaływanie	Oddziaływanie	Oddziaływanie	Oddziaływanie	Oddziaływanie	Oddziaływanie
Czyniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań	Dostępność środków na realizację LSR i innych funduszy UE, możliwość do wykorzystania na rzecz obszarów LGD, SRWF nastawiona na wspieranie wniosków z punktu widzenia obszarów LGD, w tym środków w ramach działań innowacyjnych badających na lokalnych potencjalnych podmiotów wpisanych do rejestru REGON zwiększenie liczby udzielonych ncelegów na 1000 stałych mieszkańców	Wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON zwiększenie liczby udzielonych ncelegów na 1000 stałych mieszkańców	Wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON zwiększenie liczby udzielonych ncelegów na 1000 stałych mieszkańców	Wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON zwiększenie liczby udzielonych ncelegów na 1000 stałych mieszkańców	Wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON zwiększenie liczby udzielonych ncelegów na 1000 stałych mieszkańców

Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Kluczowym wskaźnikiem, który zamierza osiągnąć LGD w wyniku realizacji LSR jest udział projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacja pozarządowe z funduszy EFS i EFR, co jest premiowane przy ocenie i wyborze operacja za pomocą odpowiednio skonstruowanych kryteriów i będzie weryfikowane na określonych etapach realizacji LSR. Zakłada realizację operacji w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe na poziomie co najmniej 35% budżetu LSR pochodzącego ze środków EFS i EFR do roku 2018 i co najmniej 50% do roku 2023 co jest wskazane w opisie celów i przedsięwzięć.

III.2: Współpraca krajowa i międzynarodowa	Mieszkańcy, turyści	Pro-jecki	Liczba zrealizowanych projektów	sznka	0	3	Liczba LGD uczestniczących w projekcie	sznka	0	Liczba projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe z funduszy EFS i EFR	125 000 € PROW-PW 1 617 457,92 zł EFR 85 780,93 € PROW 712 500 € EFS-KB 2 723 520,33 zł EFS	SUMA
Zastosowano odpowiadające przedsięwzięciu wskaźniki produktu obowiązkowe dla PROW 2014-2020 w obszarze projektów współpracy												

Zamknięcie tradycji regionu (kulturowo-historycznych) ze względu na małe (niemożliwe) zaangażowanie młodszego pokolenia w kulturowe tradycje. Nie są właściwie ukształtowane postawy patriotyczne młodego pokolenia.	Rozwoj potencjału LGD	Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD	Podwyższenie kompetencji społeczności i aktywizacja	- podmioty, którym LGD udzieliła wsparcia doradczego, szkolenia dla pracowników, szkolenia w zakresie aplikowania LGD, osoby przeobrażone w ramach LSR, osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w obszarze wsparciem w projekcie indywidualnego doradztwa - wyposzczenie podmiotów w sferze kultury działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji projektów promocyjnych lub wydatków do lokalnego budżetu w ramach promocyjnych wydatków - działania informacyjne promocyjne - zabijki nieruchomości/ nieruchomości w obszarze wsparciem instytucji kultury objęte dziedzicznym kulturowym i naturalnym oraz siłami ludzkimi

Niski poziom przedsiębiorstwa na obszarze LGD, brak miejsc pracy; brak lokalnych tradycyjnych produktów spożywczych w ofercie handlowej tymo diego potencjału kulturowego	II. Zdobrowolny rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD	Rozwoj infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Wzrost potencjału turystycznego LGD	- utworzone przedsiębiorstwa, centra przedsiębiorstwa lokalne, go, operacje ukiernkowane na imowacje, - rozwój istniejących przedsiębiorstw - powierzenie siedlisk wsparcia - obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach cenizacji i rewitalizacji - usługi publicznych udostępnionych on-line o stopniu domniotania 3 - dwustronna interakcja - osoby objęte szkoleniami w zakresie rozwoju kompetencji cyfrowych, - infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej - rozwój liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej - rozwój przedsięwzięcia i stabilności współpracy partnerskiej - steci w zakresie usług turystycznych, - osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym - miejsca świadczenia usług - liczba wsparcia w programach aktywności społecznych

6. Źródła pozyskania danych do pomiaru.
 Wskaźniki odnotowują efekty działań beneficjentów. Dane do pomiaru wskaźników produktu i rezultatu będą pozyskiwane na dwóch etapach – w fazie wyboru operacji, gdzie będzie weryfikowane w jaki sposób i w jakim stopniu dana operacja będzie realizować wskaźniki określone w LSR, oraz na etapie rozliczenia operacji kiedy wnioskodawca będzie rozliczał konkretne wskaźniki. Podstawowym źródłem pozyskiwania danych do pomiaru będzie ankieta monitorująca, składana przez beneficjentów do biura LGD po otrzymaniu platności ostatecznej. W przypadku realizacji projektów w współpracy LGD będzie sporządzać sprawozdania wewnętrzne. Ponadto LGD będzie sporządzać wnioski o płatność i sprawozdania dla Samorządu Województwa przy rozliczeniu działań własnych. Wskaźniki oddziaływania zostały określone na podstawie ogólnodostępnych danych statystyki publicznej.

7. Sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru, uaktualniania danych
 Biuro LGD będzie odpowiadać za bieżące monitorowanie wdrażania planu działania i budżetu LSR²⁶. Pomiar ostatecznych wskaźników zrealizowanych w ramach LSR odbywał się będzie po zakończeniu realizacji danej operacji w ramach udzielonego wsparcia, a źródłem informacji do pozyskiwania danych będzie ankieta monitorująca składana zarówno przez beneficjentów jak i realizatorów mikrograntów. Ankieta monitorująca będzie składana w biurze LGD, weryfikowana przez pracowników Biura, a następnie wprowadzana do elektronicznego zbiorczego zestawienia.
 Bieżący monitoring wskaźników ma szczególne znaczenie w odniesieniu do ogłaszanych przez LGD naborów wniosków o dofinansowanie, w związku z czym LGD będzie dokonywała również wstępnej weryfikacji osiągniętych wskaźników już na etapie składania wniosków o przyznanie pomocy (na podstawie złożonych wniosków), jak też na podstawie zawartych umów. W przypadku, gdy w danym zakresie tematycznym zostaną osiągnięte założone w LSR wskaźniki, nabór wniosków nie będzie mógł obejmować operacji realizujących ten wskaźnik bez wcześniejszej aktualizacji i zatwierdzenia zmian w LSR przez SW.
 Powyższe dane te będą określone procentowo wg następującego schematu: suma wskaźników osiągniętych w określonym przedziale czasowym i podzielonych przez dane w kolumnie Plan 2022 rok z Tabell Cele i wskaźniki LSR.

8. Stan początkowy wskaźnika oraz wyjaśnienie sposobu jego ustalenia.
 W odniesieniu do wskaźników produktu i rezultatu każdorazowo w ustaleniu wartości początkowej adniesiono się do wskaźników planowanych do realizacji wyłącznie przy wsparciu środków finansowych LSR 2016-2023. W związku z tym jako wartość początkową przyjęto każdorazowo „0”. Wskaźniki oddziaływania odnoszą się do statystyk publicznych, w stosunku do których wartość początkową ustalono w odniesieniu do danych na rok 2014 przed rozpoczęciem realizacji LSR).

9. Stan docelowy wskaźnika oraz wyjaśnienie dotyczące sposobu jego ustalenia.
 Wartość docelowa wskaźników jest liczona na koniec 2023 roku. Jednakże z uwagi na to, iż oddziaływanie realizacji LSR jest odroczone w czasie, niektóre efekty podjętych działań będą widoczne dopiero po kilku latach od zakończenia realizacji LSR. Natomiast wskaźniki produktu i rezultatu będą zliczane na koniec 2018, 2021 i 2023 roku (na podstawie operacji/grantów, które zostały rozliczone i wypłacone).
 Wartość docelowa wskaźników produktu i rezultatu została ustalona na podstawie fizyk projektowych składowanych przez beneficjentów, pomysłów zbieranych przez LGD w trakcie spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami, a także na podstawie limitu posiadanych środków.

ROZDZIAŁ VI. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze zwiążą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.
 Głównym celem przyjętych regulaminów i procedur jest zapewnienie skutecznej realizacji celów LSR przy równoczesnym zachowaniu obiektywności i jawności podejmowanych decyzji. Przyjęte w LSR i załączonych procedurach rozwiązania formalno-instytucjonalne w postaci Regulaminu Rady LGD „PB”, Procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR, Procedury wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych, Kryteria wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów oraz Kryteria wyboru grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów spełniają w/w zasady podczas podejmowania przez Radę LGD decyzji w sprawie oceny i wyboru operacji.

²⁶ Zgodnie z Procedurą ewaluacji i monitoringu, str. 98

	Brak odpowiedniej opieki przedszkolnej dla dzieci niepełnosprawnych oraz ze stwierdzonymi deficytami; niski poziom kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży w odniesieniu do dużych miast regionu; ograniczony dostęp do atrakcyjnych zajęć pozatekcyjnych	III. Rozwój potencjału LGD Wzmocnienie kompetencji społecznych Dzieci i młodzież naszej przyszłości Współpraca krajoznicza - dzieci objęte w ramach programu dodatkowymi zajęciami edukacji przedszkolnej w szkołach i placówkach systemu oświaty wyposażone w sprzęt TIK - naucytele objęci wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych - uczniowie objęci wsparciem w zakresie edukacyjnych zajęć edukacyjnych - Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyl kompetencje po opuszczeniu programu - Liczba szkół turystycznych - Liczba szkoleń skierowanych do turystów	Współpraca krajoznicza

Przedstawione rozwiązania były tworzone na podstawie ustawy o RLKS oraz rozporządzeń wdrażeniowych i wytycznych do poszczególnych funduszy RPOWP. Propozycje procedur wypracowano w oparciu o dotychczasowe doświadczenia LGD we wdrażaniu LSR z okresu 2007-2013, wyniki przeprowadzonej ewaluacji własnej i wnioski z zaleceń pokontrolnych SW przy aktywnym udziale mieszkańców (Rady LGD „PB”.

Przyjęte kryteria wyboru operacji wraz z procedurą ustalania zmian są upubliczniane poprzez publikowanie na stronie internetowej LGD oraz udostępnianie w formie papierowej w biurze LGD dla mieszkańców LGD.

Wysokość przyznawanego wsparcia

Podążanie do działalności gospodarczej. Doświadczenie z wdrażania strategii w okresie 2007-2013 wskazuje na bardzo małe zainteresowanie projektami związanymi z tworzeniem i rozwojem przedsiębiorstw (ze względu na mało korzystny dla beneficjentów poziom dofinansowania operacji). W okresie 2014-2020 istnieje możliwość skorzystania z bardziej korzystnej formy wsparcia w postaci premii na uruchomienie nowej działalności gospodarczej. Taka forma przelatywa się niewątpliwie wzrost zainteresowania przedsiębiorców realizacją projektów w ramach LSR a tym samym szansy na zdobycie przez nich przewagi konkurencyjnej na lokalnym i globalnym rynku.

Na podstawie danych z poprzedniego okresu 2007-2013 oraz fiskek projektowych zostały ustalone maksymalne wartości premii w zależności od rodzaju działalności planowanej do uruchomienia. Zróżnicowanie kwot wynika z różnych poziomów kapitałochłonności inwestycji. Określa się limit 100 000,00 zł na działalność produkcyjną; 80 000,00 zł na działalność usługową; 60 tys. zł. na działalność handlową.

2. Sposób ustanowienia i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z działaniem obszaru, celami i wskaźnikami.

Zasady i sposób ustanowienia i zmiany kryteriów wyboru został szczegółowo opisany w „Kryteriach wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany”. Kryteria ustanowiono na podstawie diagnozy obszaru LSR, analizy wniosków z konsultacji społecznych zgłoszonych podczas tworzenia LSR oraz uwarunkowań prawnych wdrożenia LSR w okresie programowania 2014-2020. Adekwatność lokalnych kryteriów wyboru wynika z analizy SWOT obszaru LSR oraz konieczności ich dostosowania do wskaźników typów projektów według przyjętych zasad w „Metodologii szacowania wartości docelowych dla wskaźników wybranych do realizacji w RPO WP na lata 2014-2020

3. Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji została uwzględniona innowacyjność oraz przedstawienie jej definicji i zasad brany.

W załącznikach do wniosku na wybór LSR Kryteria wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów oraz Kryteria wyboru grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów zostały określone zasady premiowania punktowego operacji innowacyjnych. Została w nich określona definicja innowacyjności „Przez innowacyjność należy rozumieć zastosowanie lub wprowadzenie nowych lub ulepszonych produktów, procesów (technologij), metod organizacji lub marketingu poprzez praktyczne wykorzystanie uniikalnych i charakterystycznych lokalnych zasobów na obszarze LSR (przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych) dotychczas nie stosowanych. Innowacyjne może być ich nietypowe, niestandardowe wykorzystanie czy promocja.”

Innowacyjność ma polegać na utworzeniu inkubatorów jako przedsiębiorstw sektora spożywczego udostępnianego mieszkańcom i kwaterodawcom w celu uatrakcyjnienia oferty turystycznej poprzez integrację podmiotów gospodarczych w sferze turystyki. Takiego rodzaju rozwiązania nie były dotąd stosowane na obszarze LGD.

Operacje uznane w procesie oceny za innowacyjne otrzymują dodatkowo 6 pkt. za innowacyjność operacji na poziomie mieszkańca LSR oraz 3 pkt – za innowacyjność operacji na poziomie gminy członkowskiej LGD jako miejscowa realizacja operacji oraz 0 pkt – za innowacyjność operacji na poziomie mniejszym niż obszar gminy członkowskiej LGD jako miejsca realizacji operacji lub brak innowacyjności.

4. Informacja o realizacji projektów grantowych i/lub operacji własnych.

Zgodnie z opisem zawartym w rozdziale 5.1.2 i 5.4 LSR, LGD zamierza realizować 1 przedsięwzięcie w formule projektów grantowych, tj.: P III.2.1. Dziedzictwo lokalne regionu PB znane i cenione (inicjatywy związane z zachowaniem dziedzictwa lokalnego kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru) polegające na

wspierciu szeregu inicjatyw takich jak: kultywowanie lokalnych tradycji (warsztaty i inne wydarzenia, przygotowanie wydawnictw, publikacji, wystaw itp.), doposażenie zespołów lokalnych, oraz działania związane z promowaniem obszaru LGD, w tym lokalnego dziedzictwa, produktów lub usług lokalnych. Przedsięwzięcie finansowane będzie z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Szczegółowe zasady realizacji projektów grantowych są zawarte w załączniku do wniosku na wybór LSR Procedury wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych.

LGD kierując się wynikami diagnozy i analizy SWOT, z której jednoznacznie wynikało, iż jedną z silniejszych stron obszaru jest wysoka aktywność organizacji pozarządowych, zdecydowała o wykluczeniu możliwości ubiegania się o przyznanie pomocy w ramach projektów grantowych jednostek sektora finansów publicznych. Zaplanowane w LSR projekty grantowe dedykowane są głównie organizacjom pozarządowym. Jednocześnie mając na uwadze doświadczenia z okresu programowania 2007-2013 w którym organizacja te z powodu braku własnych środków finansowych były praktycznie wykluczone z możliwości ubiegania się o wsparcie, przyjęto rozwiązanie zapewnijące wypłatę zaliczki w wysokości 95% kosztów kwalifikowanych zadania grantowego (wkład własny w wysokości 5%). W okresie realizacji LSR LGD planuje zrealizować dwa projekty grantowe na łączną kwotę 500 000 zł.

Wartość dofinansowania pojedynczych projektów będzie wynosić od 5–25 tys. zł

Z dokonanej analizy potencjału społeczno-instytucjonalnego LGD nie wynika konieczność realizacji operacji własnych przez LGD. Nie wyklucza się takiej możliwości po dokonaniu ewaluacji własnej, gdzie wnioski z ewaluacji będą wskazywały na taką konieczność. W tej sytuacji LSR podlegać będzie aktualizacji zgodnie z procedurą aktualizacji.

ROZDZIAŁ VII. PLAN DZIAŁANIA

Plan działania obejmuje główne kierunki rozwoju lokalnego obszarów wiejskich. Głównym założeniem planu działania jest racjonalna w czasie realizacja celów i przedsięwzięć zawartych w LSR. Jest on ściśle powiązany z zaprojektowanym budżetem.

Szczegółowy harmonogram Planu działania stanowi załącznik nr 3 LSR i przedstawia harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji każdego typu przedsięwzięć przypisanego poszczególnym celom szczegółowym. W ramach tego harmonogramu zostały określone planowane poziomy poszczególnych wskaźników produktu w przedziałach czasowych oraz planowane wydatkowanie kwot przypadających na poszczególne typy przedsięwzięć.

Harmonogram opracowano z zachowaniem zasady minimalizacji zagrożeń mających potencjalny wpływ na jego wykonalność. Przyjęte wskaźniki opierają się o krytyczną analizę możliwości finansowych i instytucjonalnych potencjałów beneficjentów, czas trwania realizacji zaplanowanych przedsięwzięć, biorąc pod uwagę stan wdrożenia poszczególnych instrumentów finansowych – PROW 2014-2020 oraz RPO WP 2014-2020, a także czas trwania procedur związanych z przyznawaniem pomocy.

Plan działania zostanie zrealizowany w latach 2016-2023. Realizacja planu działania będzie polegała na ogłoszeniu naborów tematycznych wdrażających LSR. Środki zostaną rozdysponowane w konkursach dla beneficjentów w zakresie wskazanych działań.

Na wsparcie operacji w ramach PROW przeznaczono 1 528 000 €. Na wsparcie operacji w ramach EFS przeznaczono 6 770 528 zł, zaś EFRR - 14 792 582,40 zł.

Na realizację celu ogólnego I przeznaczono 4 047 007,67 zł w ramach EFS oraz 12 592 828,71 zł w ramach EFRR.

Na realizację celu ogólnego II przeznaczono 1 442 219,07 € w ramach PROW oraz 582 295,77 zł w ramach EFRR.

Na realizację celu ogólnego III przeznaczono 2 723 520,33 zł w ramach EFS, 1 617 457,92 zł w ramach EFRR oraz 85 780,93 € w ramach PROW. Ponadto w ramach celu ogólnego III przeznaczono 125 000 € na realizację projektów współpracy oraz 712 500 € na koszty bieżące i aktywizację finansowaną ze środków EFS.

Wskaźniki przypisane do powyższych celów zostaną osiągnięte w latach 2016-2023.

Ponadto z uwagi na konieczność wymiany dobrych praktyk z innymi LGD zaplanowano realizację dwóch projektów współpracy: krajowy i międzynarodowy. Środki na ten cel wyniosą 125 000 €, z czego jeden projekt współpracy na kwotę 17 500 € zostanie zrealizowany w latach 2019-2021, natomiast drugi na kwotę 107 500 € w latach 2021-2023.

Właściwej realizacji planu działania, a tym samym osiągnięciu celów i wskaźników LSR będą służyć działania animacyjne i aktywizujące LGD prowadzone w ramach Planu komunikacji.

wkład środków publicznych pochodzących ze środków własnych beneficjentów, którzy są podmiotami sektora finansów publicznych, w wysokości zapewniającej współfinansowanie wkładu EFRROW.

W LSR zakłada realizację operacji w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizację pozarządową na poziomie 50% do roku 2023.

Harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu oraz realizacji budżetu LSR w planie działania jest racjonalny, na co wskazuje rozłożenie równomiernie w czasie poszczególnych wydatków budżetu oraz poziomu realizacji zakładanych wskaźników.

ROZDZIAŁ IX PLAN KOMUNIKACJI

Głównym czynnikiem warunkującym skuteczne zaangażowanie społeczności lokalnej w realizację LSR jest obustronna komunikacja. Przedstawione działania komunikacyjne, nastawione na lokalną społeczność, mają za zadanie zwiększyć zaangażowanie mieszkańców w działania prowadzone przez LGD. Aktywne uczestnictwo społeczności lokalnych w bieżącym wdrażaniu oraz ewaluowaniu LSR może przyczynić się w znacznym stopniu do osiągnięcia założonych celów, a przez to do rozwoju całego obszaru. Strategia ma charakter partycypacyjny, dlatego szeroko rozumiany udział mieszkańców jest bardzo ważny nie tylko podczas opracowania LSR, ale również w trakcie jej wdrażania.

Głównym celem Planu Komunikacji jest udzielenie wszechstronnej informacji o działalności planowanych w ramach LSR, postępach w ich wdrażaniu, a także promowanie LSR i działalności LGD wśród ogółu mieszkańców obszaru LSR.

Cel ogólny zostanie osiągnięty poprzez realizację celów szczegółowych:

- 1) Stworzenie spójnego, przejrzystego, jednolitego i pozytywnego wizerunku LSR.
- 2) Wzrost świadomości mieszkańców obszaru LGD nt. założeń LSR.
- 3) Informowanie i uzyskiwanie informacji zwrotnej o stanie realizacji LSR oraz aktywizacja grup defaworyzowanych.
- 4) Informowanie i uzyskiwanie informacji zwrotnej o stanie realizacji LSR w tym o stopniu osiągnięcia celów, wskaźników oraz wykorzystania środków w poszczególnych programach.
- 5) Informowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach, typach operacji i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR.
- 6) Uzyskanie informacji zwrotnej na temat oceny jakości pomocy i działań świadczonych przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie.
- 7) Szerokie włączenie mieszkańców reprezentujących różne sektory i grupy interesów w proces wdrażania oraz monitoringu i ewaluacji LSR.

Grupy docelowe:

- a) Mieszkańcy obszaru LGD: beneficjenci, (faktyczni i potencjalni - w tym m.in.: organizacje pozarządowe), jednostki samorządu terytorialnego w tym jednostki organizacyjne jst., przedsiębiorcy z sektora MSP, kościoły i związki wyznaniowe, inne podmioty wskazane w Szczegółowym opisie osi priorytetowych RPOWP oraz PROW

- b) Grupy defaworyzowane²⁷

Szczegółowy opis grup docelowych, opis metod komunikacji właściwych dla poszczególnych grup docelowych oraz wskaźniki planu komunikacji zawarto w załączniku nr 5 do LSR.

ROZDZIAŁ X ZINTEGROWANIE

1. Opis zgodności komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami w szczególności strategiami rozwoju województwa/województw poprzez porównanie celów i założeń tych dokumentów z celami LSR i wykazanie ich spójności

Strategie rozwoju na poziomie powiatowym

Zgodność Lokalnej Strategii Rozwoju LGD z dokumentami strategicznymi powiatów hajnowskiego i bielskiego (projekt) dotyczy w najszerszym stopniu zagadnień związanych ze sferą społeczno-gospodarczą oraz przyrodniczą. W pierwszym obszarze pokrywają się zamierzenia dotyczące aktywizacji społecznej i przeciwdziałania bezrobociu, ale także tworzenia sprzyjających warunków dla przedsiębiorczości. W obszarze przyrody elemen-

²⁷ Opisane w rozdziale III.1.1.2 na stronie 19.

ROZDZIAŁ VIII BUDŻET LSR

1. Ogólna charakterystyka budżetu w tym wskazanie funduszy EFSI stanowiących źródło finansowania LSR w latach 2014-2020.

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla LGD "PB" na lata 2016-2023 jest strategią wielofundusową. Współfinansowana jest z 3 źródeł:

1) Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW) poprzez działania:

- Poddziałanie 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność - 1 528 000 €,
- Poddziałanie 19.3 – Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania - 125 000 €,

2) Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020, Osi priorytetowej Rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, poprzez działania:

- Działanie 8.6 Inwestycje na rzecz rozwoju lokalnego - 14 792 582,40 zł.

3) Europejski Fundusz Społeczny w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020, Osi priorytetowej IX Rozwój lokalny poprzez działania:

- Działanie 9.1 Rewitalizacja społeczna i kształtowanie kapitału społecznego - 6 770 528 zł.

W przypadku realizacji projektów własnych LGD wskazanych w przedsięwzięciu „i.1.1. Aktywne i zintegrowane społeczeństwo” zakładane jest wyższy poziom udziału własnego od zakładanego w programie, który w przypadku EFS wynosi 5% i zostanie poniesiony przez LGD w wysokości 6%

Koszty funkcjonowania LGD w tym koszty bieżące i aktywizacji/animeacji z uwagi na wielofundusowy charakter LSR zostaną pokryte z wyznaczonego funduszu wiodącego wskazanego przez Samorząd Województwa Podlaskiego.

2. Powiązanie budżetu z celami LSR

Przedstawiona konstrukcja budżetu jest ściśle powiązana z planem działania umożliwiającym racjonalną realizację celów LSR i do nich przypisanych przedsięwzięć w określonym czasie, z zachowaniem właściwych zasad finansowania dla wskazanych funduszy. Ponadto jest uwarunkowany założeniami wynikającymi z konieczności wywiązania się LGD z zapisów przyszłej „umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” oraz ram wykonania RPO WP. Szczegółowe powiązanie budżetu w odniesieniu do planu działania i w nim przedstawionych celów przedstawia poniższa tabela.

Cel szczegółowy	Fundusz	Kwota w zł./€
I.1. Aktywizacja i integracja społeczno-zawodowa mieszkańców	EFS	4 047 007,67 zł.
	EFRR	12 592 828,71 zł.
	PROW	1 098 134,75 €
II.1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarczego LGD	EFRR	582 295,77 zł.
	PROW	312 787,21 €
	PROW	31 297,11 €
III.1. Rozwój przedsiębiorczości i współpracy partnerskiej	EFS	2 042 655,83 zł.
	PROW	662 500 €
III.2. Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD	PROW	85 780,93 €
	EFS	50 000 €
	EFRR	1 617 457,92 zł.
III.3. Wzmocnienie kompetencji społecznych (wzmocnienie kapitału społecznego)	EFS	680 864,50 zł.
	PROW	125 000 €

W poddziałaniu „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” na przedsięwzięcie przypisane do celu 2.1 i związane z tworzeniem lub otrzymaniem miejsc pracy LGD "PB" przeznaczono ponad 50% budżetu PROW (zgodnie z założeniami PROW). W przypadku PROW kwota zaplanowana w ramach LSR obok pomocy przewidzianej na wsparcie beneficjentów obejmuje także krajowy

tem szczególnie akcentowanym w każdym z opracowań jest chęć zachowania i ochrony dziedzictwa przyrodniczego, a zarazem promocja zasobów i rozwijanie działalności turystycznej w nawiązaniu do nich.

Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu hajnowskiego na lata 2015 – 2020

Obszar	Cele główne LSR
1. Obszar przyrodniczy	III. Rozwój potencjału LGD
2. Obszar społeczny	I. Poprawa jakości życia mieszkańców LGD III. Rozwój potencjału LGD
3. Obszar gospodarczy	II. Zrównoważony rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD
4. Obszar przestrzenny	I. Poprawa jakości życia mieszkańców LGD

Cele strategiczne	Cele szczegółowe LSR
1.1. Zachowanie wysokiej jakości zasobów przyrodniczych powiatu	III.2. Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD I.1. Aktywizacja i integracja społeczno-zawodowa mieszkańców
2.1. Rozwój kapitału ludzkiego	II.1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarczego LGD I.1. Aktywizacja i integracja społeczno-zawodowa mieszkańców
2.2. Rozwój kapitału społecznego	I.3. Zachowanie i rozwój infrastruktury społecznej III.1. Rozwój sfery społecznej III.3. Wzmocnienie kompetencji społecznych (wzmocnienie kapitału społecznego)
2.3. Rozwój infrastruktury społecznej na rzecz prawdy jakości życia	I.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej II.1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarczego LGD II.3. Rozwój przedsiębiorczości i współpracy partnerskiej
3.1. Poprawa klimatu dla biznesu	II.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD III.2. Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD III.1. Rozwój sfery społecznej
3.2. Wzmocnienie i efektywne wykorzystanie potencjału marki regionu Puszczy Białowieskiej	III.3. Wzmocnienie kompetencji społecznych (wzmocnienie kapitału społecznego)
3.3. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej z uwzględnieniem dywersyfikacji ruchu turystycznego	I.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej
4.2. Rozwój i wzmocnienie organizacji pozarządowych na terenie powiatu hajnowskiego	III.3. Wzmocnienie kompetencji społecznych (wzmocnienie kapitału społecznego)
4.3. Rozwój współpracy transgranicznej	I.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej
4.1. Poprawa ładu przestrzennego	

Program Rozwoju Powiatu Bielskiego do 2020 roku²⁸

Przedsięwzięcie	Cele główne LSR
1. Infrastruktura i ochrona środowiska	I. Poprawa jakości życia mieszkańców LGD III. Rozwój potencjału LGD
4. Pomoce społeczne	I. Poprawa jakości życia mieszkańców LGD III. Rozwój potencjału LGD
5. Promocja powiatu	III. Rozwój potencjału LGD

²⁸ Projekt, stan na grudzień 2015 r.

Cele strategiczne	Cele główne LSR
1.2. Poprawa stanu środowiska przyrodniczego na terenie Powiatu Bielskiego	III.2. Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD I.1. Aktywizacja i integracja społeczno-zawodowa mieszkańców
4.1. Wzrost poziomu zatrudnienia oraz łagodzenie skutków bezrobocia na terenie Powiatu Bielskiego	II.1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarczego LGD III.3. Rozwój przedsiębiorczości i współpracy partnerskiej
4.2. Poprawa warunków życia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	II.1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarczego LGD III.1. Rozwój sfery społecznej
5. Stworzenie systemu promocji Powiatu Bielskiego	III.2. Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020

Lokalna Strategia Rozwoju LGD wykazuje spójność celów ze strategią wojewódzką, szczególnie wpisując się w zamierzenia regionalne w zakresie gospodarki oraz jakości życia (poziom celów strategicznych/głównych). Na poziomie szczegółowym, zbliżność dotyczy kwestii związanych z zatrudnieniem i rozwojem przedsiębiorczości. Istotna – co podkreślają obywatela dokumenty – jest integracja społeczna oraz inwestycje w kapitał ludzki. Ważnym aspektem, również wspólnym dla opracowań, jest również ochrona i zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego.

Cele strategiczne	Cele główne LSR
1. Konkurencyjna gospodarka	II. Zrównoważony rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD
3. Jakość życia	I. Poprawa jakości życia mieszkańców LGD

Cele operacyjne	Cele strategiczne LSR
1.1. Rozwój przedsiębiorczości	II.1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarczego LGD II.3. Rozwój przedsiębiorczości i współpracy partnerskiej
1.3. Rozwój kompetencji do pracy i wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców regionu	I.1. Aktywizacja i integracja społeczno-zawodowa mieszkańców II.1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarczego LGD II.3. Rozwój przedsiębiorczości i współpracy partnerskiej
1.4. Kapitał społeczny jako katalizator procesów rozwojowych	III.1. Rozwój sfery społecznej III.3. Wzmocnienie kompetencji społecznych (wzmocnienie kapitału społecznego)
1.5. Efektywne korzystanie z zasobów naturalnych	II.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD
1.6. Nowoczesna infrastruktura sieciowa	
3.1. Zmniejszenie negatywnych skutków problemów demograficznych	I.3. Zachowanie i rozwój infrastruktury społecznej III.1. Rozwój sfery społecznej
3.2. Poprawa spójności społecznej	I.1. Aktywizacja i integracja społeczno-zawodowa mieszkańców I.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej
3.4. Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami	III.2. Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD

Program zrównoważonego rozwoju regionu Puszcy Białowieskiej 2014 – 2020

Dokumenty są ściśle związane ze sobą (oba były wypracowane z silnym udziałem społeczności lokalnych), szczególnie w kwestiach dotyczących rozwoju turystyki i wykorzystywania zasobów przyrodniczych Puszczy Białowieskiej. Wskazywane w Programie zrównoważonego rozwoju... działania, mające na celu utworzenie mikro specjalizacji wykorzystującej warunki przyrodnicze i równocześnie odpowiadającej trendom demograficznym korespondują w szczególności z dwoma celami szczegółowymi wyznaczonymi w Strategii LGD: rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz rozwój sfery społecznej.

Cele operacyjne		Cele główne LSR	
1.	Poprawa klimatu dla biznesu	II.	Zrównoważony rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD
3.	Wzrost atrakcyjności turystycznej	II.	Zrównoważony rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD
4.	Poprawa kapitału ludzkiego i społecznego	I.	Poprawa jakości życia mieszkańców LGD
		III.	Rozwój potencjału LGD

Wzrost potencjału

Cele strategiczne LSR	
I.4.	Inteligentna specjalizacja regionu Puszczy Białowieskiej
I.1.	Budowa i modernizacja infrastruktury turystycznej w celu podniesienia jakości usług turystycznych

I.2. Tworzenie nowych oraz podniesienie jakości i innowacyjności istniejących atrakcji w regionie Puszczy Białowieskiej związanych z turystyką specjalistyczną – w ujęciu terytorialnym rozwój turystyki o charakterze bazującym na walorach endogenicznych (odwiecznych i wywołanych na potrzeby turystów); turystyka rozwijana nie tylko w oparciu o BPN i jego okolice, ale też inne obszary, zwłaszcza Hajówki oraz inne główne ośrodki osadnicze, z ukierunkowaniem na różne rodzaje adresatów docelowych (turystów) oraz uprawiane przez nich rodzaje turystyki

III.2. Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD

III.1. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

III.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2. Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD

III.2.1. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

III.2.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1.1.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

III.2.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1.1. Rozwój sfery społecznej

Wschodniej

spodarczej i społecznej

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego 2014 – 2020

Poniższe zestawienie przedstawia synergii Strategii LSR z interwencjami planowanymi w ramach RPO WP 2014-2020 (podejście tematyczne – niezależnie od źródła finansowania).

Osiągnięcia		Cele główne LSR	
I.	Wzmocnienie potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu	II.	Zrównoważony rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD
II.	Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa	I.	Poprawa jakości życia mieszkańców LGD
III.	Kompetencje i kwalifikacje	II.	Zrównoważony rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD
VI.	Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami	II.	Zrównoważony rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD
VII.	Poprawa spójności społecznej	I.	Poprawa jakości życia mieszkańców LGD
VIII.	Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej	III.	Rozwój potencjału LGD
IX.	Rozwój lokalny	I.	Poprawa jakości życia mieszkańców LGD

Wzrost potencjału

Cele strategiczne LSR	
I.4.	Promocja przedsiębiorczości oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa

I.6. Wspieranie przedsiębiorczości i zatrudnienia w gminach, których rozwój inwarykowany jest siecią Natura 2000

2.1. Zwiększenie zdolności zatrudnieniowej osób pozostających bez zatrudnienia oraz osób szukających pracy, w tym osób odchodzących z rynku pracy oraz wspieranie mobilności zasobów pracy

2.3. Wspieranie powstawania i rozwoju podmiotów gospodarczych

2.4. Adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian

3.1. Kształcenie i edukacja

3.2. Kształcenie i rozwój kompetencji kadry re- gionalnej

6.2. Ochrona wody i gleb

6.3. Ochrona zasobów bio- i georóżnorodności oraz krajobrazu

7.1. Rozwój działań aktywnej integracji

7.2. Rozwój usług społecznych

7.3. Wzmocnienie roli ekonomii społecznej w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa podlaskiego

8.2. Upełnienie deficytów w zakresie infrastruktury

I.1. Aktywizacja i integracja społeczna – zawodowa

II.1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospo- darczego

II.1.1. Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospo- darczego LGD

II.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

I.1. Aktywizacja i integracja społeczna – zawodowa

I.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, go- spodarczej i społecznej

III.3. Wzmocnienie kompetencji społecznych (wzmocnie- nie kapitału społecznego)

III.1.1. Rozwój sfery społecznej

II.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

II.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

I.1. Aktywizacja i integracja społeczna – zawodowa

I.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, go- spodarczej i społecznej

III.1.1. Rozwój sfery społecznej

I.1. Aktywizacja i integracja społeczna – zawodowa

I.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, go- spodarczej i społecznej

I.3. Zachowanie i rozwój infrastruktury społecznej

I.1. Aktywizacja i integracja społeczna – zawodowa

I.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, go- spodarczej i społecznej

I.3. Zachowanie i rozwój infrastruktury społecznej

I.1. Aktywizacja i integracja społeczna – zawodowa

I.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, go- spodarczej i społecznej

I.3. Zachowanie i rozwój infrastruktury społecznej

- 8.3. Ochrona dziedzictwa kulturowego
- 8.4. Infrastruktura społeczna
- 8.5. Rewitalizacja
- 8.6. Inwestycje na rzecz rozwoju lokalnego
- 9.1. Rewitalizacja społeczna i kształtowanie kapitału społecznego

- III.2. Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD
- I.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej
- III.1. Rozwój sfery społecznej
- I.3. Zachowanie i rozwój infrastruktury społecznej
- III.1. Rozwój sfery społecznej
- I.1. Aktywizacja i integracja społeczna – zawodowa mieszkańców
- I.2. Zintegrowane wsparcie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej
- III.3. Wzmocnienie kompetencji społecznych (wzmocnienie kapitału społecznego)

2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

Lokalna Strategia Rozwoju ma charakter zintegrowany. Cele i przedsięwzięcia określone w LSR wynikają z diagnozy obszaru i analizy SWOT, są ze sobą ściśle powiązane, a rola LGD jako koordynatora wdrażania LSR zapewni realizację podjęcia zintegrowanego.

Integracja w ramach LSR dotyczy głównie działań prowadzonych w ramach określonych przedsięwzięć. W ramach Strategii planuje się podjęcie działań, które przyczynią się do realizacji celów ogólnych. Integracja w ramach LSR dotyczy także związków między różnymi partnerami gospodarczymi, społecznymi, publicznymi oraz mieszkańcami zaangażowanymi w rozwój lokalny. Zakłada się udział przedstawicieli różnych sektorów w podejmowaniu działań ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnych celów rozwoju obszaru.

W zaplanowanych celach szczegółowych i przedsięwzięciach ważne jest osiągnięcie jak najlepszych efektów poprzez współdziałanie partnerów w różnych sektorach oraz jednoczesne wykorzystanie różnych zasobów (przynależnych, kulturowych, społecznych, gospodarczych).

LSR planuje cel szczegółowy „zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD”, w ramach którego realizowane będą przedsięwzięcia „dziedzictwo lokalne regionu PB znane i cenne (inicjatywy związane z zachowaniem dziedzictwa lokalnego kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru)”, „LGD wypracowane i rozpoznawalne” oraz „dziedzictwo kulturowe LGD wsparciem potencjału turystycznego”. Zaplanowane przedsięwzięcia w sposób spójny i kompleksowy, z użyciem różnych metod i zaangażowaniem różnych partnerów i sektorów, zniwelują zdiagnozowane w SWOT problemy (zanikanie tradycji regionu ze względu na niski poziom zaangażowania młodego pokolenia w kultywowanie lokalnych tradycji) oraz problemy zgłaszane przez mieszkańców w trakcie konsultacji (tj. zagrożenie utratą dziedzictwa kulturowego ze względu na pogorszenie się stanu technicznego zabytków sakralnych, a tym samym zmniejszenie się atrakcyjności turystycznej regionu, słabe wypracowanie istniejących atrakcji turystycznych). Przedsięwzięcia będą polegać na realizacji różnego typu działań mających na celu kultywowanie dziedzictwa lokalnego, zachowanie dziedzictwa materialnego i niematerialnego, promowanie obszaru LSR. Cel szczegółowy 3.2 będzie oddziaływał zarówno na przedstawicieli sektora publicznego, społecznego, gospodarczego, jak i mieszkańców. W realizacji przedsięwzięć zaangażowane będą zarówno organizacje pozarządowe i grupy nieformalne (realizacja grantów) oraz grupy defaworyzowane, które będą uczestnikami tych działań (np. warsztatów i innych wydarzeń promocyjnych). W targach i imprezach promocyjnych, organizowanych przez LGD w ramach przedsięwzięcia „LGD wypracowane i rozpoznawalne”, będą mogli uczestniczyć przedsiębiorcy (np. kwatery agroturystyczne, biura turystyczne, samorządy (promujące obszar swojej gminy) oraz NGO (np. Lokalna Organizacja Turystyczna).

Jest to przykład celu o charakterze zintegrowanym, nie tylko pod kątem zaangażowania podmiotów z różnych sektorów, ale również zintegrowanego wykorzystania zasobów przyrodniczych (np. Puszcza Białowieńska) i kulturowych (np. zabytki, dziedzictwo niematerialne) obszaru w oparciu o zasoby ludzkie.

LSR w ramach przedsięwzięcia „zintegrowana i aktywna sfera społeczno-gospodarcza” realizowane będą operacje wspierające współpracę między podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą w zakresie świadczenia usług turystycznych. Przedsięwzięcie to integrowane będzie min. 3 branż działalności gospodarczej rozumiane jako sekcje PKD tj.: Sekcja I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi

(turystyka), Sekcja R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (rekreacja) oraz Sekcja N – działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (działalność organizatorów turystyki, przewodników turystycznych oraz działalność w zakresie informacji turystycznej).

Niniejsza LSR będzie posiadała cechy komplementarności poprzez poszczególne projekty realizowane przez beneficjentów. Będzie to możliwe poprzez zachowanie kryterium komplementarności w ocenie projektów z zakresu podejmowania inicjatyw społecznych, infrastrukturalnych, przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Projekty te, z zasady, będą musiały być ze sobą kompatybilne. Na poziomie celów szczegółowych oraz przedsięwzięć występujących w LSR występuje komplementarność interwencji w ramach LSR oraz EFRR, które z kolei stanowią uzupełnienie interwencji z PROW.

ROZDZIAŁ XI. MONITORING I EWALUACJA

System monitoringu stanowi ważny element mechanizmu wdrażania Strategii. Powinien on zapewnić skuteczną realizację procesów gromadzenia, przetwarzania, archiwizowania i udostępniania danych, obrazujących efekty realizacji Strategii i podejmowanych w jej ramach działań. System monitoringu służy śledzeniu postępów wdrażania, w oparciu o ustalone cele, przedsięwzięcia, wskaźniki oraz plan działania. Informacje (zróżnicowane dane) pozyskiwane z systemu monitoringu umożliwią będą podejmowanie decyzji co do dalszych kierunków wdrażania Strategii, odpowiednio do zmieniających się czynników zewnętrznych i wewnętrznych. Niezbędne dopełnienie systemu monitoringu stanowi system ewaluacji Strategii, dla którego monitoring stanowi będzie jedno z podstawowych źródeł danych/informacji.

Schemat prowadzenia ewaluacji oraz monitoringu LSR LGD „PB” został wypracowany w ramach konsultacji społecznych. Efektom zebranych danych w społeczności lokalnej jest wysokie zróżnicowanie metod i technik, dzięki którym w przyszłości mieszkańcy będą mogli włączyć się w proces oceny wdrażania LSR i funkcjonowania LGD. Aby podczas realizacji i wdrażania LSR oraz monitoringu i ewaluacji dotrzeć do jak największej grupy mieszkańców obszaru zostaną również zastosowane różnorodne narzędzia komunikacji. (Opis rozdział IX Plan komunikacji).

Celem prowadzonych badań i analiz będzie zebranie informacji na temat finansowego, rzeczowego oraz społeczno-wymiaru działania LGD i wdrażania LSR pod kątem podstawowych kryteriów ewaluacyjnych. Dodatkowo, przyjęte procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu mają na celu ocenę zgodności realizacji operacji z wcześniej przyjętymi celami strategii. W związku z tak postawionym celem ogólnym, analizy będą prowadzone przy udziale: pracowników LGD, członków organów LGD, ekspertów zewnętrznych w dziedzinie prowadzenia ewaluacji i monitoringu, a także przedstawicieli trzech sektorów partnerstwa LGD i samych mieszkańców obszaru LGD, których opinia ma ważne znaczenie dla realizacji jednej z podstawowych zasad działania LGD – oddolności i współdecydowania w obszarze kierunków rozwoju.

Ewaluacja jest dokonywana trój etapowo: na etapie tworzenia programu (ex ante), podczas jego realizacji (on going) oraz po zakończeniu (ex post). Taki podział pozwala na oszacowanie prowadzonych działań i bierze pod uwagę zróżnicowanie tych działań w ramach procesu wdrażania. Inne zatem pytania można postawić na początku okresu programowania, inne po kilku latach, a inne na jego zakończenie. Ze względu na różne funkcje ewaluacji i monitoringu, w przypadku tego drugiego badania, ustalono, że będzie prowadzone na bieżąco, w trakcie wdrażania LSR.

Systematyczna i obiektywna ocena wdrażania LSR z punktu widzenia adekwatności, efektywności, skuteczności, oddziaływania, spójności i trwałości efektów pozwoli na wykorzystanie środków w sposób przyczyniający się do rozwiązywania problemów obszaru. Zeby można było na bieżąco reagować w przypadku wystąpienia zagrożeń dla osiągnięcia celów LSR monitoring i ewaluację należy prowadzić z zastosowaniem skutecznych procedur, które szczegółowo opisane zostały w załączniku nr 2 do LSR.

ROZDZIAŁ XII STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

1. Informacja o przeprowadzeniu analizy LSR pod kątem spełnienia kryteriów kwalifikujących do strategicznej oceny oddziaływania na środowisko i o wynikach tej analizy.

LSR jest dokumentem strategicznym, założenia w niej zawarte mają charakter długofalowy, a jej efekty mogą potencjalnie wpływać na środowisko, dlatego też należało zbadać już na etapie jej projektowania, czy podlega ona strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. Konieczność przeprowadzenia takiej oceny zależy od indywidualnej zawartości dokumentu, zewnętrznych uwarunkowań jego realizacji oraz ryzyka wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym na obszary Natura 2000 w związku z

realizacją zaplanowanych na ich terenie przedsięwzięć. Dlatego też, w odniesieniu do art. 47 i 49 oraz art. 58 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r.12 (Ustawa OOS), LGD w dniu 18 listopada 2015 r. zwróciła się do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOS) w Białymstoku oraz w dniu 9 grudnia 2015 r. do Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej z wnioskiem o stwierdzenie, czy istnieje konieczność przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z wnioskiem o stwierdzenie, czy istnieje konieczność przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko do projektu tworzonej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru LGD „PB”. W pismach tych zawarto analizę LSR pod kątem zapisów art. 49 Ustawy OOS.

Z przeprowadzonej analizy LGD wyprowadzila wnioski, iż zapisy, cele i sposoby realizacji projektów zawarte w niniejszej LSR nie wpływają znacząco i negatywnie na środowisko, a tym samym nie jest konieczne przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko w rozumieniu Ustawy OOS. W odpowiedzi na złożone wnioski, obie instytucje (RDOS i Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna) wyraziły stanowisko, iż przedstawiony projekt LSR nie wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko w myśl przepisów Ustawy OOS.

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

1. „Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020”, Warszawa 2015, wydanie III
2. Rogaczewska M., Chodacz W., Hejda A., Prędkapowicz D., Planowanie rozwoju lokalnego z udziałem społeczności
3. Gminne Raporty Oceny Zasobów Społecznej z lat 2009-2014
4. Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej ROPS Białystok
5. Strategie gminne
6. Wzrostyliniowa analiza poziomu ubóstwa w województwie podlaskim w latach 2011-2012, ROPS Białystok
7. Raport: Ocena Zasobów Społecznej, ROPS Białystok, lipiec 2015
8. Raport: Diagnoza sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej, ROPS, 2014
9. Kalkulator Kosztów Zamiechania - wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań na Mazowszu w zakresie polityki społecznej w obszarze analizy kosztów braku podejmowania działań aktywizujących-wpieralajcych, MCPS, Warszawa 2014
10. Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 (DZ.U poz. 182 z 2013)
11. A. Tomulewicz, Kluczowe obszary wsparcia wraz z diagnozą grup docelowych BOF. Białystok 2015
12. Zbiórny raport z ewaluacji i badań LGD „Puszcza Białowieska”, Hajnówka 2015
13. "Informacja Podlaskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska o stanie środowiska na terenie powiatu hajnowskiego" WIOS 2013
14. G. Zablocki, Rozwój zrównoważony idee, efekty, kontrowersje, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002
15. Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu hajnowskiego na lata 2015 – 2020
16. Program Rozwoju Powiatu Bieleckiego do 2020 roku, Projekt, stan na grudzień 2015 r.
17. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020
18. Program zrównoważonego rozwoju regionu Puszczy Białowieskiej 2014 – 2020
19. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020
20. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego 2014 – 2020
21. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020

ZALĄCZNIKI DO LSR

Załącznik nr 1 do Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Puszcza Białowieska na lata 2014-2020

PROCEDURA AKTUALIZACJI LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Procedura aktualizacji LSR jest kolejnym narzędziem (obok monitoringu, ewaluacji i promocji) umożliwiającym stworzenie pełnego systemu wdrażania i zarządzania strategią. Jest to proces naturalny, gdyż każda strategia jest dokumentem „żywym” i podlegającym dynamicznym zmianom. Wymusza to ciągłe dostosowywanie do zmieniających się uwarunkowań. Potrzeba stworzenia spójnego systemu aktualizacji strategii ma służyć przede wszystkim zapewnieniu efektywnego i oszczędnego wydatkowania dostępnych w jej ramach środków finansowych. Dzięki dostosowywaniu zakładanych w niej pierwotnie celów i działań do nowych warunków, jak i analizowaniu postępów w realizacji dotychczasowych założeń, możliwa jest szczegółowa ocena prawidłowości i realizowania postępow w LSR, a także formułowanie ew. propozycji w zakresie aktualizacji LSR. Jest Zarząd LGD „PB”, który przedkłada stosowne propozycje zmian w LSR ze wszystkimi członkami i partnerami LGD, a przede wszystkim ze społecznością lokalną obszaru LSR, gdyż LGD realizuje strategię w oparciu o zasady szerokiej partycypacji społecznej. W procesie wdrażania i aktualizacji LSR LGD zamierza zatem w jak największym stopniu angażować lokalne społeczności.

Procedura aktualizacji LSR jest wypadkową procesu monitoringu i ewaluacji postępu jej wdrażania i jest z tymi procesami ściśle związana. Wyniki monitorowania i raporty z ewaluacji LSR podlegają będą każdorazowo dokładnej analizie przez Zarząd LGD oraz będą wykorzystywane w przypadku wprowadzania zmian w LSR.

Zarówno wdrażanie, jak i monitorowanie strategii mają charakter ciągły. Zakłada się, iż w wyniku stale prowadzonych analiz aktualizacja LSR będzie mogła nastąpić:

- okresowo – na początku każdego roku kalendarzowego, po dokonaniu podsumowania wykonania LSR za rok poprzedni (sprawozdanie Zarządu podczas Walnego Zebrania Członków),
- dorocznie – jako skutek kluczowych zmian w sposobie wdrażania LSR

Przebieg procedury:

1. Potrzeby aktualizacji zapisów LSR mogą być zgłoszone przez wszystkich mieszkańców obszaru LGD, członków LGD i organy stowarzyszenia. Na stronie internetowej LGD dostępne będą wszystkie informacje nt. realizacji LSR. Wszystkie uwagi będą zbierane i analizowane w biurze LGD.
2. Zgłoszenie wniosków o zmianę zapisów LSR będzie sformalizowane. Na str. int. oraz w biurze LGD dostępny będzie formularz zmian (zostanie stworzony po rozpoczęciu realizacji LSR).
3. W kontekście zmian zapisów w LSR, pracownicy biura wraz z zarządem przeanalizują dodatkowo wywołane przez mieszkańców ankiety oceniające pracę biura i jakość wdrażania LSR.
4. Analiza zgłoszonych do LGD potrzeb zmian jest dokonywana na bieżąco przez Zarząd stowarzyszenia, który będzie mógł odrzucić wnioski niezgodne z przepisami prawa i strategią.
5. Po przeanalizowaniu przez Zarząd wszystkich przesłanek przemawiających za zmianą zapisów LSR, stworzy on projekt zmiany LSR, który musi zostać poddany konsultacjom społecznym, poprzez zamieszczenie zmienionych części LSR wraz z uzasadnieniem na stronie internetowej LGD na co najmniej 14 dni.
6. Po określonym na wniesienie uwag okresie, analizie złożonych wniosków związanych z dokumentem poddanych konsultacji, Zarząd podejmie decyzję o ostatecznym brzmieniu zmienianych przepisów.
7. Zarząd przygotowuje projekty uchwał dotyczące zmian w zapisach LSR Walnemu Zebraniu Członków Stowarzyszenia.
8. Zaktualizowana LSR zatwierdzona jest uchwałą Walnego Zebrania Członków. W przypadku aktualizacji wynikających ze zmiany przepisów prawa lub zaleceń instytucji wdrażającej/instytucji zarządzającej, LSR zatwierdzone będzie przez Zarząd Stowarzyszenia, a niniejsza procedura stosowana będzie w ograniczonym zakresie.
9. Wszystkie zmiany w LSR zatwierdzone są przez Samorząd Województwa Podlaskiego. W zależności zatem od powyższych uwarunkowań aktualizacja LSR może pociągać za sobą zmiany strategii w różnym zakresie i może obejmować również zmianę przedsięwzięć oraz celów szczegółowych i wskaźników

Etap	Przedmiot badania	Wykonawca	Metodologia	Czas i okres pomiaru	Analiza i ocena danych
- Lokalna Strategia Rozwoju - wskaźniki, logika interwen- cji, spójność i komplemen- tarność dokumentu, sposób wyboru operacji i ustano- wienia kryteriów wyboru, plan działania, budżet, plan komunikacji, zintegrowanie - cele określone w LSR - harmonogram rzeczowo- kow - stopień realizacji wskaź- ników - analiza przeprowadzona przez ekspertów na podstawie eks- perckiego (ocena zewnętrzna) - ocena pracow- ników i przed- sięwzięcia wdrażania na stopniu oddziaływania na spółczesności wdrażania LSR - jakoś stereosomych kryte- riów wyboru operacji i pro- cedur - innowacyjność - kapitał społeczny mies- kańców	- celna strategia rozwoju - harmonogram rzeczowo- kow - stopień realizacji wskaź- ników - analiza przeprowadzona przez ekspertów na podstawie eks- perckiego (ocena zewnętrzna) - ocena pracow- ników i przed- sięwzięcia wdrażania na stopniu oddziaływania na spółczesności wdrażania LSR - jakoś stereosomych kryte- riów wyboru operacji i pro- cedur - innowacyjność - kapitał społeczny mies- kańców	- wypracowany - analiza dokumentów wdrażanych zastran- ch - doku- mentacja programowa, dokumenty strategiczne (współinowowe, krajowe i regionalne), - zadania (ocena własna) - wdrażanie - ocena (ocena własna) - wsześniejsze ocena- wanie (LSR 2007 - 2013), Kryteria ewaluacji: Traf- ność/adekwatność/odpowiedzialność, efektyw- ność, skuteczność, spójność, Zródło: dane własne, dane z prowadzonych ba- dan	- analiza dokumentów wdrażanych zastran- ch - doku- mentacja programowa, dokumenty strategiczne (współinowowe, krajowe i regionalne), - zadania (ocena własna) - wdrażanie - ocena (ocena własna) - wsześniejsze ocena- wanie (LSR 2007 - 2013), Kryteria ewaluacji: Traf- ność/adekwatność/odpowiedzialność, efektyw- ność, skuteczność, spójność, Zródło: dane własne, dane z prowadzonych ba- dan	1. czas pomiaru: pierwszy kwartał 2018 roku - stopień realizacji poszczególnych celów LGD - stopień wykorzystania budżetu - zgodność z harmonogramem wdrażania LSR i realizowanych operacji opinia pracowników i przedstawicieli organów LGD o skuteczności, jakości organizacji LSR i realizowanych operacji wdrażania LSR i realizowanych operacji, a także kryteriów wyboru i innowacyjności ocena kapitału społecznego mieszkań- ców (oszacowanie wskaźników miary społecz- nej w zakresie realizowanych celów, np. LSR 2014-20 do I kwartału 2021 roku ocena mieszkan- ców, pracowników i przedstawicieli organów LGD m. dlug- otrwłych efektów, skuteczności i efektyw- ności	
Ewaluacja ex ante	Ewaluacja on going	Ewaluacja ex ante	Ewaluacja on going	Ewaluacja on going	Ewaluacja ex ante

Tabela nr 1 Elementy wdrażania LSR podlegające ewaluacji.

realizacji strategii. Aktualizacja na pewno nastąpi w momencie przygotowania przez gminy planów rewitalizacji, które ukazują nam konkretne kierunki działania na obszarach objętych rewitalizacją. Modyfikowane także mogą być załączniki do LSR takie jak: plan komunikacji, procedura dokonywania monitoringu i ewaluacji, procedury wyboru i oceny operacji oraz kryteria oceny operacji.

Okresowo aktualizowanie strategii rozwoju musi być dla nas wielką szansą i błędem byłoby odstąpienie od tej procedury. Możliwość poprawy efektywności gospodarowania i warunków życia mieszkańców obszaru LGD "PB", należy bowiem poszukiwać nawet wtedy, gdy klimat i okoliczności, zarówno zewnętrzne jak i wewnętrzne temu nie sprzyjają.

Załącznik nr 2 do Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania "Puszcza Białowieska" na lata 2014-2020

PROCEDURA EWALUACJI I MONITORINGU

LGD dokonywać będzie systematycznej i obiektywnej oceny LSR, jej założeń, przebiegu wdrażania, osiągniętych celów i wskaźników z punktu widzenia trafności, efektywności, skuteczności, użyteczności, spójności i trwałości podejmowanych działań.

- Trafność/adekwatność/odpowiedzialność - kryterium pozwoli odpowiedzieć na pytania o dostosowanie zapisów LSR do wyzwań przed którymi stoi obszar LSR, w tym, czy opracowana diagnoza rzeczywiście odzwierciedla potencjał i potrzeby tego obszaru, a strategia (wspierając) odpowiada na silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia w obszarach objętych LSR.
- Efektywność - kryterium pozwoli odpowiedzieć na pytanie, czy realnie jest osiągnięcie zakładanych celów przy danej alokacji zasobów finansowych na poszczególne priorytety, w tym, czy skoncentrowano środki finansowe w obszarach, w których występują najpoważniejsze potrzeby oraz czy ich wielkość umożliwia efektywne osiągnięcie założonych celów.
- Skuteczność - kryterium pozwoli odpowiedzieć na pytanie, czy w LSR zdefiniowano właściwe wskaźniki dla poszczególnych celów, tj. czy przyjęto realistyczne - ani zawyżone, ani zanizone wartości docelowe wskaźników (produktu, rezultatu), co wpłynie na skuteczną realizację programu. Kryterium odniesie się również do systemu wdrażania - czy system ten jest zaprojektowany w sposób umożliwiający realizację PROW 2014-2020 oraz RPO WP 2014-2020 i osiągnięcie jego celów.
- Użyteczność - kryterium pozwoli odpowiedzieć na pytanie o oddziaływanie LSR na społeczność lokalną, tj. jakich rezultatów lokalnej strategii - pozytywnych i negatywnych, zamierzonych i niezamierzonych - można się spodziewać.
- Spójność (zewnętrzna i wewnętrzna) - analiza dokumentacji programowej i strategicznej, na podstawie której operować ma program; konieczne jest zbadanie, czy nie zachodzą jakies sprzeczności między celami programu a priorytetami i działaniami oraz między całym dokumentem a dokumentami wyższego rzędu lub dokumentami równorzędnymi.
- Trwałość - kryterium pozwoli na wyróżnienie pozytywnych efektów ewaluowanego przedsięwzięcia, które najłatwiej odzwierciedla i przyczynia się do osiągnięcia oczekiwanych wyników realizacji LSR.
Podmiotem odpowiedzialnym za gromadzenie danych/informacji do ewaluacji i monitoringu będą pracownicy biura. Dane zbierane będą za pomocą ankiet, list obecności, rejestrów (formularzy) przygotowanych na potrzeby prowadzenia analiz. Każda informacja, która będzie wykorzystywana w realizacji badania ewaluacyjnego, będzie musiała spełniać jednocześnie trzy kryteria: rzetelności, istotności oraz aktualności. Rzetelność to przekazywanie o prawdziwości danej informacji. Istotność to przeświadczenie, że dana informacja będzie użyteczna na dalszym etapie prac, natomiast aktualność informacji dotyczy jej odniesienia do obecnego (lub badanego) stanu rzeczywistości. Prace związane ze zbieraniem i kontrolowaniem danych/informacji będą prowadzone na bieżąco, co powoduje, że w przypadku wykrycia nieprawidłowości i/lub niskiej oceny któregoś z przyjętych kryteriów, możliwe będzie szybkie reagowanie i wprowadzenie niezbędnych zmian w organizacji LGD i/lub wdrażaniu LSR. Wnioski z prowadzonych badań i analiz z zakresu monitorowania i ewaluacji funkcjonowania LGD i wdrażania LSR będą przedmiotem oceny organów LGD (Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna). Decyzję Zarządu będą przygotowane projekty zmian w LSR lub innych dokumentach związanych z zagadnieniami, które wymagają będą aktualizacji, zgodnie z zasadami dokonywania zmian opisanymi w LSR, statucie i/lub odpowiednich regulaminach.
Wszelkie zmiany dotyczące terminu, czy zakresu procedury ewaluacyjnej i/lub monitorowania będą każdorazowo zgłaszane i uzosadniane przed SW i wymagają będą pozytywnej zgody.

Ewaluacja ex post	- ocena pracownik6w biura - efektywność pracy biura - efektywność pracy organizacjny - dtalalnosc komunikacyjna - skutecznośc promocij i akty- - wiacl spolecznośc lokalnej - ocena przebiegu konkurs6w - doradztwo i szkolenia - zadowolenie beneficjent6w ze - swiadczonego doradztwa - wsp6lpraca miedzyregionalna i miedzynarodowa pomi6dy LGD (projekty wsp6lpracy)	- zewn6trzni, nieza- - lezni eksperci (oce- - na zewn6trzna) - ocena pracowni- - k6w i przedstaw- - celi organizacjny - (ocena wiadna) - ewaluacja z - udzialem spolec- - ności lokalnej	- analiza przeprowadzona przez ekspert6w na pod- - stawie badan: a) IDI/FGI z pracownikami i przedstawicielami organizacjny LGD b) ankiety wst6d mieszkanc6w obszaru LGD c) IDI/FGI wst6d beneficjent6w i wnioskodawc6w organizacjny i przedstawicieli d) spoik6n konsultacyjnych z przedstawicielami organizacjny i przedstawicieli e) danych i dokument6w zastanych w ramach sektor6w partnerswa - ewaluacja z - udzialem spolec- - ności lokalnej	- czas pomiaru: 2023 rok - okres obj6ny pomiar6m: cały okres wdrażania LSR 2014-2020 - rozpoznawalnośc LGD wst6d mies- - zekanc6w - podnoszenie kompetencji przez pra- - cownik6w LGD - skutecznośc dtalaln promocyjnych i - aktywnych lokalnych spolecznośc - (planu komunikacyj) oraz ich wplywu na wdrażanie LSR - ocena długoterminowych efekt6w pracy - skutecznośc i efektywność pracy Sio- - wazzenia
Ewaluacja on going	- ocena pracownik6w biura - efektywność pracy biura - efektywność pracy organizacjny - dtalalnosc komunikacyjna - skutecznośc promocij i akty- - wiacl spolecznośc lokalnej - ocena przebiegu konkurs6w - doradztwo i szkolenia - zadowolenie beneficjent6w ze - swiadczonego doradztwa - wsp6lpraca miedzyregionalna i miedzynarodowa pomi6dy LGD (projekty wsp6lpracy)	- zewn6trzni, nieza- - lezni eksperci (oce- - na zewn6trzna) - ocena pracowni- - k6w i przedstaw- - celi organizacjny - (ocena wiadna) - ewaluacja z - udzialem spolec- - ności lokalnej	- analiza przeprowadzona przez ekspert6w na pod- - stawie badan: a) IDI/FGI z pracownikami i przedstawicielami organizacjny LGD b) ankiety wst6d mieszkanc6w obszaru LGD c) IDI/FGI wst6d beneficjent6w i wnioskodawc6w organizacjny i przedstawicieli d) spoik6n konsultacyjnych z przedstawicielami organizacjny i przedstawicieli e) danych i dokument6w zastanych w ramach sektor6w partnerswa - ewaluacja z - udzialem spolec- - ności lokalnej	- czas pomiaru: 2018 roku - okres obj6ny pomiar6m: od rozpoczęcia wdrażania LSR 2014-20 do 1 kwartalu 2018 roku - skutecznośc dtalaln promocyjnych i - aktywnych lokalnych spolecz- - nośc - skutecznośc dtalaln komunikacyj- - nych (planu komunikacyj) oraz ich - wplywu na wdrażanie LSR

Etap	- Lokalna Strategia Rozwoju LGD, zaktualizacja organizacjny i czlonkowie pracownik6w i organizacjny organizacjny w biurowie	- pracownik6w biura - ocena wiadna - zarząd (ocena - dokonany strategiczne (wsp6lnotowe, krajowe i - regionalne), - wczesniejsze ewaluacje poprzednich edycji pro- - gramu (LSR 2007 - 2013), - dane diagnostyczne dotyczące kontekstu ekono- - micznego-społecznego, w jakim operować ma pro- - gram Kryteria ewaluacji: Traf- nośc/adekwatnośc/odpowiedzialnośc, efektywność, skutecznośc, spójnośc, Zródło: dane wiadne, dane z prowadzonych badan	Metodologia	- czas pomiaru: grudzień 2015 (przed zlozeniem LSR do SW - wszystkie niezbędne rodzaje LSR - spełniaj6 podstawaowe kryteria - ocena jakości opracowanych do- - kument6w organizacjny pracy biura i - organizacjny LGD - ocena spełnienia kryteri6w for- - malnych i edytorskich dotyczcych LSR i LGD - dozwolaczenie i kompetencje osob - pracuj6cych w biurze i w organizacj - LGD
Ewaluacja ex ante	- Lokalna Strategia Rozwoju LGD, zaktualizacja organizacjny i czlonkowie pracownik6w i organizacjny organizacjny w biurowie	- zewn6trzni, - niezalezni eks- - perci (ocena - zewn6trzna) - ocena pracow- - nik6w i przed- - stawicieli orga- - nizacjny (oc- - na wiadna) - ewaluacja z - udzialem spo- - lczności lokal- - nej	- analiza przeprowadzona przez ekspert6w na - podstawie badan: a) IDI/FGI z pracownikami i przedstawicielami organizacjny LGD b) ankiety wst6d mieszkanc6w obszaru LGD c) IDI/FGI wst6d beneficjent6w i wnioskodaw- - c6w d) spoik6n konsultacyjnych z przedstawicielami organizacjny i przedstawicieli e) danych i dokument6w zastanych w ramach sektor6w partnerswa - ewaluacja z - udzialem spo- - lczności lokal- - nej	- czas pomiaru: 2023 rok - okres obj6ny po- - miar6m: cały okres wdrażania LSR 2014-20 - stopień realizacji poszczeg6lnych cel6w - stopień wykonalnoscian budzetu - zgodnośc z harmonogramem wdrażania LSR i realizowanych operacji - optymalnosc i przedstawiciele organizacjny i realizowanych operacji wdrażania LSR i realizowanych operacji, a - takze kryteri6w wyboru i innowacyjnośc - (oszacowanie wskaźnik6w zmian spolecz- - ne w zakresie realizowanych cel6w, np. - zainicjowanie, wst6d spoleczne, aktywnośc i - inicjacja) - ocena nieszkanc6w, pracownik6w i - przedstawicieli organizacjny LGD m. dlugo- - trwaj6cych efekt6w, skutecznośc i efektyw- - ności

Tabela nr 2 Elementy funkcjonowania LGD podlegaj6ce ewaluacji

Tabela nr 3 Elementy monitoringu wdrażania LSR i funkcjonowania LGD

Etap	Przedmiot badania	Wykonawca	Metodologia	Czas i okres pomiaru	Analiza i ocena danych
Monitoring bieżący	Brakiet LGD, cele i wskaźniki realizacji LSR	Pracownicy biura (ocena własna)	- dane z bieżącej działalności LGD - rejestr danych - sprawozdania beneficjentów, ankiety beneficjentów	Na bieżąco	- stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do poziomu realizacji LSR - wykosztowanie realizowanych środków - stopień realizacji wskaźników i wykonalności celów
	Harmonogram ogłaszania konkursów	Pracownicy biura (ocena własna)	- wewnętrzna baza danych konkursów	Na bieżąco	- zgodność ogłaszanych konkursów z harmonogramem konkursów w całym okresie wdrażania LSR
	Stopień zainteresowania ogłaszanymi konkursami, imię i dźwiłżalność LGD	Pracownicy biura (ocena własna)	- dane z bieżącej działalności LGD - rejestr danych - bezpośrednie rozmowy z beneficjentami	Na bieżąco	- liczba wnioskodawców/beneficjentów korzystających z pomocy/kkdających wniośki stających z pomocą/kkdających w dźwiłżalności realizowanych w ramach aktywacji
	Monitorowanie realizacji z Planem Działania	Pracownicy biura (ocena własna)	- analizy własne pracowników biura, sprawozdania beneficjentów, rejestr danych, bezpośrednie rozmowy z beneficjentami - wizje lokalne na miejscu realizacji operacji	Na bieżąco	- stopień i jakość realizacji operacji, poprawność realizacji harmonogramu ogłaszania poszczególnych wskaźników produktu, poziom realizacji wskaźników, przedsięwzięć
	Partiom osiągnięcia zaplanowanych wskaźników w Planie Komunikacji	Pracownicy biura (ocena własna)	- analiza ankiet przeprowadzonych w trybie on-line, analiza wpisów na portalu społecznościowym, wywiadów bezpośrednich przeprowadzonych podczas konferencji i spotkań, wytykacja planów emsił przedstawionych przez TV i radio, opinie beneficjentów, raporty z rozmów z mieszkańcami na otwartych spotkaniach, wywiadów z wnioskodawcami	Na bieżąco	- poprawność realizacji zaplanowanych celów i zadan komunikacyjnych, efekty działań komunikacyjnych oraz stopień realizacji
	Zainteresowanie stroną Internetową LGD	Pracownicy biura (ocena własna)	- liczba odwiedzin strony internetowej, dane od administratora strony internetowej, bezpośrednie rozmowy z beneficjentami	Na bieżąco	- skuteczność przepływu informacji, efektywność promocji obszaru LGD, liczba odwiedziących stronę LGD
	Funkcjonowanie Biura	Zarząd LGD	- anoniemowe ankiety, opinie dyrektora biura ni, podległego personelu, wywiad z wnioskodawcami, opinia Zarządu, Komisji Rewizyjnej	Na bieżąco	- pomoc w rozwiązywaniu problemów, - efektywność świadczonego doradztwa
	Zainteresowanie stroną Internetową LGD	Pracownicy biura (ocena własna)	- liczba odwiedzin strony internetowej, dane od administratora strony internetowej, bezpośrednie rozmowy z beneficjentami	Na bieżąco	- poprawność realizacji wskaźników, - ocena pracy pracowników, - liczba odwiedziących stronę LGD
	Planie Komunikacji	Pracownicy biura (ocena własna)	- analiza wpisów na portalu społecznościowym, wywiadów bezpośrednich przeprowadzonych podczas konferencji i spotkań, wytykacja planów emsił przedstawionych przez TV i radio, opinie beneficjentów, raporty z rozmów z mieszkańcami na otwartych spotkaniach, wywiadów z wnioskodawcami	Na bieżąco	- poprawność realizacji zaplanowanych celów i zadan komunikacyjnych, efekty działań komunikacyjnych oraz stopień realizacji
	Pracownicy biura (ocena własna)	Pracownicy biura (ocena własna)	- analiza: raportów i sprawozdań z lokalną społecznością, on-line, wpisyw na portalu społecznościowym, ankiety, opinie beneficjentów, wywiad z wnioskodawcami, statystyki od administratora strony internetowej LGD	Na bieżąco	- zaangażowanie społeczności lokalnej w proces realizacji LSR

Porządkiem i formułując (w tym dla beneficjentów operacji, którzy będą przedstawiać w LGD efekty realizacji poszczególnych projektów w celu prawidłowego prowadzenia monitoringu bieżącego oraz ewaluacji) do przeprowadzenia prawidłowej ewaluacji i monitoringu będą opracowywane w ramach każdego etapu prac przez zespół ekspertów wraz z pracownikami biura i będą podlegały zatwierdzeniu przez Zarząd LGD

CEL OGÓLNY I Poprawa jakości życia mieszkańców LGD	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika	Planowane wsparcie w PLN	Program	Podziałanie/ zakres programu	Lata
			2016-2023			
CEL szczegółowy I.1 - Aktywizacja i integracja społeczno - zawodowa mieszkańców						
P-1.1.1 Aktywne i zintegrowane społeczeństwo (Badz aktywny bqd; przedsiębiorczy)	Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie	15 os.	399 528,50 zł	EFS	Realizacja LSR	Liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie
	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	20 os.				
	Liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezwzględnie środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie	24 os.	977 561,25 zł			
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	200 os.	2 669 917,92 zł			
	Liczba utworzonych miejsc pracy z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej	24 os.	24 os.			
	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	5 os.				
	Liczba pracujących, łącznie z pracującymi na własny rachunek, po opuszczeniu programu	24 os.				
Razem cel szczegółowy I.1.						
			4 047 007,67 zł	EFS	Realizacja LSR	
Wskaźniki rezultatu I.1.	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	5 os.		FS	Realizacja LSR	Liczba utworzonych miejsc pracy z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej
	Liczba pracujących, łącznie z pracującymi na własny rachunek, po opuszczeniu programu	24 os.	24 os.			
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pracujących po opuszczeniu programu	10 os.				

CEL szczegółowy I.2 - Zachowanie i rozwój infrastruktury społecznej i publicznej						
P-1.2.1 Zapewnienie warunków rozwoju sfer społecznej i publicznej	Liczba wybudowanych/ przebudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno - zawodowej	2 szt.	3 914 351,12 zł	EFS	Realizacja LSR	Liczba wspartych obiektów infrastruktury społecznej w społeczności lokalnej
	Liczba wspartych obiektów infrastruktury przedшкольной	1 szt.	849 948,33 zł			
	Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami	7 szt.	0 zł			
	Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	11 szt.	6 628 748,51 zł			
	Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów	2,35 ha				
	Liczba nowych/ zmodernizowanych punktów w oświeceniu wliczonym	2370 szt.	1 199 780,75 zł			
	Liczba wybudowanych/ przebudowanych obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno - zawodowej	2 szt.	3 914 351,12 zł			
Razem cel szczegółowy I.2.						
			12 592 828,71 zł	EFS	Realizacja LSR	
Wskaźniki rezultatu I.2.	Potencjał objętej wsparciem infrastruktury w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastruktury edukacyjnej	80 osób		EFS	Realizacja LSR	Opiswana przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich
		13 000 m ²				
Razem cel ogólny I.						
			12 592 828,71 zł	EFS		
			4 047 007,67 zł	EFS		

CEL OGÓLNY II. Zrównoważony rozwój sfery gospodarczej obszaru LGD		Lata		Wartość wskaźników		Planowane wsparcie w PLN		Program		Podziałanie/zakres programu	
		2016 - 2023									
Cel szczegółowy II.1. - Wzrost poziomu zatrudnienia i potencjału gospodarczego LGD											
P-II.1.1. Bądź przedsiębiorczy (rozwiń przedsiębiorstwo) (rozwiń tworzenie nowych firm i rozwój istniejących)											
Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa		28 szt.								PROW	
Liczba nowych inkubatorów (centrów) przedsiębiorstwa lokalnego		1 szt.								PROW	
Liczba zrealizowanych operacji uktierunkowanych na innowacje		1 szt.								PROW	
Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa		6 szt.								PROW	
Razem cel szczegółowy II.1.											
1 098 134,75 € PROW											
Cel szczegółowy II.2. - Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej											
P-II.2.1. Wzrost potencjału turystycznego											
Liczba siedlisk/zbiorowisk rolniczych objętych projektem		4 szt.									
Długość utworzonych/odnowionych szlaków turystycznych		24 km									
Liczba utworzonych/odnowionych szlaków turystycznych		3 szt.									
LGD											
P-II.2.2. Wzrost potencjału turystycznego											
Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości 3-dwustronna interakcja		1 szt.									
Liczba osób objętych szkoleniami/doradztwem w zakresie rozwoju kompetencji cyfrowych, O/K/M		15 osób									
LGD											
P-II.2.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej											
Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej		32 szt.								PROW	
Realizacja LSR											
Razem cel szczegółowy II.2.											
582 295,77 zł EFRR											
312 787,21 € PROW											

CEL OGÓLNY III. Rozwój potencjału LGD		Lata		Wartość wskaźników		Planowane wsparcie w PLN		Program		Podziałanie/zakres programu	
		2016-2023									
Cel szczegółowy III.1. - Rozwój sfery społecznej											
P-III.1.1. Pokonajmy bariery (usługi opiekuńcze, wsparcie rodzin dysfunkcyjnych oraz dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem)											
Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie		120 os.								EFSS	
Realizacja LSR											
2 042 655,83 zł											
P-III.1.2. Podwyższanie kompetencji społeczności oraz jej aktywności											
Liczba usług doradczych/informacyjnych świadczonych przez LGD podmiotom/osobom		350 szt.									
Liczba szkoleń dla pracowników LGD		36 szt.									
Liczba szkoleń dla organów LGD		4 szt.									
Liczba podmiotów/osób przeszkolonych z zakresu aplikowania o środki w ramach LSR		250 podmi / osoba									
Razem cel ogólny II											
1 442 219,07 € PROW											
582 295,77 zł EFRR											
Razem cel szczegółowy II.3.											
31 297,11 € PROW											
P-II.3.1. Zmiegnięta i aktywna sfera społeczno-gospodarcza											
Liczba sieci w zakresie usług turystycznych, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR		1 szt.								PROW	
Realizacja LSR											
31 297,11 €											
Cel szczegółowy II.3. - Rozwój przedsiębiorczości i współpracy partnerskiej											
Wskazniki rezultatu II.2.											
Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach cennych przyrodniczo lub rewitalizowanych		960 osób									
Powiększenia siedlisk wsparcia w zakresie uzyskania lepszego statusu ochrony		8 ha									
Liczba podmiotów branży turystycznej korzystająca z systemów IT		25 szt.									
Otwarta przestrzeń utworzona lub rekrutowana na obszarach miejskich		30 000 m ²									
Realizacja LSR											
EFRR											

Realizacja LSR	EFS	60 os.	opusczeniu programu	Wskaźniki rezultatu III.3.	Liczba uczniów, którzy nabyl kompetencje kluczowe po opusczeniu programu	
		2 szt.	Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych			
		4 os.	Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyl kompetencje po opusczeniu programu			
Razem cel szczegółowy III.3.						
Projekt wspólny	PROW	125 000 €	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	P-III.3.2 Współpraca krajowa i międzynarodowa	Liczba realizowanych projektów w ramach współpracy międzynarodowej	
		3 szt.	Liczba realizowanych projektów w ramach współpracy międzynarodowej			
Realizacja LSR	EFS	299 250,00 zł	Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	P-III.3.1 Dzieci i młodzież nasza przyszłość	Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych	
		2 szt.	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie			
		4 os.	Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie			
		60 os.	Liczba uczestników objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie			
		381 614,50 zł	Liczba realizowanych projektów w ramach współpracy międzynarodowej			
Cel szczegółowy III.3 - Wzmocnienie kompetencji społecznych (wzmocnienie kapitału społecznego)						
Realizacja LSR	EFRR	440 osób	Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach atrakcji turystyczne	Wskaźniki rezultatu III.2	Liczba odbiorców korzystających z działań informacyjno-promocyjnych	
		9 500 osób	Liczba odbiorców korzystających z działań informacyjno-promocyjnych			
Razem cel szczegółowy III.2.						
Realizacja LSR	EFRR	1 617 457,92 zł	85 780,93 €	P-III.2.1 Dzieciństwo lokalne	Liczba realizowanych operacji obejmujących wyposazenie szeregów lokalnej kultury i dzieciństwa lokalnego	
		50 000,00 €				Liczba podmiotów w ramach operacji obejmujących wyposazenie regionu P.B. znane i cenne (inżynierii, sztuki, historii i przyrodniczego obywatela)
		85 780,93 €				
Realizacja LSR	EFRR	382 790,41 zł	7 szt.	Liczba instytucji kultury objętych wsparciem	Liczba realizowanych operacji obejmujących wyposazenie szeregów lokalnej kultury i dzieciństwa lokalnego	
		1 234 667,51 zł	11 szt.	Liczba zabieków nieruchomości ruchomych / nieruchomych objętych wsparciem	Liczba wydanych promocyjnych lub kulturalnych nawigujących do lokalnego dzieciństwa i/ lub czasów	
Razem cel szczegółowy III.2.						
Realizacja LSR	EFRR	50 000,00 €	79 szt.	Liczba działań informacyjno-promocyjnych	Liczba realizowanych operacji obejmujących wyposazenie szeregów lokalnej kultury i dzieciństwa lokalnego	
		382 790,41 zł	11 szt.	Liczba instytucji kultury objętych wsparciem	Liczba wydanych promocyjnych lub kulturalnych nawigujących do lokalnego dzieciństwa i/ lub czasów	
Cel szczegółowy III.2 - Zachowanie i promowanie potencjału kulturowo-przyrodniczego LGD ze szczególnym uwzględnieniem środowiska życia mieszkańców obszaru LGD						
Realizacja LSR	EFS	200 podmi./osoba	6 szt.	Liczba kompetencji podmiotów/osób biorących udział w szkoleniach z zakresu aplikowania o środki w ramach LSR	Wskaźniki rezultatu III.1.	
		21 osób	2 szt.	Liczba podmiotów/osób biorących udział w szkoleniach z zakresu aplikowania o środki w ramach LSR		
		50 podmi./osoba	2 szt.	Liczba podmiotów/osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa		
		6 szt.	Liczba realizowanych operacji obejmujących wyposazenie szeregów lokalnej kultury i dzieciństwa lokalnego			
Razem cel szczegółowy III.1.						
Realizacja LSR	EFRR	662 500,00 €	10 os.	Liczba osób agrozornych udoświeconych lub wykształconych w ramach projektu	Wskaźniki rezultatu III.1.	
		2 042 655,83 zł	6 szt.	Liczba realizowanych operacji obejmujących wyposazenie szeregów lokalnej kultury i dzieciństwa lokalnego		

PLAN KOMUNIKACJI

1. Założenia ogólne planu komunikacyjnego:

Plan komunikacji (PK) z lokalną społecznością na lata 2014-2020 to dokument zapewniający skuteczną komunikację pomiędzy LGD, a społecznością lokalną w całym procesie wdrażania LSR. Prace nad projektem PK rozpoczęto w Biurze LGD przy zastosowaniu różnorodnych metod partycypacyjnych. Do udziału nad opracowaniem PK zaproszono również mieszkańców obszaru ze wszystkich sektorów partnerskich. Powyższy dokument określa cele, działania komunikacyjne, środki przekazu używane w procesie komunikacji z lokalną społecznością, określa planowane efekty działań komunikacyjnych, sposób badania ich skuteczności, grupę docelową oraz budżet przewidziany na realizację planu komunikacyjnego. Podczas prowadzenia badania ewaluacyjnego uzyskano opinie mieszkańców m.in. nt. stosowanych dotychczas rozwiązań w zakresie przepływu informacji w LGD, promocji prowadzonych działań, sprawności funkcjonowania LGD czy też dostępności informacji o prowadzonych przez LGD przedsięwzięciach. Ocena skuteczności dotychczasowych działań informacyjnych przedstawiono w poniższej tabeli:

Tabela 1. Ocena skuteczności dotychczasowych działań informacyjnych. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiet

Skuteczność działań	niska	średnia	wysoka
Informacje na stronie internetowej LGD	3%	56%	41%
Informacje na str. Internetowych członków i partnerów LGD	6%	60%	34%
Biuletyn LGD	7%	50%	43%
Materiały drukowane: broszury, ulotki, itd.	5%	50%	45%
Wydarzenia i imprezy promocyjne	7%	46%	47%

Badania ankietowe pozwoliły nam ocenić skuteczność dotychczasowych metod komunikacji oraz poznać oczekiwania mieszkańców co do metod i sposobów komunikacji w odniesieniu do realizacji LSR 2014-2020. Temat ten był również dyskutowany podczas otwartych spotkań konsultacyjno-informacyjnych oraz spotkań grup roboczych i fokusowych gdzie także zebrano oczekiwania mieszkańców w zakresie informowania ich o działaniach związanych z realizacją LSR.

2. Cele działań komunikacyjnych:

Opisano w rozdziale IX - Plan komunikacji³⁰

3. Rodzaje działań komunikacyjnych oraz odpowiadające im środki przekazu

W celu zapewnienia jak najskuteczniejszego odbioru przekazywanych treści działania komunikacyjne oraz odpowiadające im środki przekazu zaplanowano z uwzględnieniem różnorodnych rozwiązań komunikacyjnych, których atrakcyjność i stopień innowacyjności dostosowane są do poszczególnych grup adresatów LGD tj.:

- 1) Kampanie informacyjno-promocyjne LSR na lata 2014-2020.
- 2) Kampania informacyjna nt. wsparcia osób z grup defaworyzowanych.
- 3) Badania satysfakcji.
- 4) Szkolenia oraz warsztaty skierowane do potencjalnych i faktycznych beneficjentów LSR.
- 5) Promocja operacji realizowanych w ramach LSR (dobre praktyki).
- 6) Monitoring prowadzonych działań oraz stanu realizacji LSR.
- 7) Badanie nt. efektywności przeprowadzonych działań.
- 8) Kampania informacyjna poświęcona efektom realizacji LSR

(szczegółowy opis działań komunikacyjnych oraz odpowiadających im środków przekazu zawarto w tabeli nr 2).

Wszystkie powyższe działania komunikacyjne z uwagi na szeroki zakres będą miały zastosowanie do wszystkich grup odbiorców, w tym do grup defaworyzowanych i wykluczonych. Ponadto dla większej efektywności

³⁰ Opisano w rozdziale IX LSR str. 88.

dotatkowo zaplanowano działania dedykowane wyłącznie osobom z grup defaworyzowanych, tj. kampania informacyjna nt. wsparcia osób z grup defaworyzowanych W związku z tym wykorzystane zostaną nie tylko działania informacyjne sensu stricto, ale również współpraca z instytucjami, dzięki którym dotarcie do tych osób będzie łatwiejsze, czyli instytucjami zajmującymi się osobami bezrobotnymi i/lub osobami z niekorzystną sytuacją finansową, osobami korzystającymi z pomocy społecznej.

Przy określeniu działań komunikacyjnych i środków przekazu wzięto pod uwagę przede wszystkim cel komunikacji i grupę docelową, a także ocenę skuteczności stosowanych metod komunikacji w realizacji poprzedniej LSR. W PK wprowadzono kilka innowacyjnych metod, wcześniej nie stosowanych przez LGD, w tym m.in. punkty informacyjno-konsultacyjne podczas imprez masowych oraz funkcjonowanie punktu informacyjno - doradczego w wyznaczonym terminie w każdej gminie objętej LSR (w trakcie prowadzonych naborów), zamieszczanie informacji na tablicach informacyjnych w sołectwach LGD oraz w siedzibach instytucji użyteczności publicznej.

Zakłada się, że największą uwagę w działaniach komunikacyjnych LGD zwróci na uzyskanie informacji zwrotnej, w postaci komentarzy na portalu społecznościowym, pozyskiwaniu ankiet od lokalnej społeczności bezpośrednio wyrażających opinie i ocenę na temat efektów wdrażania LSR i działalności LGD.

4. Adresaci poszczególnych działań komunikacyjnych:

Grupy docelowe, do których kierowane będą poszczególne działania komunikacyjne wynikają z LSR i zapisanych tam celów ogólnych i szczegółowych. Wśród tych grup są:

- 1) Mieszkańcy obszaru LGD – kluczową rolę we wdrażaniu LSR pełni kreowanie świadomości mieszkańców regionu na temat korzyści wynikających z możliwości korzystania z funduszy dostępnych w ramach LSR oraz nadawanie rozsłahu efektom ich wykorzystania.
- 2) Beneficjenci, faktyczni i potencjalni – działania skierowane do tej grupy odbiorców obejmować będą podmioty uprawnione do korzystania z pomocy w ramach LSR 2014-2020 w tym m.in.:
 - jednostki samorządu terytorialnego w tym jednostki organizacyjne jst;
 - przedsiębiorcy z sektora MSP;
 - organizacje pozarządowe;
 - kościoły i związki wyznaniowe;
 - inne podmioty wskazane w Szczegółowym opisie osi priorytetowych RPOWp oraz PROW

3) Grupy defaworyzowane:

- ze względu na dostęp do rynku pracy (osoby: długotrwale bezrobotne, bezrobotne powyżej 50 roku życia, niepełnosprawne, o niskich kwalifikacjach, młode do 35 roku życia, biernie zawodowo)
- osoby i rodziny zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym,

5. Zakładane wskaźniki oraz efekty realizacji działań komunikacyjnych

Szczegółowy wykaz wskaźników znajduje się w poniższej tabeli. Są one powiązane z odpowiednimi pozycjami w budżecie LSR (Rozdział VIII). Zastosowane wskaźniki spójne są także ze wskaźnikami działań podejmowanych w ramach aktywizacji społeczności lokalnej, które uwzględnione zostały w macierzy logicznej (Rozdział V) oraz założeniami włączenia społeczności lokalnej w działania LGD i wdrażanie LSR (Rozdział II).

Rezultatem, który oczekiwany jest w następstwie prowadzenia ww. działań, jest zapewnienie wszystkim zainteresowanym wyczerpującej, rzetelnej, a zarazem przystępnej w odbiorze informacji na temat realizacji LSR, możliwości wsparcia z LSR, jak również podniesienie wiedzy i umiejętności beneficjentów w zakresie korzystania z dostępnej pomocy (szczegółowo efekty zostały opisane w tabeli nr 2).

Tabela nr 2. Plan komunikacyjny

Termin realizacji	Cel	Nazwa działania komunikacyjnego	Adresat działania komunikacyjnego (grupy)	Srodki/narzędzia komunikacji	Wskaźniki	Planowane efekty działań komunikacyjnych
w sposób ciągły w latach 2016-2022	I, II, III, V	Kampanie informacyjne - promocyjne i edukacyjne	- Mieszkańcy - Beneficjenci, faktyczni i potencjalni, grupy defaworowane	- konferencja inauguracyjna ILSR 2014-2020 - liczba uczestników konferencji - 50 osób - funkcjonalne punkty informacyjne podczas imprez na terenie LGD - realizacja LSR- 25 szt. - liczba osób poinformowanych o działalności LGD-120 osób - liczba komunikatów - 4 szt.(w ciągu roku) - liczba wejść na strony roczne - 700 osób - liczba osób rocznie śledzących portal - 300 osób - kampania reklamowa w mediach lokalnych - liczba ogłoszeń w teletyfu kablowej - 1 szt. - materiały informacyjne - 3 szt. - liczba wydanych materiałów informacyjnych - 8 szt. - liczba wydań promocyjnych - 8 szt. - liczba osób uczestniczących w wydarzeniach promocyjnych - 400	Wzrost liczby mieszkańców zaangażowanych w realizację LSR Wzrost partycypacji lokalnej społeczności w realizacji LSR Wzrost poziomu zainteresowania mieszkańców działalnością LGD Wzrost zainteresowania danymi LSR przez osoby defaworowane	
w sposób ciągły w latach 2016-2022	III	Kampania informacyjna w sprawie osób z grup defaworowanych	- grupy defaworowane - GOPS, PUP - MOPS, GOPS, PUP - komisyje analityczne, NGO	- spotkania bezpośrednie - liczba spotkań - 12 szt. - liczba osób zaangażowanych w procesie i wykluczeniu społecznym w programie - 100 os. - liczba ulotek - 1 000 szt. - punkty konsultacyjne w OPS, PCPR, PUP - liczba punktów - 4 szt. - liczba osób zaangażowanych w procesie i wykluczeniu społecznym w programie - 100 os. - liczba komunikatów na stronach internetowych i portalach społecznościowych	Wzrost liczby osób z grup defaworowanych w procesie i wykluczeniu społecznym w programie	
w sposób ciągły w latach 2016-2022	III, V	Szkolenia oraz warsztaty m. in. zasad aplikacji	- Mieszkańcy - Beneficjenci, faktyczni i potencjalni, grupy defaworowane	- komunikaty na stronach internetowych i portalach społecznościowych - liczba ogłoszeń/informacji na stronach www i portalach społecznościowych - 14 szt. - liczba osób zrealizowanych szkoleń i warsztatów - 140 os. - liczba osób zrealizowanych warsztatów i wykluczeniu społecznym w programie - 100 os. - liczba osób zrealizowanych warsztatów i wykluczeniu społecznym w programie - 100 os. - liczba punktów - 4 szt. - liczba osób zrealizowanych warsztatów i wykluczeniu społecznym w programie - 100 os. - liczba komunikatów na stronach internetowych i portalach społecznościowych	Wzrost liczby osób zrealizowanych warsztatów i wykluczeniu społecznym w programie	
w sposób ciągły w latach 2016-2022	III, V	Kampania informacyjna w sprawie osób z grup defaworowanych	- grupy defaworowane - GOPS, PUP - MOPS, GOPS, PUP - komisyje analityczne, NGO	- spotkania bezpośrednie - liczba spotkań - 12 szt. - liczba osób zaangażowanych w procesie i wykluczeniu społecznym w programie - 100 os. - liczba ulotek - 1 000 szt. - punkty konsultacyjne w OPS, PCPR, PUP - liczba punktów - 4 szt. - liczba osób zaangażowanych w procesie i wykluczeniu społecznym w programie - 100 os. - liczba komunikatów na stronach internetowych i portalach społecznościowych	Wzrost liczby osób zrealizowanych warsztatów i wykluczeniu społecznym w programie	
w sposób ciągły w latach 2016-2022	I, II, III, V	Kampanie informacyjne - promocyjne i edukacyjne	- Mieszkańcy - Beneficjenci, faktyczni i potencjalni, grupy defaworowane	- konferencja inauguracyjna ILSR 2014-2020 - liczba uczestników konferencji - 50 osób - funkcjonalne punkty informacyjne podczas imprez na terenie LGD - realizacja LSR- 25 szt. - liczba osób poinformowanych o działalności LGD-120 osób - liczba komunikatów - 4 szt.(w ciągu roku) - liczba wejść na strony roczne - 700 osób - liczba osób rocznie śledzących portal - 300 osób - kampania reklamowa w mediach lokalnych - liczba ogłoszeń w teletyfu kablowej - 1 szt. - materiały informacyjne - 3 szt. - liczba wydanych materiałów informacyjnych - 8 szt. - liczba wydań promocyjnych - 8 szt. - liczba osób uczestniczących w wydarzeniach promocyjnych - 400	Wzrost liczby mieszkańców zaangażowanych w realizację LSR Wzrost partycypacji lokalnej społeczności w realizacji LSR Wzrost poziomu zainteresowania mieszkańców działalnością LGD Wzrost zainteresowania danymi LSR przez osoby defaworowane	
w sposób ciągły w latach 2016-2022	II, III, IV, V	Badanie nt. efektów prowadzonych prac	- Mieszkańcy - Beneficjenci, faktyczni i potencjalni, grupy defaworowane	- ankietowa, ankietowa tradycyjna w formie papierowej - liczba ankiet - 750 - liczba osób wyrażających swą opinię we wszytkich ankietach - 750 osób - liczba pakietów mailowych - 12 szt. - mailingi - informacje i doradztwo w formie LGD - funkcjonalne punkty informacyjne - 4 szt. - liczba punktów - 4 szt. - liczba osób godziń owarcia - 168 godz. - liczba osób które skorzystały z usługi - 240 - liczba wywieszonych ogłoszeń - 4 kpl. - zamieszczenie informacji na tablicach informacyjnych w sołectwach LGD i siedzibach inspekcji na tablicach informacyjnych w sołectwach LGD i siedzibach inspekcji	Wzrost liczby mieszkańców w procesie monitoringu i ewaluacji LSR i LGD Wzrost udziału mieszkańców w pracach realizacyjnych i ewaluacyjnych LSR i LGD Wzrost zainteresowania danymi LSR przez osoby defaworowane	
w sposób ciągły w latach 2016-2022	II, III, IV, V	Badanie nt. efektów prowadzonych prac	- Mieszkańcy - Beneficjenci, faktyczni i potencjalni, grupy defaworowane	- ankietowa, ankietowa tradycyjna w formie papierowej - liczba ankiet - 750 - liczba osób wyrażających swą opinię we wszytkich ankietach - 750 osób - liczba pakietów mailowych - 12 szt. - mailingi - informacje i doradztwo w formie LGD - funkcjonalne punkty informacyjne - 4 szt. - liczba punktów - 4 szt. - liczba osób godziń owarcia - 168 godz. - liczba osób które skorzystały z usługi - 240 - liczba wywieszonych ogłoszeń - 4 kpl. - zamieszczenie informacji na tablicach informacyjnych w sołectwach LGD i siedzibach inspekcji na tablicach informacyjnych w sołectwach LGD i siedzibach inspekcji	Wzrost liczby mieszkańców w procesie monitoringu i ewaluacji LSR i LGD Wzrost udziału mieszkańców w pracach realizacyjnych i ewaluacyjnych LSR i LGD Wzrost zainteresowania danymi LSR przez osoby defaworowane	
w sposób ciągły w latach 2016-2022	II, III, IV, V	Badanie nt. efektów prowadzonych prac	- Mieszkańcy - Beneficjenci, faktyczni i potencjalni, grupy defaworowane	- ankietowa, ankietowa tradycyjna w formie papierowej - liczba ankiet - 750 - liczba osób wyrażających swą opinię we wszytkich ankietach - 750 osób - liczba pakietów mailowych - 12 szt. - mailingi - informacje i doradztwo w formie LGD - funkcjonalne punkty informacyjne - 4 szt. - liczba punktów - 4 szt. - liczba osób godziń owarcia - 168 godz. - liczba osób które skorzystały z usługi - 240 - liczba wywieszonych ogłoszeń - 4 kpl. - zamieszczenie informacji na tablicach informacyjnych w sołectwach LGD i siedzibach inspekcji na tablicach informacyjnych w sołectwach LGD i siedzibach inspekcji	Wzrost liczby mieszkańców w procesie monitoringu i ewaluacji LSR i LGD Wzrost udziału mieszkańców w pracach realizacyjnych i ewaluacyjnych LSR i LGD Wzrost zainteresowania danymi LSR przez osoby defaworowane	
w sposób ciągły w latach 2016-2022	II, III, IV, V	Badanie nt. efektów prowadzonych prac	- Mieszkańcy - Beneficjenci, faktyczni i potencjalni, grupy defaworowane	- ankietowa, ankietowa tradycyjna w formie papierowej - liczba ankiet - 750 - liczba osób wyrażających swą opinię we wszytkich ankietach - 750 osób - liczba pakietów mailowych - 12 szt. - mailingi - informacje i doradztwo w formie LGD - funkcjonalne punkty informacyjne - 4 szt. - liczba punktów - 4 szt. - liczba osób godziń owarcia - 168 godz. - liczba osób które skorzystały z usługi - 240 - liczba wywieszonych ogłoszeń - 4 kpl. - zamieszczenie informacji na tablicach informacyjnych w sołectwach LGD i siedzibach inspekcji na tablicach informacyjnych w sołectwach LGD i siedzibach inspekcji	Wzrost liczby mieszkańców w procesie monitoringu i ewaluacji LSR i LGD Wzrost udziału mieszkańców w pracach realizacyjnych i ewaluacyjnych LSR i LGD Wzrost zainteresowania danymi LSR przez osoby defaworowane	
w sposób ciągły w latach 2016-2022	II, III, IV, V	Badanie nt. efektów prowadzonych prac	- Mieszkańcy - Beneficjenci, faktyczni i potencjalni, grupy defaworowane	- ankietowa, ankietowa tradycyjna w formie papierowej - liczba ankiet - 750 - liczba osób wyrażających swą opinię we wszytkich ankietach - 750 osób - liczba pakietów mailowych - 12 szt. - mailingi - informacje i doradztwo w formie LGD - funkcjonalne punkty informacyjne - 4 szt. - liczba punktów - 4 szt. - liczba osób godziń owarcia - 168 godz. - liczba osób które skorzystały z usługi - 240 - liczba wywieszonych ogłoszeń - 4 kpl. - zamieszczenie informacji na tablicach informacyjnych w sołectwach LGD i siedzibach inspekcji na tablicach informacyjnych w sołectwach LGD i siedzibach inspekcji	Wzrost liczby mieszkańców w procesie monitoringu i ewaluacji LSR i LGD Wzrost udziału mieszkańców w pracach realizacyjnych i ewaluacyjnych LSR i LGD Wzrost zainteresowania danymi LSR przez osoby defaworowane	

6. Analiza efektywności zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu

Stosowane działania komunikacyjne oraz wykorzystywane w tym celu środki przekazu, podlegać będą cyklicznym badaniom efektów, jakie przyniosą i porównywaniu ich z zakładanymi efektami poprzez:

- bieżącą analizę liczby uczestników/odbiorców poszczególnych działań
- analizę raportów z badań ewaluacyjnych
- analizę wyników przeprowadzanych ankiet.

Analizy efektów dokonuje Zarząd LGD na podstawie materiału przygotowanego przez pracowników biura LGD, który przygotowuje, w razie potrzeby, ewentualne propozycje wprowadzenia zmian i podniesienia skuteczności zaplanowanych działań.

Jeśli w wyniku monitoringu lub ewaluacji stwierdzi się, iż któreś z działań komunikacyjnych nie przynosi pożądanych efektów, zostanie zastosowany plan naprawy który polegać będzie na modyfikacji dotychczasowych praktyk komunikacyjnych i ich udoskonaleniu lub wprowadzeniu innych, które w ocenie LGD będą bardziej odpowiednie i drodze do celu. Zarząd LGD wspólnie z pracownikami biura LGD po zasięgnięciu opinii mieszkańców obszaru LSR (e-ankieta i ankieta tradycyjna) formułuje stosowne działania korygujące, które przedkłada następnie na posiedzeniu Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia celem zatwierdzenia zmian.

7. Opis wniosków/opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych, sposobu ich wykorzystania w procesie realizacji LSR

W planie komunikacji przewidziane są działania mające na celu pozyskanie informacji o funkcjonowaniu LGD i realizacji LSR. Dane będą zbierane w formie informacji zwrotnej nt. oceny funkcjonowania LSR oraz jakości pomocy świadczonej przez LGD (pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt). Tak zebrane informacje będą przekładane na formę raportu. Analiza ta zostanie przeprowadzona na podstawie ankiety internetowej i zebranych na bieżąco informacji. W związku z możliwością otwartego, niedyskryminującego i szybkiego przekazywania informacji na linii interesariusze, mieszkańcy – organy LGD (dzięki organizowanemu spotkaniu, ankietyzacji, dostępności pracowników biura, wyznaczonym terminom przyjmowania interesariuszy czy dyżurom telefonicznym) problemy, sugestie i wnioski będą mogły w prosty i szybki sposób dotrzeć do organów LGD. Poddane one zostaną weryfikacji i zaproponowane zostaną środki zaradcze. Pozyskane w ten sposób informacje zostaną wykorzystane do aktualizacji Planu komunikacji i szerzej LSR, procedur oraz ewentualnej zmiany funkcjonowania poszczególnych organów LGD czy biura.

8. Całkowity budżet przewidziany na działania komunikacyjne

Działania komunikacyjne w całości finansowane będą ze środków przeznaczonych w LSR na koszty bieżące i aktywizację/animację, których limit dla LSR zgodnie z formularzem budżetu wynosi 712 500 €, w tym: Koszty bieżące - 570 000 €, Aktywizacja - 142 500 €. Całkowity budżet przewidziany na działania komunikacyjne wynosi 67 500 €.

Sekretarz	Przewodniczący
Walnego Zebrania Członków Karolina Kraśko	Walnego Zebrania Członków Eugeniusz Kowalski

GŁÓWNY SPECJALISTA

Monika Swizik

PREZES.

mgr Eugeniusz Kowalski

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA
"PUSZCZA BIAŁOWIESKA"
ul. Parkowa 3, 17-200 Hajnówka
tel. 782 770 711
NIP 6030028845, REG. 200080369

SKARBNIK

mgr Paulina Monach